

БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ

ПРОЈЕКТ - ПОВЕЋАЊЕ КАПАЦИТЕТА И ЈАЧАЊЕ УЛОГЕ
РЕГИОНАЛНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА ЗА
ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА РАДА И СОЦИЈАЛНОГ ДИЈАЛОГА
СА ЈАВНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА

Студија Србија

Издавач:

Македонско удружење за заштиту при раду
Београд, 2018

Аутор:

Др Петар Булат-Редовни професор медицинског факултета у Београду

Коаутор:

м-р. Милан Петковски, инж.ЗПР

Публикација је израђена у оквиру пројекта Европске уније - „EuropeAid / 150147 / DH / ACT / PRAREG“

Штампа: График Мак Принт - Скопје

Тираж: 50

Ova publikacija je podržana od strane Evropske Unije. Sadržaj ove publikacije je jedinstvena odgovornost autora i ni na jedan način ne može da se smatra da predstavlja stavove Evropske Unije.

Садржај

Апстракт	5
Предговор	7
1 ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР И ПОЛИТИКА	9
1.1 Захтеви за безбедност и здравље на раду	9
1.2 Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон) 10	
1.3 Прописи који се директно односе на основне аспекте безбедности и здравља на раду које издаје / доноси Влада Републике Србије и надлежно министарство	12
1.3.1 Прописи којима се регулише област безбедност и здравље на раду	12
1.3.1.1 Анкета безбедност и здравље на раду у Републици Србији	17
1.3.2. Прописи којима се регулише област инспекције рада	18
1.3.3 Прописи којима се регулише осигурање и/или накнада за несреће и болести на раду (укључујући листу болести и повреда на раду које су подложне компензацији) као и захтеве за бележење и извештавање ..	21
1.4 Закони или прописи који обухватају аспекте безбедности и здравље на раду али их издају друга министарства	23
1.5 Национална политика безбедности и здравља на раду	25
1.6 Резиме	26
1.7 Ситуациона анализа и препоруке	26
1.8 Закључак и препоруке за законодавни оквир и оквир политике	27
2 УСАГЛАШЕНОСТ СА МЕЂУНАРОДНИМ СТАНДАРДИМА	28
2.1 Укључивање захтева међународних стандарда у национално законодавство и праксу	28
2.2 Резиме	31
2.3 Ситуациона анализа и препоруке	32
2.4 Закључак и препоруке усаглашавања са међународним стандардима	32
3 ОРГАНИЗАЦИОНИ ОКВИРИ И МЕХАНИЗМИ ЗА УСКЛАЂИВАЊЕ	33
3.1 Надлежност Управе за безбедност и здравље на раду	33
3.2 Службе инспекције рада	33
3.2.1 Опис	33
3.2.2 Студија случаја	35
3.2.3 Резиме	36
3.3 Службе медицине рада	37
3.3.1 Опис	37
3.3.2 Резиме кључних активности	41
3.3.3 Резиме стручних лица за безбедност и здравље на раду	42
3.4 Друге агенције или институције за усклађивање	43
3.4.1 Улога и функционисање правосуђа у вези са безбедношћу и здрављем на раду	43
3.5 Национални саветодавни органи за безбедност и здравље на раду	45
3.5.1 Савет за безбедност и здравље на раду	45
3.6 Системи осигурања несрећа и болести на раду (надокнада за раднике)	45
3.7 Информације за безбедност и здравље на раду	46
3.8 Специјализоване техничке, медицинске и научне институције повезане са различитим аспектима безбедности и здравља на раду	47
3.8.1 Курсеви повезани са безбедношћу и здрављем на раду на универзитетима и факултетима	47
3.8.2 Истраживачка одељења и институције које спровode студије за безбедност и здравље на раду и истраживање	48

3.8.3	Институције које спроводе обуке у складу са законским захтевима	48
3.8.4	Институције и лабораторије које су специјализоване за процену опасности и ризика (хемијска безбедност, токсикологија, епидемиологија, безбедност производа итд)	50
3.8.5	Институт за стандардизацију	51
3.8.6	Професионална удружења	52
3.9	Координација и сарадња.....	52
3.10	Ситуациона анализа и препоруке	53
4	УЛОГА СОЦИЈАЛНИХ ПАРТНЕРА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ	54
4.1	Програм за безбедност и здравље на раду социјалних партнера	54
4.1.1	Организација послодаваца	54
4.1.1.1	Унија послодаваца Србије	54
4.1.1.2	Привредна комора Србије.....	54
4.1.1.3	Национална алијанса за локални економски развој (НАЛЕД)	55
4.1.2	Организација запослених.....	55
4.1.2.1	Савез самосталних синдиката Србије	55
4.1.2.2	Уједињени грански синдикати „Независност”	55
4.1.2.3	Конфедерација слободних синдиката	56
4.2	Учествовање на националном, секторском и нивоу предузећа	56
4.2.1	Учествовање националног трипартитног одбора за безбедност и здравље на раду.....	56
4.2.2	Бипартитни одбори	56
4.2.3	Учествовање на нивоу предузећа	57
4.3	Безбедност и здравље на раду за колективно преговарање.....	58
4.4	Резиме	58
4.4.1	Резиме одговорности појединих послодаваца.....	58
4.4.2	Резиме права радника и обавеза	59
4.4.3	Резиме права и одговорности представника за безбедност и здравље на раду.....	60
4.5	Ситуациона анализа и препоруке	60
5	АКТИВНОСТИ И БУДУЋЕ АКТИВНОСТИ ПОВЕЗАНЕ СА БЕЗБЕДНОШЋУ И ЗДРАВЉЕМ НА РАДУ	62
5.1	Промотивни програми и активности	62
5.2	Међународна градња капацитета техничке сарадње који се директно односе на безбедност и здравље на раду.....	63
5.3	Ситуациона анализа и препоруке	63
6	РЕЗУЛТАТИ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ	64
6.1	Евиденција и извештавање повреда на раду и професионалних болести	64
6.2	Статистика повреда на раду и професионалних болести	64
6.3	Индикатори учинка	67
6.4	Ситуациона анализа и препоруке	68
7	ОСНОВНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ.....	69
7.1	Демографски подаци.....	69
7.2	Економски подаци.....	73
7.3	Здравствена статистика.....	75
8	Закључци и препоруке за спровођење безбедности и здравља на раду	76
	Литература:.....	78

Апстракт

Безбедност и здравље на раду је фундаментално право запослених утврђено конвенцијама Међународне организације рада, Лисабонским споразумом и директивама Европске уније. Треба истаћи да су у Србији безбедност и здравље на раду правно зајамчени Уставом Републике Србије, према коме свако има право на поштовање достојанства своје личности на раду, заштиту на раду и нико се ових права не може одрећи.

Како је област безбедности и здравља на раду мултидисциплинарног карактера правни основ је садржан у више закона: Закону о раду, Закону о здравственој заштити, Закону о здравственом осигурању, Закону о пензијском и инвалидском осигурању и многим другим законима и подзаконским прописима. Спровођење прописа је такође мултидисциплинарно и захтева интензивну комуникацију великог броја државних органа. Све ово чини област безбедности и здравља на раду веома комплексном облашћу како за доношење прописа из ове области тако и за њихову имплементацију. Ипак, иако је реч о комплексној области, резултати анкете 53 актера из сфере безбедности и здравља на раду указују да анкетирани оцењују стање безбедности и здравља на раду у Републици Србији задовољавајућим. Готово сви учесници анкете сматрају да је неопходно прописивање посебних мера у области безбедности и здравља на раду. Највећи број учесника анкете су задовољни усаглашавањем прописа у области безбедности и здравља на раду са прописима ЕУ.

Већ је истакнуто да је област безбедности и здравља на раду мултидисциплинарна. Анализирајући резултате анкете уочава се да је већина актера у овој области позитивно оцењена као и да се очекује значајно већи допринос запослених, правосудних органа, као и невладиних организација развоју система безбедности и здравља на раду. Само координирана активност свих актера у овој области води напретку.

На основу спроведене анализе система безбедности и здравља на раду у Републици Србији закључено је да је систем безбедности и здравља на раду заснован на међународним стандардима (ЕУ и МОР) и да се легислатива приближава европским стандардима али да имплементација прописа још увек није на задовољавајућем нивоу, нарочито у малим и средњим предузећима. Постоји доста простора да се побољша учешће цивилног друштва, социјалних партнера и запослених у унапређењу система безбедности и здравља на раду. Такође, закључено је да има простора за унапређење регулативе у области медицине рада, повреда на раду и професионалних болести. Треба истаћи да су лица за безбедност и здравље на раду, као и спољне службе које обављају послове безбедности и здравља на раду, добро утемељени у систем безбедности и здравља на раду Србије али да постоје изазови у њиховом статусу и компетенцијама. Већ је истакнуто питање унапређења доприноса правосудних органа систему безбедности и здравља на раду, нарочито у области казнене политике. Уочено је да у овој области постоји доста простора за унапређење едукације, почевши од основног и средњег образовања преко високошколског, али и недостатка структурираног система континуиране едукације и релиценцирања. Такође, уочава се недостатак научно-истраживачких и промотивних активности у области безбедности и здравља на раду на свим нивоима.

На основу спроведене анализе система безбедности и здравља на раду у Републици Србији проистиче потреба да се у сарадњи са организацијама цивилног друштва настави рад на транспонувању легислативе ЕУ у овој области, затим да се настави са ратификовањем и потврђивањем конвенција МОР, али и да се унапреди имплементација већ донетих прописа, нарочито у микро, малим и средњим предузећима, увођењем нових алата, водича и смерница. Саветује се реформа улоге и положаја медицине рада, реформа система регистрације и увођење осигурања од повреда на раду и професионалних болести. У циљу унапређења функционисања система безбедности и здравља на раду препоручује се унапређење административно-техничких капацитета и ресурса инспекције рада као и едукације судија за прекршаје и тужилаштва како би кроз унапређену сарадњу са инспекцијом рада унапредили квалитет примене прописа из ове области. Посебан значај у изградњи система безбедности и здравља на раду има едукација те су и најзначајније препоруке везане за ову област. Саветује се да се кроз едукацију наставног кадра основних и средњих школа унапреди имплементација практичне наставе из безбедности и здравља на раду. Такође, потребно је прецизно дефинисати профил и компетенције лица за безбедност и здравље на раду, увести регистар ових лица као и оформити акредитационо тело које ће вредновати квалитет и акредитовати програме едукације из ове области што ће представљати основу за увођење програма релиценцирања лица за безбедност и здравље на раду. Како без научно-истраживачки рад у области безбедности и здравља на раду нема напретка у развоју система безбедности и здравља на раду али ни квалитетне едукације препоручује се да се кроз посебне фондове стимулише научно-истраживачки рад у овој области као и да се

континуирано подржава сарадња Универзитета са послодавцима у циљу трансфера нових технологија из области безбедности и здравља на раду у производне процесе.

У циљу што боље интеграције области безбедности и здравља на раду у све сфере друштвених активности потребно је системски регулисати улогу организација цивилног друштва и социјалних партнера у систему безбедности и здравља на раду. Такође, саветује се посебна стимулација послодаваца за што веће учешће представника запослених у решавању питања везаних за безбедност и здравље на раду.

Како би се унапредила промоција безбедности и здравља на раду потребно је посебно едуковати представнике медија како би се повећао њихов интерес за ову област. Такође, саветује се организација посебних промотивних активности из области безбедности и здравља на раду кроз сарадњу Управе за безбедност и здравље на раду, Инспектората за рад са послодавцима, социјалним партнерима, укључујући и организације цивилног друштва.

Предговор

За настанак студије „Повећање капацитета и јачање улоге регионалних организација цивилног друштва за побољшање услова рада и социјалног дијалога са јавним институцијама“ свакако је најзначајнија подршка Европске уније путем гранта „EuropeAid / 150147 / DH / ACT / PRAREG“. Пројекат се реализује у пет земаља преко партнера: Македонско удружење за заштиту при раду, Удружења за безбедност и здравље на раду Србије, Удружења за безбедност и здравље на раду Косова, Албанског центра за безбедност и здравље на раду и Удружења за безбедност на раду Црне Горе. Општи циљ пројекта је стварање услова за дијалог између регионалних организација цивилног друштва и јавних институција за побољшање услова рада.

Публикација „Повећање капацитета и јачање улоге регионалних организација цивилног друштва за побољшање услова рада и социјалног дијалога са јавним институцијама“ настала је као плод дугогодишње, изузетно успешне сарадње са Удружењем за безбедност и здравље на раду Србије и искустава из припреме „Профила безбедности и здравља на раду“ израђеног на основу захтева Међународне организације рада 2006. године као и рада на „Националном профилу изложености азбесту Републике Србије“ 2017. године. Пријатељски савети и сугестије као и изузетна подршка великог броја колега из области безбедности и здравља на раду учинили су да публикација постане много квалитетнија, а рад на њеном настанку да прерасте у задовољство.

Захвалио бих се свима који су ме својим саветима водили кроз комплексну област безбедности и здравља на раду и без чије помоћи бих остао у неком од лавирината ове области.

Проф. Др Петар Булат

Листа скраћеница

БЗР	- Безбедност и здравље на раду
ЕЕЗ	- Европска економска заједница
ЕЗ	- Европска заједница
ЕУ	- Европска унија
ИМРС	- Институт за медицину рада Србије
КЗ	- Кривични законик
МЗ	- Министарство здравља
МОР	- Међународна организација рада
МР	- Министарство за рад, борачка и социјална питања
НПАА	- Национални план интеграције
НАЛЕД	- Национална алијанса за локални економски развој
ПИО	- Фонд пензијског и инвалидског осигурања
РФЗО	- Републички фонд здравственог осигурања
СЗО	- Светска здравствена организација
СССС	- Савез самосталних синдиката Србије
ТАИЕХ	- Техничка помоћ и размена информација
УГС „Независност”	- Уједињени грански синдикати „Независност”
УПС	- Унија послодаваца Србије

1 ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР И ПОЛИТИКА

1.1 Захтеви за безбедност и здравље на раду

Безбедност и здравље на раду је фундаментално право запослених утврђено конвенцијама Међународне организације рада, Лисабонским споразумом ЕУ и директивама ЕУ. Безбедност и здравље на раду је право зајамчено Уставом Републике Србије према коме свако има право на поштовање достојанства своје личности на раду, заштиту на раду и нико се ових права не може одрећи. Женама, омладини и инвалидима омогућују се посебна права безбедности и здравља на раду и посебни услови рада, у складу са законом.

Резолуцијом о придруживању Републике Србије Европској унији („Службени гласник РС“, број 112/04) и Законом о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране („Службени гласник РС“, број 83/08), проистекли су захтеви за успостављање система безбедности и здравља на раду прилагођеног савременим условима тржишне привреде у ЕУ.

Стратегијом безбедности и здравља на раду у Републици Србији за период од 2013. до 2017. године („Службени гласник РС“, бр.100/13) промовише се: примена принципа превенције у спречавању настајања повреда на раду и професионалних обољења, активно укључивање службе медицине рада, примена принципа одговорности организатора радова за примену мера из области безбедности и здравља на раду, учешће представника запослених за безбедност и здравље на раду, односно одбора за безбедност и здравље на раду, увођење посебног осигурања од повреда на раду и професионалних болести ради обезбеђивања накнаде штете, укључивање безбедности и здравља на раду у школски образовни систем (основно, средње и високо образовање), увођење јединственог регистра повреда на раду и професионалних обољења, континуирана едукација/обука стручних и одговорних лица за безбедност и здравље на раду и других лица, промоција културе превенције и примера добре праксе у овој области, као основни захтеви у овој области.

Права везана за безбедност и здравље на раду проистичу из права по основу рада, те је правни основ садржан у Закону о раду, Закону о здравственој заштити, Закону о здравственом осигурању, Закону о пензијском и инвалидском осигурању и многим другим законима с обзиром да је област безбедности и здравља на раду мултидисциплинарног карактера.

Основни принципи који су утврђени наведеном стратегијом су:

- Промоција: промена свести код целокупне јавности о важности примене мера безбедности и здравља на раду кроз организацију различитих промотивних активности и кампања.
- Превенција: активности у вези са безбедношћу и здрављем на радном месту треба да се усредсреде на превенцију повреда на раду, професионалних болести и болести у вези са радом.
- Већина повреда и обољења која су у вези са радом могу се спречити, па је превенција најисплативији начин за проактивно решавање питања безбедности и здравља на радном месту;
- Укључивање свих заинтересованих: побољшања у области безбедности и здравља на радном месту и у радној околини, могу се на најбољи начин остварити ако се укључе сви учесници у систему безбедности и здравља на раду. На радном месту, то обухвата запослене који обављају рад и њихове представнике за питања безбедности и здравља на раду. На нивоу привреде и целе земље, то укључује послодавце, синдикате, државне органе, невладине организације, образовне установе, научне институције, и др.;
- Одговорност: послодавци имају највећу одговорност за безбедност и здравље на раду. Најважнија обавеза послодавца је да запосленима омогуће безбедно и здраво радно место и да их укључе у разматрање свих питања везаних за безбедност и здравље на раду. Запослени имају одговорност за сопствену безбедност, што се огледа у начину на који поступају на својим радним местима;
- Остварљивост: активности у вези са безбедношћу и здрављем на раду заснивају се на примени мера безбедности и здравља на раду и унапређењу знања и вештина учесника у систему и издвајању неопходних финансијских средстава за спровођење тих мера ради остваривања безбедних и здравих радних услова.

1.2 Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон)

Успостављањем нових друштвено економских односа (транзиција, промена власништва капитала) остварени су предуслови да се постојећа регулатива у области безбедности и здравља на раду у потпуности усагласи са захтевима који проистичу из докумената МОР-а и ЕУ, што у односу на опредељење наше државе представља и обавезу.

Република Србија је, у складу са опредељењем за убрзани улазак у пуноправно чланство у ЕУ и приступање Партнерству за мир, као стратешки национални циљ донела Резолуцију о придруживању ЕУ Републике Србије и касније Закон о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране.

Систем безбедности и здравља на раду подразумева интеракцију више различитих чинилаца, као што су законодавство, инспекција, осигурање, техничка знања и решења, службе медицине рада и заштита здравља, информисање, образовање и истраживачки рад и др. Безбедност и здравље на раду од својих почетака континуирано се налази у процесу динамичких промена. Наведене промене последица су сталних промена у технологији, у производњи, у облицима радних и друштвених односа и схватања значаја социјално-економских последица.

Закон је тако конципиран да се односи на све делатности (индустријске, пољопривредне, комерцијалне, административне, услужне, образовне, културне, здравствене итд), као и на све запослене који обављају рад код послодавца по било ком основу.

Изузетно Закон о безбедности и здрављу на раду се не примењује приликом обављања специфичних активности, као што је војска (у ратним операцијама), полиција (специфичне интервенције) и служба цивилне заштите (интервенције у условима дејства више силе) што је посебно предвиђено Законом о изменама и допунама Закона о безбедности и здрављу на раду, међутим и у таквим условима мора се осигурати безбедност и здравље на раду, колико је то могуће. Закон се не односи на кућно помоћно особље и на samozапослене. Међутим, држава има обавезу да врши едукацију о мерама безбедности и здравља на раду samozапослених што је предвиђено Акционим планом за спровођење Стратегије безбедности и здравља на раду Републике Србије.

Систем безбедности и здравља на раду заснован је на примени принципа превенције од повреда на раду, обољења или оштећења здравља запосленог који се спроводе пре почетка рада на радном месту и у радној околини. Овај принцип превенције професионалних ризика промовисан је директивама ЕУ (Директива Савета 89/391/ЕЕЗ од 12. јуна 1989. године, о увођењу мера за подстицање побољшања безбедности и здравља радника на раду, као и остале посебне директиве донете по основу члана 16 ове Директиве).

Документима МОР-а, а нарочито документима ЕУ, па и осталим кључним актима, као што су Европска социјална повеља из 1996. године и Смернице за процену ризика – Луксембург 1996. године, промовише се принцип процене ризика на радним местима и у радној околини.

Уважавајући постављени циљ доношења овог закона (смањење повреда на раду, професионалних обољења и обољења у вези са радом) његови основни елементи су:

- Увођење примене превентивних мера пре почетка рада;
- Одговорност послодавца за примену мера безбедности и здравља на раду, која се не може пренети на друга лица;
- Процена ризика на сваком радном месту и у радној околини;
- Ангажовање службе медицине рада ради праћења здравственог стања запослених;
- Већа права запослених да учествују у примени мера безбедности и здравља на раду преко представника запослених;
- Одговорност послодавца за обављање послова безбедности и здравља на раду (одређивање лица које обавља послове безбедности и здравља на раду – полагање испита о практичној оспособљености лица за обављање ових послова);

- Образовање Управе за безбедност и здравље на раду;
- Увођење принципа давања лиценци лицима која се баве пословима безбедности и здравља на раду у виду пружања услуга;
- Надзор над применом овог закона преко интегрисане инспекције рада;
- Високе запређене казне итд.

Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, број 101/05), донет је новембра 2005. године, а Закон о изменама и допунама Закона о безбедности и здрављу на раду донет је 5. новембра 2015. године и ступио на снагу 13. новембра исте године („Службени гласник РС“, број 91/15). У 2014. години приступило се изменама и допунама Закона о безбедности и здрављу на раду из више разлога. Један од разлога садржан је у чињеници да је Закон (основни текст) донет 2005. године, што значи да се примењује већ десет година, а како су у међувремену настале промене како у привреди, тако и бројни захтеви који проистичу из домаћих и прописа ЕУ који утичу на функционисање система безбедности и здравља на раду.

Закон о безбедности и здрављу на раду је у великој мери усклађен са Директивом Савета, 89/391/ЕЕЦ, међутим аналитички извештај Европске комисије о напретку/спремности Србије за статус кандидата указује на обавезу даљег усклађивања са европском праксом, истичући да су и даље на снази правилници још из времена бивше ФНРЈ чиме се доводи у питање усаглашеност одређених одредби овог Закона са европским правним тековинама. Имајући наведене чињенице у виду, приступило се изменама и допунама Закона у циљу потпунијег усаглашавања са наведеном директивом.

Разлози за измене и допуне Закона о безбедности и здрављу на раду садржани су и у чињеници да је у протеклом периоду примене овог закона уследило доношење бројних прописа из других области на које се овај закон наслања, а који су непосредно везани за спровођење безбедности и здравља на раду, као што су: прописи о безбедности производа и техничке усаглашености, прописи из области животне средине, заштите од пожара, заштите младих, жена, инвалида итд, те је и ради тога било потребно сачинити измене и допуне Закона о безбедности и здрављу на раду и усагласити са новим захтевима који проистичу из тих прописа.

У примени Закона о безбедности и здрављу на раду уочено је да је потребно неке одредбе кориговати ради његовог лакшег и ефикаснијег спровођења.

Закон о безбедност и здравље на раду конципиран је у дванаест кључних поглавља и то:

1. Основне одредбе
2. Примена превентивних мера
3. Обавезе и одговорности послодавца
4. Права и обавезе запослених
5. Организовање послова безбедности и здравља на раду
6. Улога и значај представника запослених за безбедност и здравље на раду
7. Евиденција, сарадња и извештавање
8. Стручни испит и издавање лиценци
9. Надлежност Управе за безбедност и здравља на раду
10. Национална признања
11. Надзор
12. Казнене, прелазне и завршне одредбе

1.3 Прописи који се директно односе на основне аспекте безбедности и здравља на раду које издаје / доноси Влада Републике Србије и надлежно министарство

1.3.1 Прописи којима се регулише област безбедност и здравље на раду

Полазећи од чињенице да се мере безбедности и здравља на раду примењују у свим делатностима (индустријске, пољопривредне, комерцијалне, административне, услужне, образовне, културне, здравствене, итд.), као и на све запослене који обављају рад код послодавца по било ком основу, треба констатовати да је ова област покривена низом подзаконских прописа којима су утврђене специфичне и превентивне мере у зависности од врсте делатности на које се односе.

Табела 1. Подзаконски прописи којима се ближе уређују поједина питања из Закона

Назив прописа	Објављен
Правилник о програму, начину и висини трошкова полагања стручног испита за обављање послова безбедности и здравља на раду и послова одговорног лица	(„Службени гласник РС”, бр. 111/13, 57/14, 126/14 и 111/15)
Правилник о условима и висини трошкова за издавање лиценци за обављање послова у области безбедности и здравља на раду	(„Службени гласник РС”, бр. 112/13, 57/14 и 102/15)
Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду	(„Службени гласник РС”, број 60/06)
Правилник о висини трошкова поступка утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду	(„Службени гласник РС”, број 111/13)
Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини	(„Службени гласник РС”, бр. 72/06 и 84/06-исправка, 30/10 и 102/15)
Правилник о садржају и начину издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу	(„Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06-исправка и 04/16)
Правилник о поступку прегледа и провере (испитивања) опреме за рад и испитивања услова радне околине	(„Службени гласник РС”, бр. 94/06 и 108/06-исправка, 114/14 и 102/15)
Правилник о евиденцијама у области безбедности и здравља на раду	(„Службени гласник РС”, број 62/07 и 102/15);
Правилник о претходним и периодичним лекарским прегледима запослених на радним местима са повећаним ризиком	(„Службени гласник РС”, бр. 120/07 и 93/08)
Правилник о програму, начину и висини трошкова, припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова	(„Службени гласник РС”, бр. 113/13, 57/14 и 111/15)
Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта	(„Службени гласник РС”, број 121/12 и 102/15)
Правилник о програму усавршавања знања и другим питањима у вези са усавршавањем знања лица за безбедност и здравље на раду	(„Службени гласник РС”, бр. 108/2017)

Табела 2. Подзаконски прописи којима су транспоноване директиве ЕУ у национално законодавство

Назив прописа	Објављен	Пропис ЕУ
Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима	„Службени гласник РС“ бр. 14/09, 95/10	Директива Савета 92/57/ЕЕЗ о при-мени минимума захтева за безбедност и здравље на раду на привременим или покретним градилиштима
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду (овим правилником престао да важи Правилник о средствима личне заштите на раду и личној заштитној опреми „Службени лист СФРЈ“, број 35/69)	„Службени гласник РС“ бр. 92/08	Директива Савета број 89/656/ЕЕЗ о примени минимума захтева за безбедност и здравље на раду при коришћењу личне заштитне опреме од стране
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту (овим правилником престао да важи Правилник општим мерама заштите на раду за грађевинске објекте намењене за радне и помоћне просторије „Службени гласник СРС“, број 29/87)	„Службени гласник РС“ бр. 21/09	Директива Савета број 89/654/ЕЕЗ о минимуму захтева за безбедност и здравље запослених на радном месту
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад (овим правилником је престао да важи Правилник о мерама и нормативима заштите на раду на оруђима за рад „Службени лист СФРЈ“, 18/91)	„Службени гласник РС“ бр. 23/09, 123/12 и 102/15	Директива Савета број 89/655/ЕЕЗ о минимуму захтева за безбедност и здравље запослених приликом коришћења опреме за рад на радном месту
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета	„Службени гласник РС“ бр. 106/09	Директива Савета бр. 90/269/ЕЕЗ о минимуму захтева за безбедност и здравље приликом ручног преношења терета тамо где постоји ризик од повређивања леђа запослених
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад са екраном	„Службени гласник РС“ бр. 106/09 и 93/13	Директива Савета број 90/270/ЕЕЗ од 29.5.1990. године о минимуму захтева за безбедност и здравље при раду са опремом са екраном
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту	„Службени гласник РС“ бр. 108/15	Директива Европског парламента и Савета бр. 2009/148/ЕЗ о заштити радника од ризика везаних за изложеност азбесту на радном месту (кодификована верзија)
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама	„Службени гласник РС“ бр. 106/09 и 117/17	Директива Савета бр. 98/24/ЕЗ о заштити безбедности и здравља запослених од ризика повезаних са хемијским агенсима на радном месту

Назив прописа	Објављен	Пропис ЕУ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при експлоатацији минералних сировина дубинским бушотинама	„Службени гласник РС“ бр. 61/10	Директива бр. 92/91 ЕЕЗ Европског парламента и Савета о минимуму захтева за побољшање безбедности и здравља на раду запослених на вађењу минералних сировина у дубинским бушотинама
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при подземној и површинској експлоатацији минералних сировина	„Службени гласник РС“ бр. 65/10	Директива 92/104/ЕЕЗ Европског парламента и Савета о минимуму захтева за побољшање безбедности и здравља на раду запослених на површинским и дубинским коповима индустрије минерала
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при раду на пловилима која обављају риболов	„Службени гласник РС“ бр. 70/10	Директива 93/103/ЕЗ Европског парламента и Савета о минимуму захтева безбедности и здравља на раду при раду на пловилима за улов рибе
Правилник о обезбеђивању ознака за безбедност и здравље на раду	„Службени гласник РС“ бр. 95/10	Директива Савета бр. 92/58/ЕЕЗ о минимуму захтева за обезбеђивање ознака за безбедност и/или здравље запослених на раду
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању биолошким штетностима	„Службени гласник РС“ бр. 96/10	Директива бр. 2000/54/ЕЗ Европског парламента и Савета о заштити запослених од ризика насталих услед излагања биолошким агенсима на радном месту
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вибрацијама	„Службени гласник РС“ бр. 93/11	Директива бр. 2002/44/ЕЗ Европског парламента и Савета о минимуму заштите запослених од ризика насталих услед излагања физичким штетностима (вибрације)
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању буци (овим правилником престао је да важи Правилник о мерама и нормативима заштите на раду од буке у радним просторијама Службени лист СФРЈ, бр.21/92)	„Службени гласник РС“ бр. 96/11 и 78/ 015	Директива број 2003/10/ЕЗ Европског парламента и Савета у вези са излагањем запослених ризицима проузрокованим физичким факторима-бука
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању карциногенима или мутагенима	„Службени гласник РС“ бр. 96/11 и 117/17	Директива Европског парламента и Савета 2004/37/ЕЗ о заштити запослених од ризика везаних за излагање карциногенима или мутагенима на радном месту

Назив прописа	Објављен	Пропис ЕУ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад услед ризика од експлозивних атмосфера	„Службени гласник РС“ бр. 101/12 и 12/13-исправка	Директива број 1999/92/ЕЗ Европског парламента и Савета о минимуму захтева за побољшање безбедности и здравља на раду запослених изложених ризику услед експлозије гасова
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању електромагнетском пољу	„Службени гласник РС“ бр. 111/15	Директива 2013/35/ЕУ о минималним захтевима за безбедност и здравље запослених услед изложености ризицима који потичу од физичких штетности (електромагнетна поља)
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вештачким оптичким зрачењима	„Службени гласник РС“ бр. 120/12 и 29/13-исправка	Директива Европског парламента и Савета 2006/25/ЕЗ о заштити запослених од ризика при излагању физичким штетностима - вештачка оптичка зрачења

Табела 3. Подзаконски прописи који се и даље примењују као правна правила, ако нису у супротности са Законом

Назив прописа	Објављен
Правилник о посебним мерама заштите на раду на преради неметалних минерала	„Службени гласник СРС“, бр. 2/83
Правилник о посебним мерама заштите на раду у железничком саобраћају	„Службени гласник СРС“, бр. 19/85
Правилник о посебним мерама заштите на раду у црној металургији	„Службени гласник СРС“, бр. 25/87
Правилник о посебним мерама заштите на раду у шумарству	„Службени гласник СРС“, бр. 33/88
Правилник о посебним мерама заштите на раду при механичкој преради и обради дрвета и сличних материјала	„Службени гласник СРС“, бр. 51/88
Правилник о општим мерама заштите на раду од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима	„Службени гласник СРС“, бр. 21/89
Правилник о заштити на раду при извођењу грађевинских радова	„Службени гласник СРС“, бр. 53/97
Правилник о хигијенским и техничким заштитним мерама при раду у каменоломима и цигланама, као и код вађења глине, песка и шљунка	„Службени гласник СРС“, бр. 69/48, осим чл. 58. – 61
Правилник о техничким и здравствено-техничким заштитним мерама на радовима при хемијско-технолошким процесима	„Службени гласник СРС“, бр. 55/50 - Прилог број 9;
Правилник о хигијенским и техничким заштитним мерама при ронилачким радовима	„Службени гласник СРС“, бр. 36/58
Правилник о хигијенско-техничким заштитним мерама при лучко-транспортном раду	„Службени гласник СРС“, бр. 14/64
Правилник о заштити на раду при термичком обрађивању легура лаких метала у купатилима са нитратним солима	„Службени гласник СРС“, бр. 48/65

Назив прописа	Објављен
Правилник о заштити на раду при одржавању моторних возила и превозу моторним возилима	„Службени гласник СРС”, бр. 55/65
Правилник о заштити на раду при утовару терета у теретна моторна возила и истовару терета из таквих возила	„Службени гласник СРС”, бр. 17/66
Правилник о заштити на раду и о техничким мерама за развијаче ацетилена и ацетиленске станице	„Службени гласник СРС”, бр. 6/67, 29/67, 27/69, 52/90, 2/92, 6/92
Наредба о забрани употребе моторних бензина за одмашћивање, прање или чишћење металних делова предмета од другог материјала	„Службени гласник СРС”, бр. 23/67
Правилник о заштити на раду у пољопривреди	„Службени гласник СРС”, бр. 34/68
Правилник о обезбеђивању смештаја и исхране радника, односно њиховог превоза од места становања до места рада и натраг	„Службени гласник СРС”, бр. 41/68
Правилник о заштити на раду при изради експлозива и барута и манипулисању експлозивима и барутима	„Службени гласник СРС”, бр. 55/69
Правилник о посебним мерама и нормативима заштите на раду при преради и обради коже, крзна и отпадака коже	„Службени гласник СРС”, бр. 47/70
Правилник о опреми и поступку за пружање прве помоћи и организовању службе спасавања у случају незгоде на раду	„Службени гласник СРС”, бр. 21/71
Правилник о престанку важења Правилника о хигијенским и техничким заштитним мерама при раду у куделјарама	„Службени гласник СРС”, бр. 112/09
Упутство о престанку важења Упутства о начину вршења надзора над придржавањем прописа о заштити на раду у предузећима која производе за одређене војне потребе	„Службени гласник СРС”, бр. 23/10

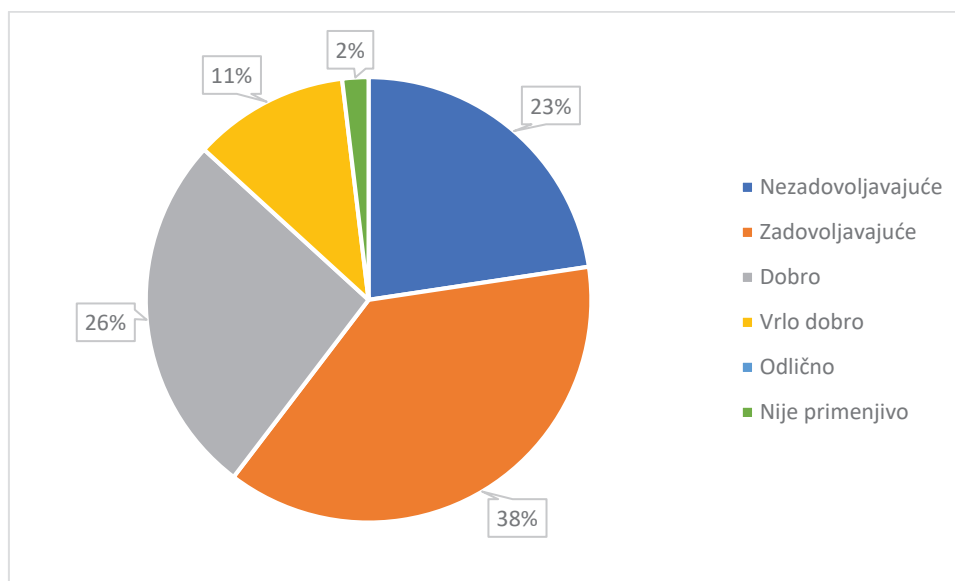
Табела 4. Прописи које је донела Влада Републике Србије

Назив прописа	Објављен
Стратегија безбедности и здравља на раду у Републици Србији за период од 2013. до 2017.године	„Службени гласник РС”, број 100/13
Акциони план за спровођење Стратегије безбедности и здравља на раду у Републици Србији за период од 2013. до 2017. године	„Службени гласник РС”, број 81/14
Одлука о установљавању Дана безбедности и здравља на раду у Републици Србији	„Службени гласник РС”, број 17/10
Одлука о образовању Савета за безбедност и здравља на раду Републике Србије	„Службени гласник РС”, бр. 40/05 и 71/07
Закон о потврђивању ревидиране Европске социјалне повеље	„Службени гласник РС-Међународни уговори”, бр. 42/09

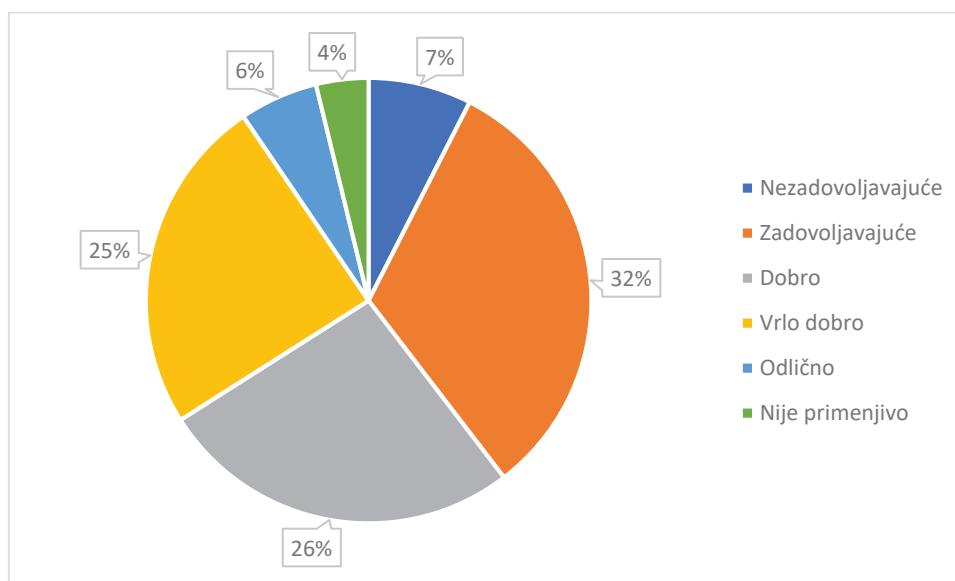
1.3.1.1.1 Анкета безбедност и здравље на раду у Републици Србији

Спроведеном анкетом¹, највећи број учесника оценио је задовољавајућим стање безбедности и здравља на раду у Републици Србији (Графикон 1.). Такође, највећи број учесника анкете су оценили законску регулативу као задовољавајућу (Графикон 2.). Готово сви учесници анкете сматрају да је неопходно прописивање посебних мера у области безбедности и здравља на раду (Графикон 3.).

Графикон 1. Оцена стања безбедности и здравља на раду у Републици Србији

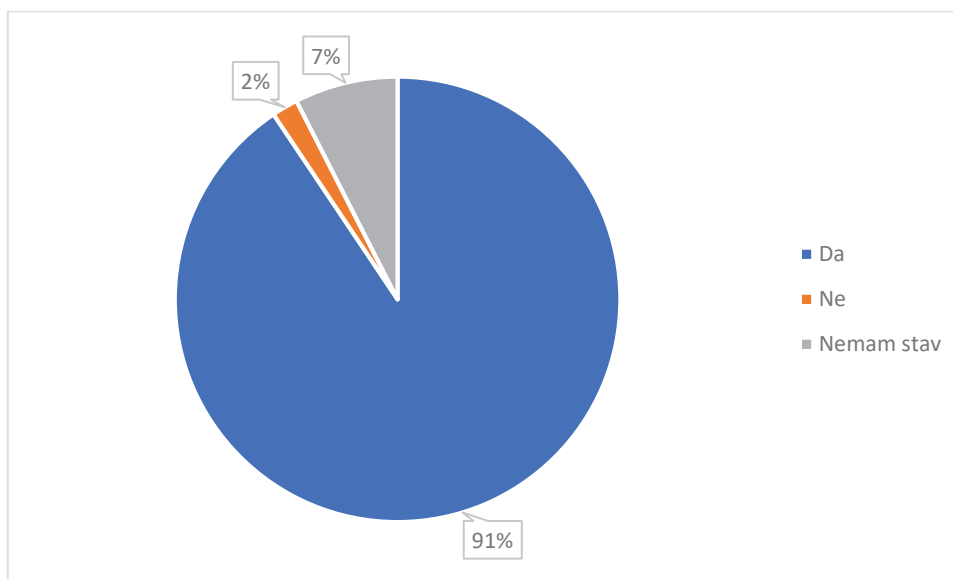

Графикон 2. Оцена законске регулативе у области безбедности и здравља на раду у Републици Србији

¹ У оквиру истраживања спроведена је анкета коришћењем „on line“ платформе „Google Forms“. Информација о анкети као и позив за учешће прослеђени су на „email“ адресе чланова Удружења за безбедност и здравље на раду, Клуба добре праксе безбедности и здравља на раду и објављене на интернет страницама Удружења за безбедност и здравље на раду и предузећа „Беопревентива“. На позив за учешће у периоду од 14.02. до 07.03.2018. одазвале су се 53 особе. Највећи број особа које су учествовале у анкети (64,8%) су била лица за безбедност и здравље на раду, њих 24,1% су руководиоци. Највећи број учесника у анкети (38,9%) ради у организацијама са преко 250 запослених, 25,9% ради у организацијама до 9 запослених и 24,1% у организацијама са 50-249 запослених. Најмањи број анкетираних (11,1%) ради у организацијама са 10-49 запослених. Они су поред основних података одговарали на 23 питања са понуђеним одговорима.

Графикон 3. Потреба прописивања посебних мера у области безбедности и здравља на раду

1.3.2. Прописи којима се регулише област инспекције рада

Инспекторат за рад, као орган управе у саставу Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања промовисан је Законом о министарствима („Службени гласник РС“, бр. 44/14, 14/15, 54/15, 96/15-др. закон и 62/17).

Инспекторат за рад, обавља инспекцијске послове и са њима повезане стручне послове у области радних односа и безбедности и здравља на раду који се односе на: редовни и контролни надзор, увиђај смртних, тешких и колективних повреда на раду, утврђивање испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду, пре почетка обављања делатности послодавца, као и друге послове одређене законом.

Овлашћења и дужности инспектора рада регулисани су Законом о државној управи („Службени гласник РС“, бр. 20/92, 48/93, 79/05 и 101/07), Законом о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05 и 54/09), Законом о радним односима у државним органима („Службени гласник РС“, бр. 48/91, 39/02 и 79/05) и Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, бр. 101/05, 91/15 и 113/17).

Табела 5. Основни прописи над којима инспекција рада врши надзор

Назив прописа	Објављен
Закон о раду	„Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 и 75/14, 113/17
Закон о безбедности и здрављу на раду	„Службени гласник РС“, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 др. – закон
Закон о волонтирању	„Службени гласник РС“, бр. 36/10
Закон о спречавању злостављања на раду	„Службени гласник РС“, бр. 36/10
Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму	„Службени гласник РС“, бр. 30/10
Закон о мирном решавању радних спорова	„Службени гласник РС“, бр. 125/04, 104/09
Закон о штрајку	„Службени лист СРЈ“, бр. 29/96 и „Службени гласник РС“, бр. 101/2005 - др. закон
Закон о условима за упућивање запослених на привремени рад у иностранство и њиховој заштити	„Службени гласник РС“, бр. 91/15
Уредба о утврђивању опасног рада за децу	„Службени гласник РС“, бр. 53/17

Поред наведених прописа инспекција рада врши надзор и над другим законима и подзаконским прописима. Инспекција рада врши надзор и над применом општих колективних уговора, колективних уговора (посебних и појединачних), општих аката и уговора о раду којима се уређују права, обавезе и одговорности запослених у организацијама, правним лицима и другим облицима организовања, као и установама.

Инспектор рада има овлашћења да у обављању инспекцијског надзора код послодавца:

- Прегледа опште и појединачне акте, евиденције и другу документацију,
- Саслуша и узима изјаве од одговорних и заинтересованих лица,
- Прегледа пословне просторије, објекте и сл,
- Узима у поступак пријаве грађана, запослених, других физичких и правних лица,
- Налаже решењем извршење мера и радњи у циљу отклањања утврђених повреда закона,
- Подноси пријаве надлежном органу за учињено кривично дело или привредни преступ,
- Подноси захтев за покретање прекршајног поступка,
- Обавештава други орган ако постоје разлози за предузимање мера за које је тај орган надлежан,
- Покреће иницијативу за обустављање од извршења, односно за поништавање или укидање прописа или другог општег акта који није у складу са Уставом или законом,
- У случајевима неправилног отказа уговора о раду, доноси решење о одлагању од извршења донетог решења о отказу уговора о раду, запосленог враћа на рад до окончања судског спора.

Приликом вршења надзора, инспектор рада мора имати службену легитимацију којом доказује својство инспектора.

Надзор се врши код домаћих и страних правних и физичких лица који имају запослене, односно имају статус послодавца.

Поступак инспекцијског надзора покреће се по службеној дужности и по захтеву странке. У поступку инспекцијског надзора инспектор рада има право и дужност да предузима радње, којима се контролишу безбедност и здравље на раду а нарочито хигијена и услови рада, производња, стављање у промет, коришћење и одржавање средстава за рад, средстава и опреме за личну заштиту на раду, опасних материја и друго.

Инспектор рада дужан је да изврши надзор одмах, након пријаве послодавца о свакој смртној, тешкој или колективној повреди на раду, као и опасној појави која би могла да угрози безбедност и здравље на раду, односно одмах по пријему захтева, односно обавештења.

Инспектор рада дужан је да послодавцу, односно запосленом наложи предузимање мера и радњи за отклањање узрока који су изазвали повреде, довели до настанка опасности по безбедност и здравље на раду, односно које могу спречити настанак повреде и умањити или отклонити опасности по безбедност или здравље на раду.

Инспектор рада је дужан да, за време трајања околности које доводе до угрожавања безбедности и здравља запосленог, забрани рад на радном месту код послодавца.

Инспектор рада може да наложи да се спроведе и опште призната мера којом се може отклонити опасност при раду или смањити ризик по здравље запосленог, у мери у којој је то могуће.

У случају да послодавац није обезбедио потребне мере безбедности и здравља на раду инспектор рада подноси захтев за покретање прекршајног поступка.

Табела 6. Прописи који регулишу област инспекције рада

Назив прописа	Објављен
Закон о управним споровима	„Службени гласник РС”, бр. 111/09
Закон о инспекцијском надзору	„Службени гласник РС”, бр. 35/15
Закон о општем управном поступку	„Службени гласник РС”, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС”, бр. 30/10
Закон о државној управи	„Службени гласник РС”, бр. 79/05, 101/07, 95/10, 99/14
Закон о министарствима	„Службени гласник РС”, бр. 44/14, 14/45 и 54/15
Уредба о заједничким елементима процене ризика у инспекцијском надзору	„Службени гласник РС”, бр. 81/15
Уредба о изгледу обрасца и начину вођења евиденције о инспекцијском надзору	„Службени гласник РС”, бр. 81/15
Закон о прекршајима	„Службени гласник РС”, бр. 65/13
Правилник о програму и начину спровођења испита за инспекторе	„Службени гласник РС”, бр. 81/15
Правилник о изради обрасца службене легитимације инспектора	„Службени гласник РС”, бр. 81/15
Правилник о општем обрасцу записника о инспекцијском надзору	„Службени гласник РС”, бр. 81/15
Уредба о програму и начину полагања државног стручног испита	„Службени гласник РС”, бр. 16/09 и 84/14
Уредба о заједничким елементима процене ризика у инспекцијском надзору	„Службени гласник РС”, бр. 81/15
Правилник о посебним елементима процене ризика, учесталости вршења инспекцијског надзора на основу процене ризика и посебним елементима плана инспекцијског надзора у области радних односа и безбедности и здравља на раду	„Службени гласник РС” бр.117 /17
Правилник о облику и начину вршења унутрашње контроле инспекције у области радних односа и безбедности и здравља на раду и у области социјалне заштите	„Службени гласник РС” бр. 118/17

Посебно је значајан Закон о инспекцијском надзору („Службени гласник РС”, бр. 36/15) који је системски, савремен и реформисан закон, којим се уређује методологија поступања у инспекцијском надзору, овлашћења и обавезе учесника инспекцијског надзора, координација рада инспекција и боље коришћење ресурса инспекција. Посебно треба истаћи увођење контролних листа у поступак редовног инспекцијског надзора. Уведене су следеће контролне листе:

- Контролна листа инспекцијски надзор – градилиште
- Контролна листа – интегрисани инспекцијски надзор
- Контролна листа – редован инспекцијски надзор из области радних односа
- Контролна листа – редован инспекцијски надзор над применом закона о условима за упућивање запослених на привремени рад у иностранство и њиховој заштити

- Контролна листа инспекцијски надзор – општи део из области безбедности и здравља на раду
- Контролна листа инспекцијски надзор у области безбедности и здравља на раду у шумарству

За инспекцију рада је најважнија одредба Закона о инспекцијском надзору којом се проширује домен надлежности и овлашћења инспекције рада и на нерегистроване субјекте.

Инспектори рада доносе решења, којима нерегистрованим субјекту налажу да без одлагања покрену прописани поступак за упис у одговарајући регистар и забрањују им обављање делатности или вршење активности до испуњења за то прописаних услова и налажу отклањање других откривених незаконитости.

1.3.3 Прописи којима се регулише осигурање и/или накнада за несреће и болести на раду (укључујући листу болести и повреда на раду које су подложне компензацији) као и захтеве за бележење и извештавање

Основ за уређивање осигурања од повреда на раду и професионалних обољења садржан је у конвенцијама МОР-а (бр. 102 и 121), које промовишу достојанствен рад у смислу подједнаке могућности за жене и мушкарце да добију достојанствен и продуктиван посао у условима слободе и једнакости, безбедности и људског достојанства. Стратешки циљеви наведених докумената, између осталих су и социјална заштита, односно повећање обима и достојанства социјалне заштите за све.

Потврђивањем наведених конвенција (2000), наша држава се обавезала да ће своје законодавство у области социјалне заштите ускладити са циљевима тих конвенција. Социјална заштита обухвата и давања по основу повреда на раду и професионалних болести.

Права у Републици Србији која проистичу из конвенција у области социјалне заштите а односе се на осигурање по основу повреда на раду и професионалних болести утврђена су Законом о здравственом осигурању („Службени гласник РС”, бр. 107/05, 72/09 – др. закон, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12, 45/13– др. закон, 93/14, 96/15, 106/15), Законом о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС”, бр. 34/03, 64/04 – одлука УСРС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др. закон, 63/06 – одлука УСРС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14 и 142/14) и Законом о доприносима за обавезно социјално осигурање („Службени гласник РС”, бр.84/2004, 61/2005, 62/2006, 5/2009, 52/2011, 101/2011, 7/2012 - усклађени дин. изн., 8/2013 – усклађени дин. изн., 47/2013, 108/2013, 6/2014 – усклађени дин. изн., 57/2014, 68/2014 – др. закон, 5/2015 – усклађени дин. изн., 112/2015, 5/2016 – усклађени дин. изн., 7/2017 – усклађени дин. изн., 113/2017 и 7/2018 – усклађени дин. изн.).

Законом о здравственом осигурању утврђено је, између осталог, и право на здравствену заштиту у случају повреде на раду или професионалне болести и обухвата здравствену заштиту у случају настанка повреде на раду или професионалне болести која се обезбеђује на примарном, секундарном и терцијерном нивоу.

Овим законом утврђено је да је повреда на раду свака повреда, обољење или смрт настала као последица несреће на послу, односно као последица сваког неочекиваног или непланираног догађаја, укључујући и акт насиља који је настао услед рада или је повезан са радом и који је довео до повреде, обољења или смрти осигураника која је наступила одмах или у периоду од 12 месеци од дана настанка повреде на раду.

Под професионалним обољењем подразумева се обољење настало услед дуже изложености штетностима насталим на радном месту.

Законом о пензијском и инвалидском осигурању такође је утврђено шта је повреда на раду и професионално обољење, те се сматра да је повреда на раду повреда осигураника која се догоди у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла по основу кога је осигуран, проузрокована непосредним и краткотрајним механичким, физичким или хемијским дејством, наглим променама положаја тела, изненадним оптерећењем тела или другим променама физиолошког стања организма.

Повредом на раду сматра се и повреда проузрокована на начин, коју осигураник - запослени претрпи при обављању посла на који није распоређен, али који обавља у интересу послодавца код кога је запослен.

Повредом на раду сматра се и повреда проузрокована на начин коју осигураник претрпи на редовном путу од стана до места рада или обрнуто, на путу предузетом ради извршавања службених послова и на путу предузетом ради ступања на рад, као и у другим случајевима утврђеним законом.

Повредом на раду сматра се и обољење осигураника које је настало непосредно или као искључива последица неког несрећног случаја или више силе за време обављања посла по основу кога је осигуран или у вези с њим.

Повредом на раду сматра се и повреда проузрокована на начин коју осигураник претрпи у вези с коришћењем права на здравствену заштиту по основу повреде на раду и професионалне болести.

Професионалне болести, јесу одређене болести настале у току осигурања, проузроковане дужим непосредним утицајем процеса и услова рада на радним местима, односно пословима које је осигураник обављао.

Законом о доприносима за обавезно социјално осигурање утврђују се стопе доприноса по којима се обрачунавају и плаћају доприноси за социјално осигурање, између осталих, и доприноси за повреде на раду.

У Републици Србији не постоји утврђена листа повреда на раду, међутим у Републици Србији се користи Евиденција и нотификација о повредама на раду и професионалним обољењима Међународне организације рада.

У Републици Србији листа професионалних болести утврђена је Правилником о утврђивању професионалних болести („Службени гласник РС”, бр. 105/03) којим је утврђено 56 професионалних болести.

Поред наведених осигурања одредбом члана 53. Закона о безбедности и здрављу на раду, прописана је обавеза послодавца да запослене осигура од повреде на раду и професионалних обољења, ради обезбеђивања накнаде штете. Такође, утврђено је да финансијска средства за осигурање запослених падају на терет послодавца, а одређују се у зависности од нивоа ризика од повређивања, професионалног обољења на радном месту и радној околини.

Услови и поступци осигурања од повреда на раду и професионалних обољења запослених уређују се законом.

Законом о здравственом осигурању и Законом о пензијском и инвалидском осигурању није уређено питање осигурања запослених од повреде на раду и професионалних обољења ради обезбеђења накнаде штете, а чији је основ садржан у овом члану. Такође, важећим прописима у Републици Србији кроз обавезно здравствено и пензијско и инвалидско осигурање нису посебно издвојени доприноси по основу повреде на раду и професионалног обољења, односно давања по овом основу. Овај систем осигурања потребно је уредити јер се поставља низ питања, као што су питање одговорности послодавца да финансира надокнаде за случај повреде на раду и професионалног обољења када мере за безбедност и здравље на раду нису биле примењене, правичну надокнаду запосленом који је претрпео повреду на раду, односно професионално обољење, као и мотивацију послодавца за улагања у превентивне мере за безбедан и здрав рад.

Недостатак уређености обезбеђивања накнаде штете која је настала повредом на раду или професионалним обољењем проузрокује дуготрајне судске процесе тако да запослени који је претрпео повреду на раду или професионално обољење тешко долази до правичне надокнаде.

Предност уређивања питања обезбеђивања надокнаде штете по основу повреде на раду и професионалних обољења је у томе што је послодавац директно заинтересован за улагање у примену мера за безбедан и здрав рад, ради отклањања и смањења повреда на раду и професионалних обољења.

Ова врста осигурања је у директној зависности од нивоа ризика на радном месту и у радној околини и пада на терет послодавца.

У наредном периоду, осигурању од повреда на раду и професионалних болести треба да се посвети посебна пажња, што би допринело схватању послодавца да улагања у примену мера за безбедан и здрав рад не представља трошак већ економски оствариву добит, како за послодавца и запосленог тако и за друштво у целини. Колективним уговорима послодавца често је уређено ово питање и запослени су осигурани али код осигуравајућих кућа у складу са прописима о осигурању имовине и лица које подразумева осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреде на раду и професионалних обољења. Основна мањкавост ове врсте осигурања је што премија осигурања не одговара стварној штети коју запослени претрпи по основу повреде на раду и професионалних обољења.

Одредбом члана 49. Закона о безбедности и здрављу на раду прописано је да је послодавац дужан да води и чува, између осталих, и евиденцију о повредама на раду и професионалним обољењима. Ова обавеза проистиче из конвенција МОП-а и директива ЕУ које се односе на остваривање права по основу безбедности и здравља на раду и обавеза инспекције рада у делу извештавања о повредама на раду (Конвенције бр. 81, 179, 155 и др.). Обавеза вођења евиденције о повредама на раду и професионалним обољењима уређена је Правилником о евиденцијама у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, бр. 62/07 и 102/15), а извештавање о повредама на раду и професионалним обољењима уређено је Правилником о садржају и начину издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу („Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06 и 04/16).

Обавезе послодавца у вези пријављивања и извештавања повреда на раду и професионалних обољења уређене су одредбама чл. 50. и 51. Закона о безбедности и здрављу на раду. Наиме, са циљем објективног сагледавања чињеничног стања на месту дешавања повреде на раду, а ради утврђивања правог извора и узрока повреде на раду, потребно је да инспектор рада што је могуће пре изађе на место дешавања повреде, да утврди чињенице и прикупи потребне податке. Из тих разлога, послодавац је дужан да одмах, а најкасније у року од 24 часа од настанка, усмено и у писменој форми пријави надлежној инспекцији рада и надлежном органу за унутрашње послове сваку смртну, колективну или тешку повреду на раду, повреду на раду због које запослени није способан за рад више од три узастопна радна дана, као и опасну појаву² која би могла да угрози безбедност и здравље запослених.

Обавеза инспекције рада, која проистиче из Конвенције МОП-а бр. 81, је пре свега да одмах испита стање на месту повреде и да предузме мере у оквирима своје надлежности, како не би дошло до понављања или повреда запослених на сличан начин, односно суштина надзора по основу повреде на раду је предузимање мера за безбедан рад.

1.4 Закони или прописи који обухватају аспекте безбедности и здравље на раду али их издају друга министарства

Имајући у виду да је област безбедности и здравља на раду мултидисциплинарна и да се обезбеђује применом савремених техничких, здравствених, образовних, социјалних, организационих и других мера, поред прописа у области безбедности и здравља на раду, аспект безбедности и здравља на раду уређује се и другим прописима у одговарајућим областима.

Табела 7. Други прописи који су у вези безбедности и здравља на раду

Назив прописа	Објављен
Закон о здравственом осигурању	„Службени гласник РС”, бр. 107/05, 109/05-исправка, 57/11, 110/12 - УС, 119/12, 99/14, 123/14, 126/14 - УС и 106/15
Закон о здравственој заштити	„Службени гласник РС”, бр. 107/05, 72/09 – др. закон, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12, 45/13– др. закон, 93/14, 96/15, 106/15
Закон о пензијском и инвалидском осигурању	„Службени гласник РС”, бр. 34/03, 64/04 – одлука УСРС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др. закон, 63/06 – одлука УСРС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14 и 142/14
Закон о привредним друштвима	„Службени гласник РС”, бр. 36/11, 99/11, 83/14-др. закон и 5/15

² Законом о безбедности и здрављу на раду, одредбом члана 4. утврђен је појам израза „опасна појава,” који гласи: „Опасна појава јесте догађај којим су угрожени или би могли да буду угрожени живот и здравље запосленог или постоји опасност од повређивања запосленог”. Израз „опасна појава“ је евидентни догађај којим могу да буду угрожени живот и здравље запосленог и на који се мора реаговати применом мера за безбедан и здрав рад. У складу са чланом 49 овог закона, послодавац је у обавези да води евиденцију о пријавама опасних појава, што је уређено Правилником о евиденцијама у области безбедности и здравља на раду.

Назив прописа	Објављен
Закон о привредном коморама	„Службени гласник РС”, бр. 112/2015
Кривични законик	„Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05-исправка, 107/05-исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 и 108/14
Закон о задругама	„Службени лист СРЈ”, бр.41/96 и 12/98 и „Службени гласник РС”, бр.101/05 – др. закон и 34/06
Закон о социјално – економском савету	„Службени гласник РС”, број 125/2004
Закон о образовању одраслих	„Службени гласник РС”, број 55/13
Закон о црвеном крсту Србије	„Службени гласник РС”, бр. 107/05
Закон о хемикалијама	„Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 и 25/15
Закон о заштити животне средине	„Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09-др. закон, 72/09-др. закон и 43/11-одлука УС и 14/2016
Закон о заштити од пожара	„Службени гласник РС”, бр. 111/09 и 20/15
Закон о општој безбедности производа	„Службени гласник РС”, бр. 41/09
Закон о тржишном надзору	„Службени гласник РС”, бр. 92/11
Закон о акредитацији	„Службени гласник РС”, бр. 73/10
Закон о стандардизацији	„Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 46/15
Закон о планирању и изградњи	„Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09-исправка, 64/10 – одлука УС, 24/11, 121/12, 42/13 – одлука УС, 50/13 – одлука УС, 98/13 – одлука УС, 132/14 и 145/14)
Закон о техничким захтевима за производе и оцењивање усаглашености	„Службени гласник РС”, бр. 36/09)
Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом	„Службени гласник РС”, бр. 36/09
Закон о службеној употреби и писма	„Службени гласник РС”, бр. 45/91, 53/93,67/93, 48/94, 101/05 – др. закон и 30/10
Закон о заштити података о личности	„Службени гласник РС”, бр. 97/08, 104/09- др. закон, 68/12 – одлука УС и 107/12
Закон о управљању отпадом	„Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 88/10
Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености	„Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10 и 38/15
Закон о извршењу кривичних санкција	„Службени гласник РС”, бр. 55/14
Закон о образовању одраслих	„Службени гласник РС”, бр. 55/13
Закон о средњем образовању и васпитању	„Службени гласник РС”, бр. 55/13 и 101/17
Закон о високом образовању	„Службени гласник РС”, број 88/17
Закон о дуалном образовању	„Службени гласник РС”, бр. 101/17
Закон о прекршајима	„Службени гласник РС”, бр. 65/13
Резолуција о придруживању ЕУ Републике Србије	„Службени гласник РС”, бр. 112/04

Назив прописа	Објављен
Закон о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране	„Службени гласник РС”, бр. 83/08
Закон о потврђивању ревидиране Европске социјалне повеље	„Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 42/09
Уредба о класификацији делатности	„Службени гласник РС”, бр. 54/10
Правилник о научним, уметничким, односно стручним областима у оквиру образовно- научних, односно образовних-уметничких поља	„Службени гласник РС”, бр. 30/07, 112/08 и 72/09
Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе	„Службени гласник РС”, бр. 43/06, 112/09, 50/10, 79/11, 10/12-др. правилник, 119/12–др. правилник и 22/13
Правилник о безбедности машина	„Службени гласник РС”, бр. 13/10
Правилник о личној заштитној опреми	„Службени гласник РС”, бр. 100/11

1.5 Национална политика безбедности и здравља на раду

Национална политика безбедности и здравља на раду усвојена је од стране Савета за безбедност и здравље на раду 2006. године. Она је допринела националном развоју система безбедности и здравља на раду, подстакла образовање и развијање културе рада у области безбедности и здравља на раду са крајњим циљем смањења повреда на раду, професионалних обољења и болести у вези са радом.

Основ за израду Националне политике садржан је у одредбама чл. 4. до 7. Конвенције МОП-а бр. 155 о безбедности и здрављу у радној околини (1981. година), одредби чл. 3. ревидиране Европске социјалне повеље из 1996. године и Конвенције МОП-а бр. 187 Конвенције о промотивном оквиру безбедности и здравља на раду - 2006, којима је утврђено да се у консултацијама са репрезентативним социјалним партнерима формулише, спроводи и периодично ревидира јединствена национална политика о безбедности и здрављу на раду.

Циљ ове политике јесте унапређење и очување здравља радиоактивног становништва, унапређење услова рада ради спречавања повреда на раду и професионалних обољења и њиховог свођења на најмању могућу меру, односно отклањање професионалних ризика. Национална политика садржи визију са сврхом и правцем будућег развоја система за безбедност и здравље на раду у Републици Србији и мисију са оријентацијом на смањење повреда на раду и професионалних обољења као и приступ према сектору малих и средњих предузећа, високоризичним делатностима и посебно осетљивим групама запослених.

Визија политике је имала за циљ да допринесе уравнотеженом социјално-економском развоју и напретку Републике Србије придружавајући се у пуној мери прописа у области безбедности и здравља на раду са намерама подизања свести у овој области, односно успостављања културе рада и стварања предуслова добробити на раду и квалитета живота и здравља на раду.

Мисија политике заснована је на успостављању безбедних и здравих радних услова који у највећој могућој мери обезбеђују смањење повреда на раду, професионалних обољења и обољења у вези са радом.

Мисија је у највећој мери усмерена према сектору малих и средњи предузећа стварајући претпоставке ка бољој примени прописаних мера безбедности и здравља на раду.

Високоризичне делатности (грађевинарство, дрвнопрерађивачка делатност, хемијска индустрија, пољопривреда, и др.) као и посебно осетљиве групе запослених (труднице, млади, и др.) биће посебно третиране кроз кампање, едукације и сл.

Мисија Националне политике безбедности и здравља на раду подстакла је:

- Промоцију развоја националне културе превенције у области безбедности и здравља на раду (подизање свести и информисаност јавности);
- Спречавање повреда на раду, професионалних обољења и болести у вези са радом смањивањем ризика везаних за радна места и радну околину на најмању могућу меру у складу са законом и праксом.

Основни елементи Националне политике су:

- Успостављање, одржавање, прогресивно развијање и периодично ревидирање система безбедности и здравља на раду у консултацији са репрезентативним организацијама послодаваца и запослених;
- Доношење закона, подзаконских прописа, колективних уговора и других правних инструмената о безбедности и здрављу на раду;
- Увођење посебног осигурања од повреда на раду и професионалних обољења;
- Образовање одговарајућих тела (власти, послодаваца и запослених) одговорних за безбедност и здравље на раду у складу са законом и праксом;
- Утврђивање приоритета у решавању проблематике везане за безбедност и здравље на раду у:
 - Малим и средњим предузећима,
 - Високоризичним секторима (грађевинарство, хемијска индустрија, пољопривреда и сл.),
 - Посебно осетљивим категоријама радника (жене, деца, омладина, мигранти, рад у домаћој радиности).
- Усвајање механизма и процедура за спровођење прописа о безбедности и здрављу на раду (интегрисана инспекција рада);
- Промовисање и сарадња у области безбедности и здравља на раду на свим нивоима облика организовања послодаваца, запослених и државе (Унија послодаваца, синдикати, инспекција, фондови за пензијско инвалидско осигурање и здравствено осигурање, невладине организације и др.);
- Давање иницијатива за увођење законских претпоставки у виду дефинисања финансијских и буџетских ресурса за области безбедности и здравља на раду;
- Сарадња у области безбедности и здравља на раду са невладиним организацијама;
- Међународна сарадња.

1.6 Резиме

Сагледавајући напред наведено може се констатовати да је у већој мери легислатива у области безбедности и здрављу на раду донета у складу са захтевима конвенција МОП-а и директива ЕУ како са аспекта превентивних мера тако и са аспекта изградње институционалног оквира. Инспекторат за рад, у светлу нових политика, организације вршења инспекцијског надзора је добро организован и едукован, поготово у делу сузбијања сиве економије. Међутим, и поред легислативе која се приближила европским стандардима и инспекције рада која је побољшала свој рад, имплементација прописа није на задовољавајућем нивоу, нарочито у малим и средњим предузећима. У наредном периоду потребно је са социјалним партнерима, кроз разне видове сарадње, наћи начин да и послодавци и запослени доследно примењују мере безбедности и здравља на раду.

1.7 Ситуациона анализа и препоруке

У области безбедности и здравља на раду констатује се да су у процесу доношења прописа невладине организације биле ангазоване, али не и у довољној мери. Од 2005. године, односно од доношења Закона о безбедности и здравља на раду и подзаконских прописа до данас, синдикати, удружења и коморе, као невладине организације, су учествовали у јавним расправама, а у скорије време њихови представници су и

чланови радних група при доношењу прописа у овој области. Такође, представници наведених невладиних организација су реализовали велики број пројеката, учествовали и организовали низ семинара, округлих столова, стручних скупова, конференција, радионица, медијских обраћања итд, у вези са уређивањем система безбедности и здравља на раду.

Основни принцип Стратегије безбедности и здравља на раду у Републици Србији, за период од 2013. до 2017. године, је укључивање свих заинтересованих, а нарочито: послодаваца, синдиката, државних органа, невладиних организација, образовних установа и научних институција. Такође, један од елемената Националне политике је и сарадња у области безбедности и здравља на раду са невладиним организацијама. Закон о безбедности и здравља на раду (члан 52) подржава ангажовање социјалних партнера да сарађују и учествују у доношењу заједничких ставова о питањима унапређивања безбедности и здравља на раду, као и да се старају о развоју и унапређивању опште културе безбедности и здравља на раду. Међутим, и даље постоји велики простор за развијање улоге цивилног друштва у процесу доношења прописа и развијању социјалног дијалога у овој области.

1.8 Закључак и препоруке за законодавни оквир и оквир политике

Имајући у виду захтеве савременог друштва, односно економске и социјалне кохезије, изузетно је значајно у процесима креирања и спровођења јавних политика, па и политика у области безбедности и здравља на раду, обавезно укључивати регионалне организације цивилног друштва за побољшање услова рада и социјалног дијалога. Нивои учешћа организација цивилног друштва у процесу припреме, доношења и праћења примене прописа у области безбедности и здравља на раду могу обухватити информисање, саветовање, укључивање и партнерство.

Информисање обухвата процес у оквиру кога надлежно министарство за безбедност и здравље на раду информисе организације цивилног друштва како би се омогућиле правовремене, потпуне и објективне информације, са циљем да би се боље разумели и решавали проблеми. Ово се постиже стављањем на интернет информативног материјала, организовање медијских кампања, трибина, округлих столова, презентација на нивоу Министарства, Привреде коморе Србије, великих корпорација, удружења безбедности и здравља на раду, синдикалних организација, удружења малих и средњих предузетника, као и на нивоу послодавца.

Саветовање подразумева да надлежно министарство за безбедност и здравље на раду захтева и прима информације од организација цивилног друштва у поступку доношења прописа из области безбедности и здравља на раду, као и у заузимању ставова (нпр. консултације у фази планирања и израде Стратегије безбедности и здравља на раду, нацрта/предлога прописа, давање представника за Савет за безбедност и здравље на раду итд.

Укључивање подразумева да су представници организација цивилног друштва активно укључени у процес израде прописа у области безбедности и здравља на раду како би се њихови интереси сагледали у континуитету.

Партнерство би представљало узајамну одговорност у доношењу али и у примени прописа у овој области, што подразумева стално присуство представника цивилног друштва у комисијама, преговарачким телима, саветима, тематским конференцијама и сл. Напред наведено би се могло надалје разрађивати сагледавајући принципе укључивања организација цивилног друштва у процес доношења прописа и развијање социјалног дијалога у области безбедности и здравља на раду.

У савременим привредама укључивање организација цивилног друштва је од изузетне важности као подршка систему безбедности и здравља на раду, нарочито у развијању социјалног дијалога, како на националном тако и на нивоу послодавца.

2 УСАГЛАШЕНОСТ СА МЕЂУНАРОДНИМ СТАНДАРДИМА

2.1 Укључивање захтева међународних стандарда у национално законодавство и праксу

Република Србија је чланица МОР-а од њеног оснивања 1919. године. Међународне конвенције које доноси МОР у области безбедности и здравља на раду представљају најважнија законодавна акта о овој материји. У њима су прописани најзначајнији стандарди, пре свега за подручје технике, здравства и права који су у непосредној вези са безбедношћу и здрављем на раду. **Република Србија је до данас у области безбедности и здравља на раду ратификовала, односно потврдила велики број конвенција МОР-а у виду закона чије су норме директно имплементиране у национално законодавство из области безбедности и здравља на раду, и као такве се непосредно примењују.**

Табела 8. Конвенције МОР-а које чине основ за уређивање система безбедности и здравља на раду у Републици Србији

Назив, број и година усвајања конвенције	Објављена
Конвенција бр.12 - о накнади штете за случај несреће на раду у пољопривреди (1921).	„Службени лист ФНРЈ”, бр.3/1958.
Конвенција бр.13 - о забрани употребе оловног белила у бојењу (1921).	„Службене новине”, бр.44 – XVI, 1930.
Конвенција бр.17 - о накнади која се исплаћује радницима за случај несреће на раду (1925).	„Службене новине”, бр.95 – XXII, 1927.
Конвенција бр. 18 о накнадама које се исплаћују радницима за професионалне болести (1925).	„Службене новине”, бр.95 – XXII, 1927.
Конвенција бр. 19 - о једнаком третману страних и домаћих радника у односу на одштете за несреће на раду (1925).	„Службене новине”, бр.95 – XXII, 1927.
Конвенција бр. 81. о инспекцији рада у индустрији и трговини од 11.7.1947. године	„Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори” бр. 5/56.
Конвенције бр. 87. о синдикалним слободама и заштити синдикалних права (1948).	„Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори” бр. 8/58.
Конвенција бр. 89. о ноћном раду жена запослених у индустрији -ревидирана (1948).	„Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори” бр. 12/56.
Конвенција бр. 90. о ноћном раду деце у индустрији-ревидирана (1948).	„Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори” бр. 06/57.
Конвенције бр. 98. о примени принципа права организовања и колективног преговарања (1949).	„Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори” бр. 11/58.
Конвенција бр.103. о заштити материнства (ревидирана 1952. године).	„Службени лист ФНРЈ –додатак Међународни уговори” бр. 09/55)
Конвенција бр. 119. о заштити машина (1963).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 54/70.
Конвенција бр.121. о давањима за случај несреће на послу и професионалних болести (1963).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” ,бр. 27/70 .
Конвенција бр. 126. о смештају посаде на рибарским бродовима (1966).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 43/74.

Назив, број и година усвајања конвенције	Објављена
Конвенција бр. 129. о инспекцији рада у пољопривреди (1969).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 22/75.
Конвенција бр. 135. о заштити и олакшицама које се пружају представницима радника у предузећу (1971).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 14/82.
Конвенција бр. 136. о заштити од опасности тровања бензолом (1971).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 16/76.
Конвенција бр. 139. о спречавању и контроли професионалних ризика проузрокованих канцерогеним супстанцама и агенсима (1974).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 03/77).
Конвенција 144 о трипартитним консултација-ма (међународни радни стандарди) из 1976. Препоруке 152 о трипартитним консултацијама (МОП) из 1976. и препоруке 113 о преговарању (на привредном и националном нивоу) из 1960.	„Службени лист СЦГ - Међународни уговори” бр. 1/05).
Конвенција 148 о заштити радника од професионалних ризика у радној средини, проузрокованих загађењем ваздуха, буком и вибрацијом (1977).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 14/82).
Конвенција бр.155. о безбедности и здрављу у радној околини (1981).	„Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 07/87).
Конвенција бр. 159. о професионалној рехабилитацији и запошљавању инвалида (1982).	Закон о ратификацији конвенције „Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 03/87).
Конвенција бр. 161. о службама медицине рада (1985).	Закон о ратификацији конвенције „Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 14/89.
Конвенција бр. 162. о безбедности приликом коришћења азбеста (1986).	Закон о ратификацији конвенције „Службени лист СФРЈ - Међународни уговори” бр. 04/89.
Конвенција бр. 167. о безбедности и здрављу у грађевинарству (1988).	Закон о потврђивању конвенције „Службени гласник РС - Међународни уговори”, бр. 42/09.
Конвенција бр. 181. о приватним агенцијама за запошљавање	Закон о потврђивању конвенције бр. 181 о приватним агенцијама за запошљавање „Службени гласник РС - Међународни уговори““, бр. 02/13
Конвенција бр.182 о најгорим облицима дечијег рада и Препорука МОП-а, бр 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада	Закон о потврђивању конвенције бр.182 о најгорим облицима дечијег рада „Службени лист СРЈ - Међународни уговори” бр. 2/03

Законом о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране („Службени гласник РС”, број 83/08 – чл. 79. и 101) установљена је обавеза Републике Србије да транспонује европску легислативу, па и легислативу у области безбедности и здрављу на раду, у домаће законодавство. Како се на нивоу ЕУ ова област уређује директивама министарство надлежно за безбедност и здравље на раду је одмах приступило транспонувању директива из ове области у национално законодавство поштујући НПАА.

Закључно са крајем 2017. године Република Србија је све актуелне директиве ЕУ из ове области транспоновала у домаће законодавство, почев од доношења Закона о безбедности и здравља на раду до доношења низа подзаконских прописа.

Закон о безбедности и здрављу на раду Републике Србије конципиран је на начин да су у исти уграђени како захтеви МОР-а тако и захтеви ЕУ, па се може сматрати да су у великој мери у овај закон уграђени међународни стандарди из ове области. Ова констатација проистиче из Извештаја МОР-а и Извештаја Комисије ЕУ-Брисел поводом годишњег сагледавања усаглашености директива ЕУ и конвенција МОР-а у национално законодавство.

Табела 9. Прописи којима су транспоноване директиве ЕУ у национално законодавство

Назив прописа	Објављен	Пропис ЕУ
Закон о безбедности и здрављу на раду	„Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – <i>др закон</i>	Директива 89/391 ЕЗ
Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима	„Службени гласник РС“ бр. 14/09, 95/10	Директива Савета 92/57/ЕЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду (овим правилником престао да важи Правилник о средствима личне заштите на раду и личној заштитној опреми „Службени лист СФРЈ”, број 35/69)	„Службени гласник РС“ бр. 92/08	Директива Савета број 89/656/ЕЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту (овим правилником престао да важи Правилник општим мерама заштите на раду за грађевинске објекте намењене за радне и помоћне просторије „Службени гласник СРС”, број 29/87)	„Службени гласник РС“ бр. 21/09	Директива Савета број 89/654/ЕЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад (овим правилником је престао да важи Правилник о мерама и нормативима заштите на раду на оруђима за рад „Службени лист СФРЈ”, 18/91)	„Службени гласник РС“ бр. 23/09, 123/12 и 102/15	Директива Савета број 89/655/ЕЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета	„Службени гласник РС“ бр. 106/09	Директива Савета бр. 90/269/ЕЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад са екраном	„Службени гласник РС“ бр. 106/09 и 93/13	Директива Савета број 90/270/ЕЕЗ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту	„Службени гласник РС“ бр. 108/15	Директива Европског парламента и Савета бр. 2009/148/ЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама	„Службени гласник РС“ бр. 106/09 и 117/17	Директива Савета бр. 98/24/ЕЗ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при експлоатацији минералних сировина дубинским бушотинама	„Службени гласник РС“ бр. 61/10	Директива бр. 92/91 ЕЕЗ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при подземној и површинској експлоатацији минералних сировина	„Службени гласник РС“ бр. 65/10	Директива 92/104/ЕЕЗ

Назив прописа	Објављен	Пропис ЕУ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при раду на пловилима која обављају риболов	„Службени гласник РС“ бр. 70/10	Директива 93/103/ЕЗ
Правилник о обезбеђивању ознака за безбедност и здравље на раду	„Службени гласник РС“ бр. 95/10 и 108/17	Директива Савета бр. 92/58/ЕЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању биолошким штетностима	„Службени гласник РС“ бр. 96/10	Директива бр. 2000/54/ЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вибрацијама	„Службени гласник РС“ бр. 93/11	Директива бр. 2002/44/ЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању буци (овим правилником престао је да важи Правилник о мерама и нормативима за-штите на раду од буке у радним просторијама Службени лист СФРЈ, бр.21/92)	„Службени гласник РС“ бр. 96/11 и 78/015	Директива број 2003/10/ЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању карциногенима или мутагенима	„Службени гласник РС“ бр. 96/11 и 117/17	Директива Европског парламента и Савета 2004/37/ЕЗ
Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад услед ризика од експлозивних атмосфера	„Службени гласник РС“ бр. 101/12 и 12/13-исправка	Директива број 1999/92/ЕЗ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању електромагнетском пољу	„Службени гласник РС“ бр. 111/15	Директива 2013/35/ЕУ
Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вештачким оптичким зрачењима	„Службени гласник РС“ бр. 120/12 и 29/13-исправка	Директива Европског парламента и Савета 2006/25/ЕЗ

Надзор над применом тако усаглашених националних прописа са конвенцијама МОР-а и директивама ЕУ у пракси спроводи инспекција рада.

2.2 Резиме

Конвенције МОР-а и директиве ЕУ представљају стандард за уређивање легислативе у области безбедности и здравља на раду у Републици Србији.

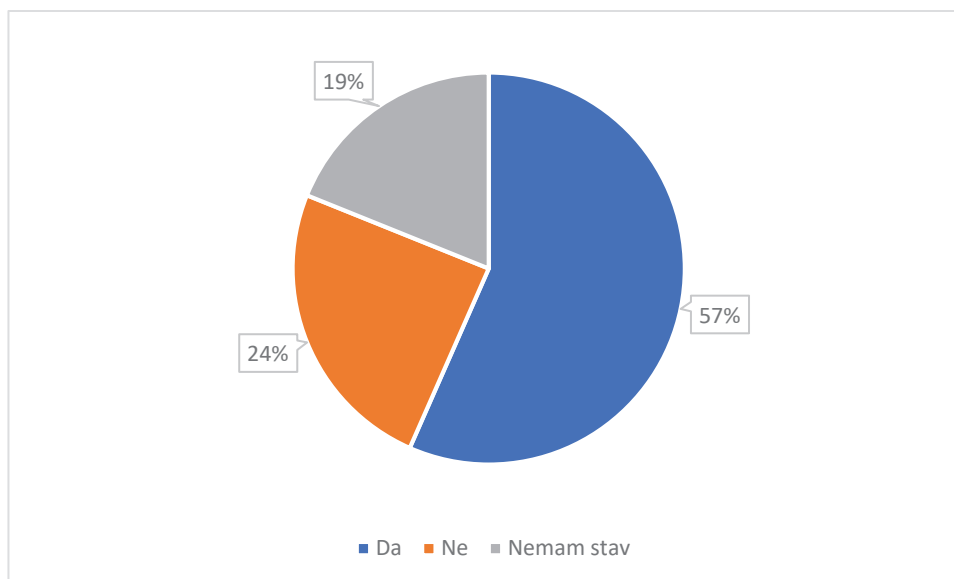
Степен усаглашености националног законодавства за безбедност и здравље на раду са конвенцијама безбедности и здравља на раду МОР-а

На основу наведеног може се закључити да је у великој мери остварен степен усаглашености домаћег законодавства у области безбедности и здравља на раду са конвенцијама МОР-а и са директивама ЕУ (НПАА и препорука из скрининга).

Ова констатација проистиче из Извештаја МОР-а и Извештаја Комисије ЕУ-Брисел поводом годишњег сагледавања усаглашености директива ЕУ и конвенција МОР-а у национално законодавство. Наиме, Република Србија на захтеве МОР-а и Комисије ЕУ доставља извештаје о степену усаглашености/ неусаглашености, националне легислативе у области безбедности и здрављу на раду и стању у спровођењу у пракси. Међутим, коначну оцену усаглашености са директивама ЕУ даје Комисија ЕУ у оквиру Преговарачког поглавља 19.

Највећи број учесника анкете су задовољни усаглашавањем прописа у области безбедности и здравља на раду са прописима ЕУ (Графикон 4).

Графикон 4. Задовољство усаглашавања прописа у области безбедности и здравља на раду са прописима ЕУ

2.3 Ситуациона анализа и препоруке

Република Србија је до данас ратификовала, односно потврдила велики број конвенција МОР-а, а такође и транспоновала низ директива из области безбедности и здравља на раду у национално законодавство. Међутим, кроз НПАА, односно Акциони план за транспоноване директива у оквиру Поглавља 19. потребно је и даље радити на усаглашавању домаће легислативе са директивама ЕУ у овој области. Са овим активностима је неопходно наставити с обзиром да већ донети прописи нису у потпуности усаглашени са директивама, као и због чињенице да ЕУ мења директиве које је донела, а истовремено доноси нове због увођења нових технологија и процеса рада.

Република Србија у наредном периоду потребно је да континуирано прати доношење нових конвенција МОР-а у области безбедности и здравља на раду и да настоји да исте потврђује кроз национално законодавство.

2.4 Закључак и препоруке усаглашавања са међународним стандардима

На основу свега наведеног може се закључити да је Република Србија у области безбедности и здравља на раду, имајући у виду развој привреде, у великом степену увела стандарде који проистичу из конвенција МОР-а и директива ЕУ. Истовремено се препоручује да се доследно, на свим нивоима организација, примењују принципи безбедности и здравља на раду, а пре свега: прилагођавање техничком напретку и развијање кохерентне целокупне политике која ће обухватити учешће организација цивилног друштва у успостављању стандарда безбедности и здравља на раду поштујући њихове принципе, и то: узајамно поверење, отвореност и одговорност, делотворност, ефикасност и економичност. Како би се обезбедила усклађена примена наведених принципа препоручује се да се како у органима државне управе тако и код послодаваца, ако је могуће, одреде лица за сарадњу са организацијама цивилног друштва која располажу знањима и вештинама неопходним за ове послове.

3 ОРГАНИЗАЦИОНИ ОКВИРИ И МЕХАНИЗМИ ЗА УСКЛАЂИВАЊЕ

3.1 Надлежност Управе за безбедност и здравље на раду

Ради успостављања система безбедности и здравља на раду у складу са директивама ЕУ, Република Србија се определила за образовање Управе за безбедност и здравље на раду у саставу министарства надлежног за рад, утврђујући и њену надлежност.

Под овим називом и са надлежностима утврђеним у Закону, у Републици Србији први пут је образован посебан орган управе који се бави пословима безбедности и здравља на раду. Наиме, Управа је функционално формирана из два основна разлога, и то ради:

1. усаглашавања са правним тековинама ЕУ (*acquis communautaire*), и
2. подстицања образовања и васпитања, односно развијања културе рада у области безбедности и здравља на раду.

Управа за безбедност и здравље на раду обавља послове који се односе на припрему прописа у области безбедности и здравља на раду и давање мишљења за њихову примену; припрему стручних основа за израду националног програма развоја безбедности и здравља на раду и праћења његовог остваривања; праћење и оцењивање стања безбедности и здравља на раду и припремање ставова за јединствено уређивање мера безбедности и здравља на раду које су предмет Закона о безбедности и здрављу на раду и других прописа; истраживање и подстицање развоја у области хуманизације рада; пружање стручне помоћи у области безбедности и здравља запослених; проучавање узрока и појава који за последицу имају повреде на раду, професионалне болести и болести у вези са радом; организовање полагања стручних испита, о чему се води евиденција; вршење надзора над радом правних лица и предузетника као и одговорних лица са лиценцом и припремање предлога решења за издавање и одузимање лиценци, о чему се води евиденција; прикупљање и анализу података о повредама на раду, професионалним обољењима, болестима у вези са радом и појавама које утичу на здравље запослених; обављање информационо – документационе делатности у области безбедности и здравља запослених; организовање саветовања, вршење едукације запослених, послодаваца, лица за безбедност и здравље на раду, инспектора и др.; објављивање различитих материјала и информисање јавности о стању у области безбедности и здравља на раду; примену међународних аката у области безбедности и здравља на раду; подстицање образовања и развијање културе рада у области безбедности и здравља на раду и друге послове из ове области. Законом о изменама и допунама Закона о безбедности и здрављу на раду утврђено је да се Управа стара о додели националних признања у области безбедности и здравља на раду, о чему води евиденцију. Већ неколико година уназад Управа са социјалним партнерима додељује национална признања правним лицима, предузетницима и појединцима за промовисање добре праксе.

Управа организује значајне манифестације везане за безбедност и здравље на раду у Републици Србији, као што су: Дан безбедности и здравља на раду „28. април“, Сајам безбедности и здравља на раду (сваке друге године), Европска недеља безбедности и здравља на рад и др.

3.2 Службе инспекције рада

3.2.1 Опис

Организациона структура Инспектората за рад

У Инспекторату за рад образоване су уже унутрашње јединице и то:

- У седишту Министарства:
 - Одељење за другостепени управни поступак у области радних односа и безбедности и здравља на раду;
 - Одељење за студијско- аналитичке послове и надзор
 - I Одељење инспекције рада у Граду Београду

- II Одељење инспекције рада у Граду Београду;

● Изван седишта Министарства:

1. одељења

2. одсека инспекције рада

У Инспекторату за рад Републике Србије у 2017. години укупно је 263 запослена и 2 постављена лица (директор и помоћник директора), од чега 247 инспектора рада – правника и инжењера различитих техничких струка.

У периоду од 01. јануара до 31. децембра 2017. године инспектори рада су:

- Извршили укупно 53.424 инспекцијских надзора у области радних односа и безбедности и здравља на раду, код регистрованих и нерегистрованих субјеката, при чему су извршили 52.655 надзора код регистрованих субјеката (**28.087 надзора у области радних односа, 14.102 надзора у области безбедности и здравља на раду и 10.466 интегрисаних инспекцијских надзора, којима су истовремено обухваћене и област радних односа и област безбедности и здравља на раду**), као и 769 надзора, којима су обухваћени нерегистровани субјекти;
- Затекли укупно 22.411 лица на фактичком раду (рад „на црно“) код регистрованих и нерегистрованих субјеката (21.228 лица на раду „на црно“ код регистрованих и 1.183 лица код нерегистрованих субјеката);
- Након предузетих мера инспектора рада, послодавци су засновали радни однос са 21.171 лицем;
- Донели укупно 10.832 решења о налагању отклањања утврђених неправилности у области радних односа и безбедности и здравља на раду;
- Донели 529 решења о забрани рада на месту рада;
- Донели 769 решења о забрани обављања делатности нерегистрованим субјектима док се не упишу у одговарајући регистар;
- Поднели 3.637 захтева за покретање прекршајног поступка у области радних односа и безбедности и здравља на раду;
- Због прекршаја за које је утврђена новчана казна у фиксном износу, издат је 631 прекршајни налог;
- Поднели 38 кривичних пријава;
- Извршили 919 **инспекцијских надзора** поводом пријављених повреда на раду;
- Утврдили 769 нерегистрованих субјеката;
- **На основу захтева за покретање прекршајног поступка** које су подносили инспектори рада, послодавци су кажњени новчаним казнама у укупном износу од **231.584.100,00 динара**;
- На основу издатих прекршајних налога у Буџет Републике Србије је уплаћено 13.020.530,00 динара.

3.2.2 Студија случаја

Пример 1.

Опис повреде на раду

На основу извршеног увиђајног надзора на лицу места као и на основу изјава непосредних руководиоца и очевидаца, утврђено је да је настрадали радник дана 28.07.2008. године (понедељак), око 13,15 часова, обављајући текуће браварске послове на реконструкцији цевне мреже котловског постројења блока, доживео смртну повреду приликом пада-пропадања кроз отвор сегмента радног патосног пода са висине 72 m, у првој смени, у седмом радном сату текућег радног дана.

Настрадали радник је заједно са још двојицом колега, био на радној скели - патосни под на коти 72 m унутар котловског окна, и ручном брусилицом секао крајеве цеви постојећег цевног мрежног система наведеног котла, према утврђеној технологији радова и прописаним технолошким поступком извођења наведене операције, утврђеним од стране предузећа, специјализованог за извођење наведених радова.

У критичном моменту, око 13,15 часова, након оглашавања сирене као упозоравајући знак за напуштање котловског окна, обзиром да су се истовремено изводиле и друге операције на другим нивоима унутар котла, настрадали радник кренуо је према отвору за излаз одвезујући успут сигурносни појас, при чему је непосредно након ослобађања од упртача заштитног сигурносног појаса, нагазивши на сегмент патосног пода пропао са наведеног нивоа (кота 72 m) на ниво висине 13 m у котловском окну, доживевши тешке повреде услед пада са висине око 60 m, са тренутним трагичним последицама.

У моменту пада - пропадања настрадалог радника, један од колега, је већ био ван котловског окна с обзиром да је први напустио место рада, а други колега, који се налазио иза настрадалог, по сопственој изјави, видео је тренутак пропадања настрадалог радника након што је исти нагазио на површину сегмента патосног пода.

Смртни исход настрадалог радника, констатовала је служба Хитне помоћи која је дошла по обавештењу одговорних на наведеном објекту.

Извор смртне повреде на раду: Унутрашњи простор за рад - котловско окно блока А6, пад са скеле на бетонском тлу.

Узрок смртне повреде на раду: Пад са висине; пад са једног нивоа на други, пад са скеле на бетонском тлу са висине око 60 m.

Околности и разлози због којих је настрадали радник скинуо сигурносни појас пре напуштања котловског окна, што је у конкретном случају код настанка опасне околности у тренутку пада исто имало пресудну улогу, нису се могле утврдити у поступку увиђајног надзора.

Инспектор рада је при вршењу увиђаја констатовао:

- Да је настрадали радник ангажован код послодавца уговором о раду на одређено време, на радном месту бравар;
- Да је настрадали радник теоријски и практично оспособљен за безбедан и здрав рад;
- Да је настрадали радник у тренутку настанка опасне околности у којој се догодила смртна повреда на раду, обављао сложене послове у радној околини на радном месту - браварски послови на висини уз коришћење ручног алата на механизовани погон (ручна брусилица), послови са повећаним ризиком, који због специфичности у смислу безбедности на раду, захтевају - условљавају посебне здравствене, физичке и психофизичке способности радника за рад, одговарајућу стручну оспособљеност (настрадали радник је економске струке без доказа да је квалификован за обављање сложених браварских послова), односно да исти не испуњава услове за рад на наведеним пословима, у погледу стручне спреме, здравствене способности и у погледу доба старости, што у конкретном случају није урађено у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду;
- Да је настрадали радник у тренутку настанка опасне околности у којој се догодила смртна повреда на раду, обављао сложене послове у радној околини на радном месту - браварски послови на висини уз коришћење ручног алата на механизовани погон (ручна брусилица);
- Да је радна скела прописно постављена;

- Да се непосредни узроци пропадања сегмента радног патосног пода (димензије сегмента: 1,5m x 0,5m; сваки сегмент се састоји из 4 спојене даске дебљине 5 cm), нису могли утврдити у околностима затеченог стања у увиђајном надзору, обзиром да је исти услед пада потпуно деформисан и као такав узет од стране других надлежних органа на експертизу, осим што је непосредно, увидом у техничку документацију, утврђен начин на који се сегменти радног пода постављају - причвршћују за радни под, у смислу утврђивања стабилности формираног радног пода приликом кретања радника по истом;
- Да нису утврђени разлози због којих је настрадали радник скинуо сигурносни појас пре напуштања котловског окна;
- Да је послове безбедности и здравља на раду на објекту обављало домаће правно лице са лиценцом за пружање наведених услуга;
- Да су радови на реконструкцији - ремонту благовремено пријављени надлежној инспекцији рада.

На основу утврђеног чињеничног стања како је дошло до смртне повреде на раду, инспектор рада је предузео одговарајуће мере у складу са овлашћењем.

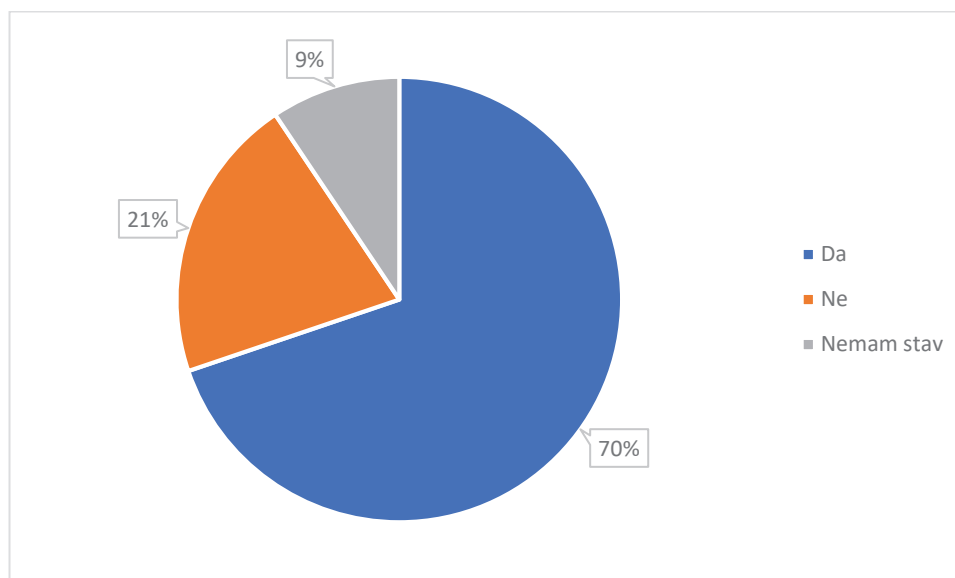
Инспектор рада је, у конкретном случају, поднео кривичну пријаву Општинском јавном тужилаштву против одговорних лица у правним лицима, као извођач и подизвођач радова, и одговорног лица у правном лицу које је вршило послове безбедности и здравља на раду, због основане сумње да су починили кривична дела из чл. 169 и 271 Кривичног Законика.

Инспектор рада је, поводом ове повреде на раду, донео и решење којим је наложио мере о отклањању недостатака из области безбедности и здравља на раду.

3.2.3 Резиме

У 2017. години инспекција рада је дала свој допринос имплементацији радног законодавства. Поред значајних тешкоћа сви основни постављени циљеви су реализовани, али уз знатно већи напор од очекиваног. Стање у области радних односа и безбедности и здравља на раду је на релативно задовољавајућем нивоу, ако узмемо у обзир чињенице везане за привредну активност и опште економске прилике. Деловање инспекције рада даје видљиве резултате по изабраним приоритетима. Међутим, за даље успешно функционисање неопходно је ојачати техничку подршку инспекторима рада. Управа и безбедност и здравље на раду је према НПАА транспоновала предвиђене директиве ЕУ и обављала друге послове у складу са својим надлежностима. Највећи број анкетираних у спроведеном истраживању сматра да инспекција рада доприноси развоју области безбедности и здравља на раду (Графикон 5.).

Графикон 5. Допринос инспекције рада развоју области безбедности и здравља на раду

3.3 Службе медицине рада

3.3.1 Опис

Медицина рада, као мултидисциплинарна област, је повезана директно и индиректно са више министарстава Владе Србије. Најдиректније везе су са Министарством здравља и Министарством за рад, борацка и социјална питања. Поред ова два министарства медицина рада повезана је и са Министарством просвете, науке и технолошког развоја, Министарством унутрашњих послова, Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарством заштите животне средине и Министарством рударства и енергетике.

Као део здравственог система, медицина рада је у надлежности Министарства здравља које прописује:

- Делокруг рада
- Организацију
- Услове за обављање делатности из ове области на различитим нивоима
- Вођење евиденције

Министарство здравља контролише испуњеност услова за обављање делатности и издаје дозволе за почетак рада. Такође, Министарство здравља преко својих овлашћених установа и појединаца врши и стручни надзор над радом служби медицине рада. Најзначајнији прописи из области здравства који регулишу рад медицине рада су:

- Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 109/2005 - испр., 57/2011, 110/2012 - одлука УС, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014 - одлука УС, 106/2015 и 10/2016)
- Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 72/2009 - др. закон, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - др. закон, 93/2014, 96/2015, 106/2015 и 113/2017)
- Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства („Службени гласник РС“, бр. 123/2014, 106/2015 и 105/2017)
- Закон о правима пацијената („Службени гласник РС“, бр. 45/2013)
- Закон о лековима и медицинским средствима („Службени гласник РС“, бр. 30/2010 и 107/2012)
- Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе („Службени гласник РС“, бр. 43/2006, 112/2009, 50/2010, 79/2011, 10/2012 - др. правилник, 119/2012 - др. правилник и 22/2013)

Као што је већ истакнуто, медицина рада, као део здравственог система Србије, најдиректније је повезана са Министарством здравља, међутим, највећи део прописа који регулишу специфичну активност медицине рада доноси Министарство за рад, борацка и социјална питања и Управа за безбедност и здравље на раду. Поред Закона о безбедности и здрављу на раду, Министарство за рад, борацка и социјална питања предлаже и прописе из области рада, пензијско инвалидског осигурања који такође у великој мери регулишу рад служби медицине рада. Најзначајнији прописи из делокруга Министарства за рад, борацка и социјална питања који регулишу рад медицине рада су:

- Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, бр. 101/2005, 91/2015 и 113/2017)
- Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, бр. 34/2003, 64/2004 - одлука УСРС, 84/2004 - др. закон, 85/2005, 101/2005 - др. закон, 63/2006 - одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 и 142/2014)
- Закон о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС и 113/2017)
- Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту („Службени гласник РС“, број 108/15);
- Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу оштрих предмета који су

- Медицинска средства у здравственој делатности („Службени гласник РС”, број 101/16);
- Уредба о утврђивању опасног рада за децу („Службени гласник РС”, број 53/17);
 - Правилник о претходним и периодичним лекарским прегледима запослених на радним местима са повећаним ризиком („Службени гласник РС”, бр. 120/07 и 93/08);
 - Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини („Службени гласник РС”, бр. 72/06 и 84/06-исправка, 30/10 и 102/15)
 - Правилник о садржају и начину издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу („Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06-исправка и 04/16)
 - Правилник о утврђивању професионалних болести („Службени гласник РС”, бр. 105/03);
 - Правилник о евиденцијама у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 62/07 и 102/15);
 - Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини („Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06-исправка, 30/10 и 102/15);
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета („Службени гласник РС”, број 106/09)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању биолошким штетностима („Службени гласник РС”, број 96/10)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању буци („Службени гласник РС”, бр. 96/11 и 78/15)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању карциногенима или мутагенима („Службени гласник РС”, број 96/11)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама („Службени гласник РС”, број 106/09) Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вештачким оптичким зрачењима („Службени гласник РС”, бр. 120/12 и 29/13-исправка)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању електромагнетском пољу („Службени гласник РС”, број 111/15) Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вибрацијама („Службени гласник РС”, број 93/11)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих („Службени гласник РС”, број 102/16) Правилник о мерама за безбедан и здрав рад запослене жене за време трудноће, породилје и запослене која доји дете („Службени гласник РС”, број 102/16)
 - Правилник о начину пружања прве помоћи, врсти средстава и опреме који морају бити обезбеђени на радном месту, начину и роковима оспособљавања запослених за пружање прве помоћи („Службени гласник РС”, број 109/16)
 - Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад са екраном („Службени гласник РС”, бр. 106/09 и 93/13)

Медицина рада је повезана и са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре путем правилника који регулишу здравствене услове за рад у сектору саобраћаја. Најзначајнији прописи из делокруга Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре који регулишу рад медицине рада су:

- Правилник о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила („Службени гласник РС”, бр. 83/11);
- Правилник о условима у погледу здравствене способности чланова посаде бродова и других пловила, као и условима и начину вршења здравственог надзора („Службени гласник РС”, бр. 112/12);
- Правилник о здравственим условима које морају испуњавати железнички радници („Службени лист СРЈ“ бр. 3/00);

- Правилник о поступку за проверавање психичке и физичке способности железничких радника пре њиховог ступања на рад и у току рада („Службени лист СРЈ“ бр. 3/00)

У сарадњи са Министарством унутрашњих послова медицина рада учествује у издавању дозвола за држање и ношење оружја. Најзначајнији прописи из делокруга Министарства унутрашњих послова који регулишу рад медицине рада су:

- Закон о оружју и муницији („Службени гласник РС“, бр. 20/2015)
- Правилник о изменама и допунама правилника о утврђивању здравствене способности физичких лица за држање и ношење оружја („Службени гласник РС“, бр. 79/2016)

Министарство заштите животне средине и Агенција за заштиту од јонизујућих зрачења и нуклеарну сигурност Србије такође уређују област од значаја за рад медицине рада. Најзначајнији прописи за рад медицине рада из ове области су:

- Закон о заштити од јонизујућих зрачења и о нуклеарној сигурности („Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 93/12)
- Правилник о утврђивању програма за допунско обучавање и оспособљавање професионално изложених лица и лица одговорних за спровођење мера заштите од јонизујућих зрачења („Службени гласник РС“, бр. 31/11 од 09.05.2011)
- Правилник о границама излагања јонизујућим зрачењима и мерењима ради процене нивоа излагања јонизујућим зрачењима („Службени гласник РС“, бр. 86/11 од 18.11.2011)
- Правилник о евиденцији о изворима јонизујућих зрачења, професионално изложеним лицима, о изложености пацијената јонизујућим зрачењима и радиоактивном отпаду („Службени гласник РС“, бр. 97/11 од 21.12.2011)
- Правилник о границама радиоактивне контаминације лица, радне и животне средине и начину спровођења деконтаминације („Службени гласник РС“, бр. 38/11 од 31.05.2011)

Медицина рада у Србији је до 2006. године била у процесу транзиције-преласка са старог модела, јединства превентиве и куративе³, на нови модел који је доминантно заснован на превентивним активностима. Одлуком Министра здравља 2006. године наложено је свим директорима Домова здравља у Србији да прерасподеле специјалисте медицине рада у јединице које би се саме финансирале или да им алтернативно понуде прелазак у изабране лекаре. Иако, у првом моменту, одлука није у потпуности имплементирана, током година и уз поновљене притиске Министарства здравља и Републичког фонда здравственог осигурања дошло је масовног преласка специјалиста медицине рада у изабране лекаре. Од 586 специјалиста медицине рада само мали број њих се бави превентивним активностима. У највећем броју домова здравља дошло је до комплетног гашења служби медицине рада. У међувремену, дошло је до пораста активности привреде и енормног пораста захтева радних организација за услугама медицине рада на које домови здравља нису могли адекватно да одговоре. Све ово довело је до оснивања великог броја приватних установа медицине рада. Нажалост, нема званичних података о броју отворених приватних установа медицине рада а процењује се да их је преко 20.

У прошлости, систем медицине рада Србије се описивао класичном пирамидом. На врху пирамиде био је Институт за медицину рада Србије, испод њега били су Заводи за здравствену заштиту радника у државној својини и испод њих службе медицине рада у Домовима здравља. Данас постоји врх пирамиде-Институт за медицину рада Србије, док су Заводи за медицину рада углавном изгубили своју улогу коју су имали у прошлости. Као што је већ напоменуто највећи број служби медицине рада је угашен а уместо њих су отворене установе у приватном власништву, Заводи за здравствену заштиту радника и приватне амбуланте медицине рада.

³ Модел јединство превентиве и куративе подразумева да се специјалиста медицине рада поред превентивних активности бави и лечењем запослених. Овај модел медицине рада је током низа година еволуирао тако да је лечење запослених све више било у фокусу. Процена експерта Међународног монетарног фонда је да у 2003. у медицини рада Србије било скоро 90% куративних активности.

За обављање делатности у области медицине рада неопходно је да лекар по завршеним основним студијама из медицине (у трајању од 6 година), обави општи једногодишњи стаж, положи државни испит и заврши специјализацију из медицине рада. Специјализација из медицине рада траје четири године. Одобрава је Министарство здравља према процењеним потребама за специјалистима и према доспелим захтевима медицинских установа. По одобреној специјализацији специјализант има право да одабере установу у којој ће обављати специјализацију. Медицински факултет у Београду (члан Европске асоцијације школа медицине рада) је школовао и данас школује највећи број специјалиста медицине рада. Поред Универзитета у Београду, специјалисте медицине рада школују и Медицински факултети у Нишу и Новом Саду. Програм наставе је у великој мери усаглашен тако да специјализанти факултета у Нишу и Новом Саду један део практичне и теоретске наставе обављају на Медицинском факултету у Београду. Поред ове три установе, едукацију из области медицине рада пружа и Војномедицинска академија у Београду.

Последњих година Министарство здравља одобрава све мањи број специјализација медицине рада тако да је укупан број специјализаната медицине рада у Србији 17. Старосна структура специјалиста медицине рада у Србији је неповољна јер је највећи број специјалиста пред пензијом. У табели 10. приказана је старосна структура специјалиста медицине рада у Србији.

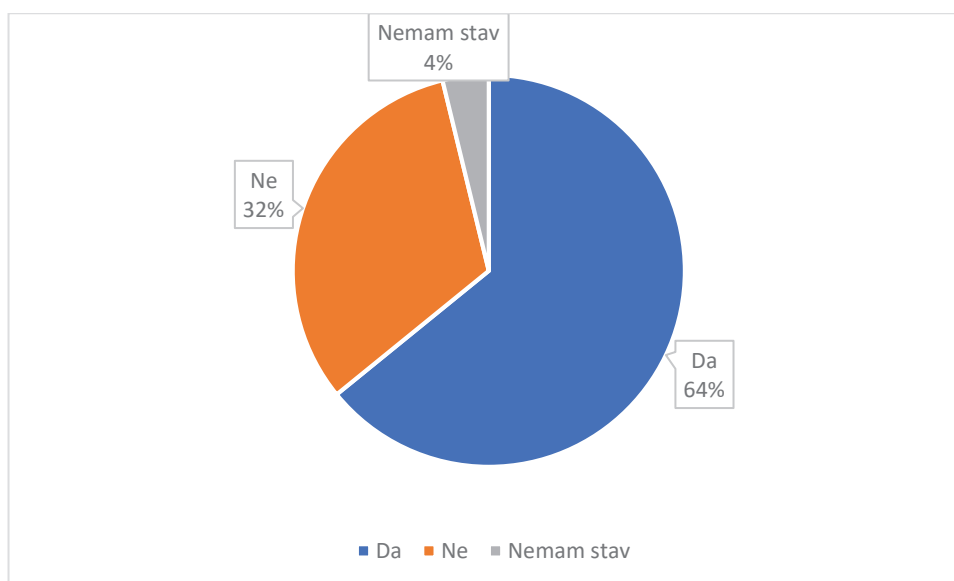
Табела 10. Старосна структура специјалиста медицине рада у Србији

Годиште	Број
1976-1980	8
1971-1975	19
1966-1970	31
1961-1965	91
1956-1960	169
1951-1955	177
1946-1950	70
1941-1945	14
1936-1940	4
1900-1935	3
Укупно	586

3.3.2 Резиме кључних активности

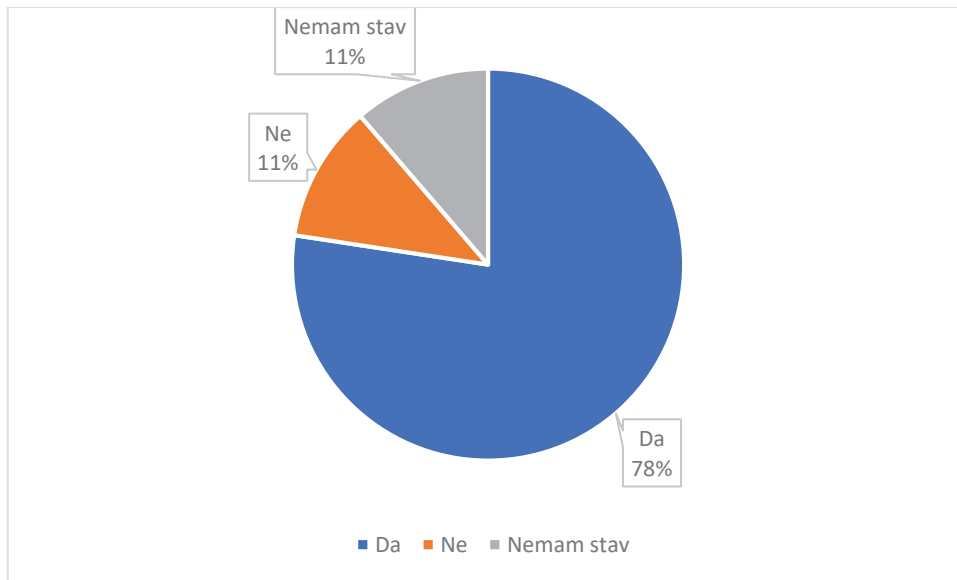
Иако би се на основу бројних прописа који регулишу рад медицине рада могло закључити да је она укључена у велики број различитих активности нажалост то није случај. Институт за јавно здравље Србије располаже само подацима о броју услуга које се налазе у шифарнику услуга и само податке државних установа медицине рада тако да се на основу тих података не може сагледати ни број ни спектар услуга медицине рада у Србији. Ипак, јасно је да је највећи број услуга повезан са претходним и периодичним прегледима радника запослених на радним местима са повећаним ризиком. Такође, велики број услуга је из домена оцене способности за управљање моторним возилима, оцене способности за рад у железничком и речном саобраћају, оцене способности за држање и ношење оружја и других превентивних прегледа. Знатно мањи број услуга је из домена процене ризика на радном месту; само мали број специјалиста медицине рада је директно укључен у израду Акта о процени ризика. Нешто већи број њих ангажован је на изради здравствених услова и програма прегледа на основу обављене процене ризика. Најмањи број услуга је из домена испитивања услова радне средине, обилазак предузећа, предлагања превентивних мера, анализе морбидитета, апсентизма и других истраживања. Резултати спроведене анкете показују да је највећи број анкетираних задовољан услугама медицине рада, мада забрињава релативно висок процента (32%) незадовољних корисника услуга. Резултати анкете о задовољству услугама медицине рада приказани су у графикану 6.

Графикон 6. Задовољство услугама медицине рада

Иако је 32% анкетираних изјавило да није задовољно услугама медицине рада, велика већина подржава увођење обавезе послодавцима да обезбеде услуге медицине рада за све запослене. Резултати анкете подржавања увођења обавезе послодавцима да обезбеде услуге медицине рада за све запослене приказани су у графикану 7.

Графикон 7. Подржавање увођења обавезе послодавцима да обезбеде услуге медицине рада за све запослене

3.3.3 Резиме стручних лица за безбедност и здравље на раду

У Републици Србији, транспоновани су захтеви конвенција и директива, те у оквиру организовања свих послова које обавља, послодавац је у обавези да организује и послове за безбедност и здравље на раду тако што мора да одреди лице које ће код њега обављати све послове у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду.

Законом је остављена могућност послодавцу да се може одредити да на више начина организује обављање послова безбедности и здравља на раду, и то: да сам обавља ове послове, да одреди лице из реда својих запослених (једно или више) или да ангажује спољну службу са лиценцом из области безбедности и здравља на раду. О начину организовања ових послова одлучује послодавац, али мора имати у виду следеће: технолошки процес и средства за рад са којима обавља технолошки процес, организацију, природу и обим процеса рада, број запослених који учествују у процесу рада, њихова стручност, старосна структура, нормирање радних активности, затим број радних смена, процењене ризике, број локацијски одвојених јединица, врсту делатности, као и друге факторе који могу утицати на организацију послова безбедности и здравља.

Законом је дата могућност да послодавци који обављају делатности трговине на мало, услуга смештаја и исхране, информисања и комуникација, финансијским пословима и осигурања, пословања некретнинама, стручним, научним, иновационим, административним и помоћним услужним делатностима, обавезног социјалног осигурања, образовања, уметности, забаве и рекреације, као и осталим услужним делатностима, могу сами да обављају послове безбедности и здравља на раду и не морају да имају положени стручни испит о практичној оспособљености из ове области. Ова могућност је предвиђена за послодавце који запошљавају до 20 запослених из разлога што је обим ових послова мањи и што се сматра да су штетности и опасности у тим делатностима са мањим ризиком. Ови послодавци не морају да имају положен стручни испит.

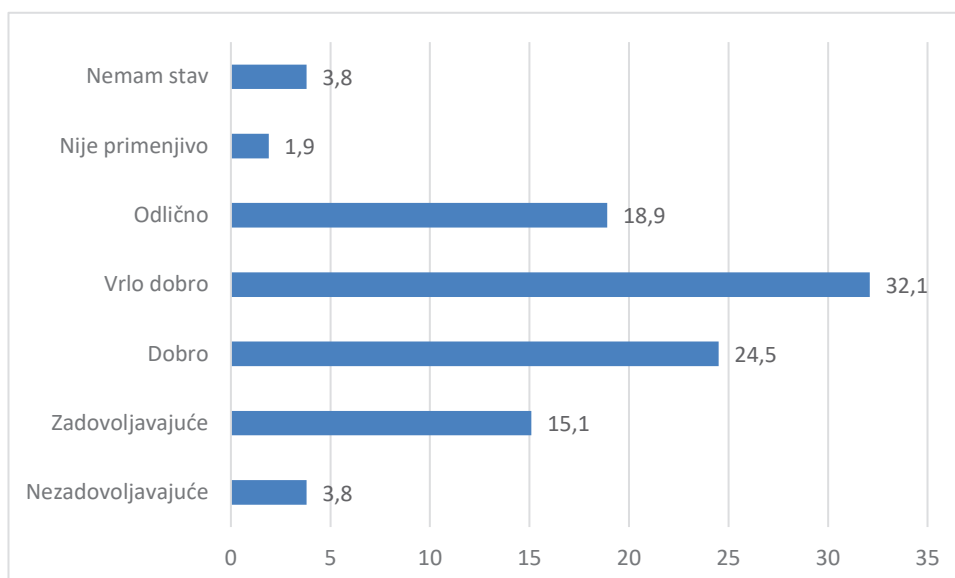
На основу искустава стечених у примени Закона о безбедности и здрављу на раду уочено је да је потребно у одређеним делатностима повећати компетенцију лица за безбедност и здравље на раду. У вези са тим, утврђене су делатности у којима је послодавац у обавези да за обављање послова безбедности и здравља на раду одреди лице које има најмање стечено високо образовање на основним академским студијама у обиму од најмање 180 ЕСПБ бодова, основним струковним студијама, односно на студијама у трајању до три године из научне, односно стручне области у оквиру образовно–научног поља техничко-технолошких наука, природно-математичких наука или медицинских наука.

Ефикасност безбедности и здравља на раду код послодавца зависи од степена ангажованости свих запослених. Не може се очекивати да ће једна особа или стручни тим, без обзира на способност, ентузијазам и професионализам, моћи да оствари постављене задатке на овом подручју, уколико сви запослени нису укључени у систем безбедности и здравља на раду, у којем је лице за безбедност и здравље на раду основни носилац стручних, организационих и оперативних послова. Од способности и професионалног односа ове особе, или особа, зависи да ли ће и како функционисати систем безбедности и здравља на раду, уз основни предуслов – да је код послодавца прокламована политика и ангажовање свих запослених у функцији сталног побољшавања безбедности и здравља на раду.

Нажалост, велики број послодаваца, који одлучује о политици безбедности и здравља на раду није свестан њеног значаја. Зато се често цела област занемарује, послови безбедности и здравља на раду се маргинализују, не даје им се важност која им по природи посла припада. Отуд чињеница да се лица за безбедност и здравље на раду нису изборила за статус који одговара високо стручном кадру. Део одговорности због оваквог стања може се приписати и самим лицима за безбедност и здравље на раду.

Највећи број анкетираних у спроведеном истраживању сматра да лица за безбедност и здравље на раду значајно доприносе развоју области безбедности и здравља на раду (Графикон 8.).

Графикон 8. Допринос лица за безбедност и здравље на раду рада развоју области безбедности и здравља на раду

3.4 Друге агенције или институције за усклађивање

У обезбеђивању система за безбедност и здравље на раду у Републици Србији, поред организација из поглавља 3. овог документа, учествују правосудни органи, јавна тужилаштва и други државни органи, правна лица и предузетници са лиценцом из области безбедности и здравља на раду, професионална удружења, институти и др.

3.4.1 Улога и функционисање правосуђа у вези са безбедношћу и здрављем на раду

Законом о безбедности и здрављу на раду (чл. 69 – 75) утврђена је казнена политика за случајеве неспровођења прописаних мера за безбедност и здравље на раду за послодавца у својству правног лица, за послодавца који је приватни предузетник, за директора, односно друго одговорно лице у правном лицу и за запосленог. Запрећене казне из Закона предлаже инспектор рада, а изриче судија за прекршаје у складу са Законом о прекршајима и Законом о безбедности и здрављу на раду.

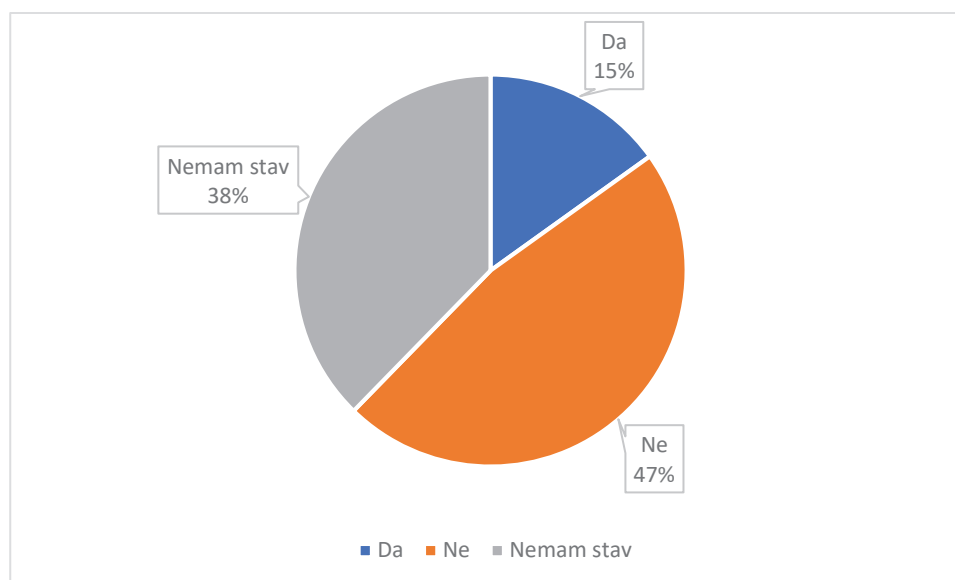
Према подацима Министарства правде из 2016 године о броју поднетих захтева за покретање прекршајних поступака у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду и Законом о прекршајима, броју решених предмета по основу поднетих захтева и изреченим новчаним казнама, број поднетих захтева је 634, број решених предмета је 432, број изречених санкција у висини новчане казне по Закону о безбедности и здрављу на раду је 59, број изречених санкција у висини новчане казне по Закону о прекршајима је 170 и број предмета решених на други начин по Закону о прекршајима (опомена, одбачај захтева, обустава, окривљени ослобођен одговорности) је 203.

Инспектори рада имају могућност подношења кривичне пријаве за покретање кривичног поступка у складу са Кривичним закоником за утврђена кривична дела, као што су чл. 169КЗ, 280КЗ, 281КЗ и др. У 2016. години о броју кривичних пријава поднетих тужилаштвима на територији Републике Србије за не предузимање мера безбедности и здравља на раду услед којих је дошло до смртних, тешких и колективних повреда на раду, као и о исходима поступака по наведеним пријавама, Републичко јавно тужилаштво извршило је анализу кривичних дела из чл. 169.КЗ, 280.КЗ и 281.КЗ, процесуираних у свим тужилаштвима на територији Републике Србије, и то:

- За кривично дело не предузимања мера заштите на раду из члана 169. Кривичног законика пријављено је 7 лица. Пријава против једног лица је одбачена, против 2 лица стављен је захтев за прикупљање потребних обавештења, а против 4 лица пријаве се налазе у фази доказних радњи;
- За кривично дело изазивање опасности не обезбеђење мера заштите на раду из члана 280. Кривичног законика пријављена су 22 лица. Против 4 пријављена лица пријаве су одбачене, а против 6 пријављених лица стављен је захтев за прикупљање потребних обавештења. Против 9 лица пријаве су у фази доказних радњи. Против једног лица донета је Наредба о спровођењу истраге. Пријава против једног лица спојена је са раније формираним предметом, док је пријава против једног лица уступљена на надлежност другом тужилаштву;
- За кривично дело непрописно и неправилно извођење грађевинских радова из члана 281. Кривичног законика пријављена су 4 лица и пријаве се налазе у фази доказних радњи.

Највећи број анкетираних у спроведеном истраживању сматра да правосудни органи недовољно доприносе развоју области безбедности и здравља на раду (Графикон 9.).

Графикон 9. Допринос правосудних органа развоју области безбедности и здравља на раду

3.5 Национални саветодавни органи за безбедност и здравље на раду

3.5.1 Савет за безбедност и здравље на раду

На основу Закона о Влади и Пословника Владе образован је Савет за безбедност и здравље на раду (Одлука о образовању Савета за безбедност и здравља на раду Републике Србије) као повремено радно тело Владе Републике Србије. Савета за безбедност и здравље на раду даје иницијативе за доношење прописа из области безбедности и здравља на раду, даје иницијативе за израду националног програма развоја безбедности и здравља на раду, својим деловањем доприноси приближавању различитих ставова учесника у социјалном дијалогу у овој области и иницира превентивну политику о свим питањима која се односе на безбедност и здравље на раду. Савет за безбедност и здравље на раду је трипартитно тело у чијем раду поред представника министарства надлежног за послове безбедности и здравља на раду и социјалних партнера, учествују и представници других министарстава, високо образовних установа и невладиних организација. Савет је од свог формирања (2007) до данас одржао 18 седница.

3.6 Системи осигурања несрећа и болести на раду (надокнада за раднике)

Република Србија има систем социјалне заштите који обухвата свих девет бенефиција које су наведене у Конвенцији бр. 102 о Минималним стандардима социјалног осигурања и Конвенцији о давањима за случај несреће на послу и професионалних болести бр. 121 МОП-а које је Република Србија ратификовала 2000. године. За бенефиције социјалног осигурања надлежне су три институције: Републички фонд за здравствено осигурање, Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање и за случај незапослености надлежна је Национална служба за запошљавање. За спровођење прописа о заштити права у случају повреда на раду није надлежна једна јединствена институција, већ се на ову област примењује неколико различитих закона, те здравствена заштита и новчана надокнада су обухваћене системом здравственог и пензијског осигурања. Здравствена заштита запосленог који је претрпео повреду на раду прописана је обавезним здравственим осигурањем у складу са Законом о здравственом осигурању. Када је у питању новчана надокнада у случају привремене спречености за рад због повреде на раду Законом о здравственом осигурању послодавац непосредно одлучује о праву на накнаду зараде, а у складу са Законом врши се и плаћање из сопствених средстава за све време привремене спречености за рад. Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање надлежан је за остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања, у складу са одредбама Закона о пензијском и инвалидском осигурању. Законом о пензијском и инвалидском осигурању прописано је да права из пензијског и инвалидског осигурања, између осталог, јесу:

- За случај инвалидности – право на инвалидску пензију
- За случај телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу – право на новчану накнаду за телесно оштећење.

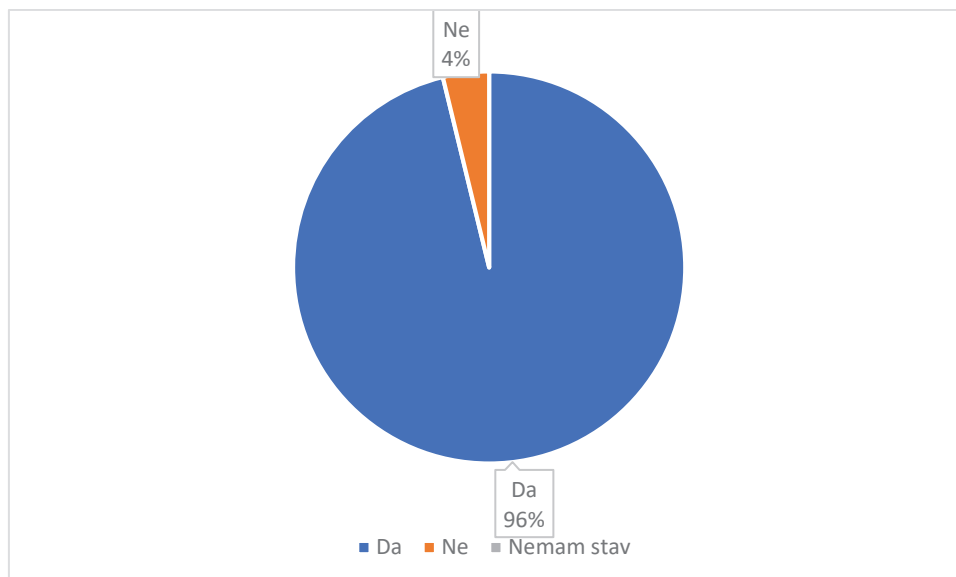
Садашњи систем здравственог осигурања и пензијског и инвалидског осигурања не решава питање накнаде штете по основу повреде на раду.

Постојећи систем обезбеђује свеобухватну заштиту у случајевима инвалидности, међутим, гледано из угла међународних стандарда проистичу следећи проблеми: 1) непостојање наменских доприноса за ова давања, постојеће доприносе сnose подједнако и запослени и послодавац, иако је у системима осигурања за случај повреде на раду уобичајено да доприносе за ова давања сnose послодавци; 2) накнаде за привремену спреченост за рад услед повреде на раду и професионалне болести сnose директно послодавци, иако потврђене међународне конвенције прописују да се ове накнаде морају финансирати из доприноса или пореза; 3) постојећим прописима није уређено ни питање накнаде штете запосленом, у ситуацији када послодавац није применио све мере за безбедност и здравље на раду. Недостатак уређености обезбеђивања накнаде штете која је настала повредом на раду или професионалним обољењем проузрокује дуготрајне судске поступке у којима запослени тешко долази до праведне накнаде; 4) садашње стање не обезбеђује подстицаје за превенцију повреда на раду и професионалних обољења.

Организације цивилног друштва на разне начине могу да се укључе у разматрање питања посебног осигурања од повреда на раду и професионалних болести. Неке од тих организација су биле укључене у сагледавање овог питања кроз пројекат МОП-а, као што су репрезентативни синдикати, али допринос могу да дају и друге организације цивилног друштва (НАЛЕД и др.).

Готово сви учесници анкете подржавају увођење посебног осигурања од повреда на раду и професионалних болести (Графикон 10.).

Графикон 10. Подршка увођења посебног осигурања од повреда на раду и професионалних болести

3.7 Информације за безбедност и здравље на раду

Конвенције МОР-а бр. 155, 187 и друге конвенције, општа Директива 89/391/ЕЕЗ и све друге појединачне директиве промовишу принципе информисања, консултовања, балансираног учешћа у складу са националним законима и/или праксом, као и опште смернице за примену ових принципа.

Националном политиком безбедности и здравља на раду Републике Србије (2006) утврђен је принцип информисања на свим нивоима, од националног до нивоа послодавца.

Такође, Стратегијом о безбедности и здрављу на раду у Републици Србији за период 2013. до 2017. године прихваћен је и промовисан принцип информисања заснован на напред наведеним документима. Према одредби члана 60. Закона о безбедности и здрављу на раду, Управа за безбедност и здравље на раду има обавезу да информише јавност о стању у области безбедности и здравља на раду.

Надлежно министарство за безбедност и здравље на раду јавност информише о овој области путем сајта: www.minrzs.gov.rs, медија, семинара, конференција, штампаних материјала и др.

На нивоу послодавца Законом о безбедности и здрављу на раду утврђена је обавеза за послодавца да представнике запослених, односно Одбор за безбедност и здравље на раду информише о свим подацима који се односе на безбедност и здравље на раду.

У свим подзаконским прописима из ове области утврђена је обавеза послодавца да запосленима или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду обезбеди све информације и обавештења које се односе на безбедност и здравље на раду, а нарочито о мерама које се предузимају у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад на радном месту.

3.8 Специјализоване техничке, медицинске и научне институције повезане са различитим аспектима безбедности и здравља на раду

3.8.1 Курсеви повезани са безбедношћу и здрављем на раду на универзитетима и факултетима

Стратегија развоја образовања до 2020. године представља стратешки одговор на бројне изазове са којима је суочен образовни систем Србије. У образовном систему Републике Србије постоје високошколске установе које образују кадрове у области безбедности и здравља на раду на студијским програмима инжењерства заштите на раду-безбедност и здравље на раду, на нивоу основних академских и основних струковних студија (180 ЕСПБ бодова), мастер академских студија, специјалистичких академских и специјалистичких струковних студија (240 до 300 ЕСПБ бодова) и докторских академских студија.

У Републици Србији је још 1967. године основан Факултет заштите на раду у Нишу са програмима који припремају студенте, у складу са Законом о високом образовању, да као дипломирани инжењери заштите на раду, заштите животне средине и заштите од пожара обављају послове безбедности и здравља на раду. Такође, на Факултету техничких наука- Нови Сад организују се студијски програми Инжењерство заштите на раду, као и Инжењерство заштите животне средине. На другим техничким факултетима у оквиру студијских програма организују се курсеви који се односе на безбедност и здравље на раду. Поред наведеног, постоји велики број високих струковних школа који образују инжењере за обављање послова безбедности и здрављу на раду (Таунус-Таурунум у Земуну, Висока струковна школа – Нови Сад, Ниш, Ужице итд).

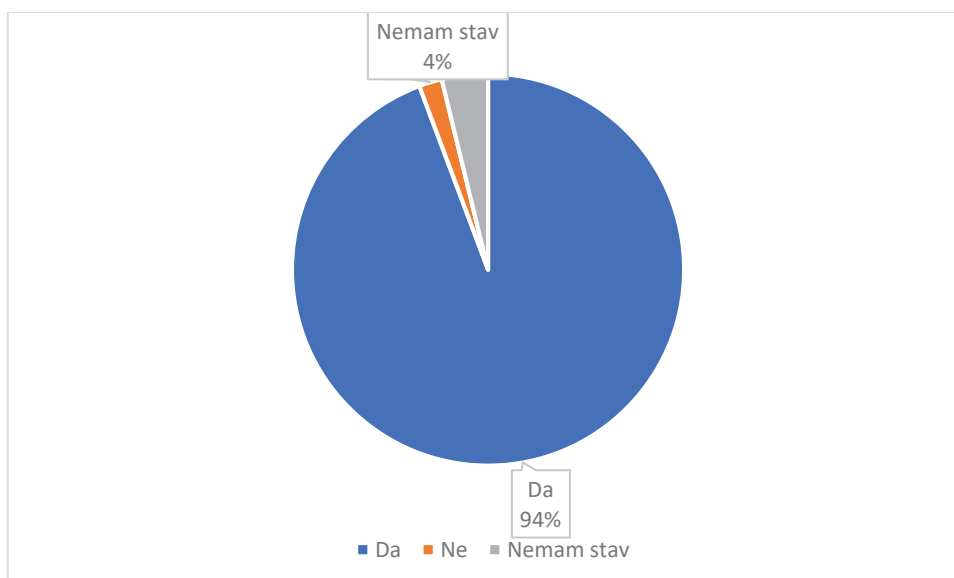
Међутим, ради свеопштег подизања свести од најранијег узраста о важности сопственог здравља и безбедности, неопходно је овом тематиком обухватити и основно и средње образовање у целисти, како би се ученици упознали са потребом за неговањем културе безбедности и добили потребна знања из ове области. По први пут у Републици Србији, доношењем Закона о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, број 55/13 и 101/17), створен је правни основ да се у школски програм уведе и програм безбедности и здравља на раду који обухвата заједничке активности школе, родитеља, односно старатеља и јединице локалне самоуправе усмерен на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду. Такође и Законом о средњем образовању и васпитању школски програм, између осталог, садржи и програм безбедности и здравља на раду, а Законом о образовању одраслих прописани су програми формалног и неформалног образовања, а између осталог и програм развоја и очувања безбедних и здравих услова рада.

Потребно је истаћи да почетком следеће школске године (2019/20) почиње примена Закона о дуалном образовању, те се оправдано очекује интензивније ангажовање на примени мера безбедности и здравља на раду од стране школа, послодаваца и инспекције рада.

Могућност укључивања безбедности и здравља на раду у образовно-васпитни систем огледа се и кроз ваннаставне активности, трибине, предавања, презентације, стручну праксу итд. Програм безбедности и здравља на раду треба да обухвата заједничке активности школе, родитеља и локалне самоуправе, усмерене на развој свести о безбедности и здравља на раду. Подизање свести о значају безбедности и здравља на раду у образовно-васпитном систему један је од нових елемената превентивног приступа у Републици Србији, који ће код будућих послодаваца и запослених омогућити предузимање одговарајућих мера на радном месту и у радној околини.

Готово сви учесници истраживања подржавају увођење наставе из области безбедности и здравља на раду у образовање (Графикон 11.).

Графикон 11. Подршка увођењу наставе из области безбедности и здравља на раду у образовање

3.8.2 Истраживачка одељења и институције које спроводе студије за безбедност и здравље на раду и истраживање

Управа за безбедност и здравље на раду има, између осталог, обавезу да истражује и подстиче развој у области хуманизације рада. Управа је вршила истраживања заједно са Привредном комором Србије у циљу сагледавања имплементације принципа процене ризика од повреда на раду и професионалних болести. Резултати истраживања спроведеног 2007. године указивали су да од 1191. анкетираних послодавца, само њих 378 (31,74%) је донело акт о процени ризика, док 813 (68,26%) није поступио у складу са одредбама члана 13. Закона о безбедности и здрављу на рад. Истраживање спроведено 2010. године указује да је већина анкетираних послодаваца њих 922 (80,95%) донело акт о процени ризика на радном месту и у радној околини.

Агенција за безбедност и здравље на раду ЕУ спроводи низ истраживања из области безбедности и здравља на раду у земљама Чланица ЕУ, али у којима учествује и Република Србија (Европска испитивања јавног мњења о безбедности и здрављу на раду – Кампања за здрава радна места и др.).

Нажалост истраживачке институције нису искористиле могућност да аплицирају за пројекте из области безбедности и здравља на раду код Министарства просвете, науке и технолошког развоја као ни у пројектном позиву „Хоризон 2020“ ЕУ.

3.8.3 Институције које спроводе обуке у складу са законским захтевима

Захтеви везани за обуку запослених из области безбедности и здрављу на раду, који проистичу из конвенција МОП-а и директива ЕУ садржани су у националном законодавству – Закону о безбедности и здрављу на раду и подзаконским прописима. Према наведеним захтевима послодавац је у обавези да изврши оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад и то код заснивања радног односа, другог радног ангажовања, премештаја на друге послове, приликом увођења нове технологије или нових средстава за рад, промене опреме за рад и промене процеса рада који може проузроковати промену мера за безбедан и здрав рад. Поступак оспособљавања и провера оспособљености спроводи се у складу са Програмом оспособљавања за безбедан и здрав рад. Послодавац може за оспособљавање својих запослених да ангажује спољне службе.

У складу са Законом о безбедности и здрављу на раду послодавац је дужан да обезбеди усавршавање знања у овој области запослених које одреди за обављање тих послова. Наведено усавршавање обавља се у складу са Правилником о програму усавршавања знања и другим питањима у вези са усавршавањем знања лица за безбедност и здравље на раду. Обуку лица за безбедност и здравље на раду у вези са

њиховим усавршавањем може да организује Управа за безбедности здравље на раду али и друге институције, правна лица и др.

Према Закону о образовању одраслих, уколико организација, институција, привредно друштво и друге организације добију статус јавно признатог организатора, могу да врше обуку и из области безбедности и здравља на рад.

У Републици Србији репрезентативни синдикати на нивоу државе, синдикати на нивоу послодаваца, удружења, факултети, корпорације, правна лица која се професионално баве пословима безбедности и здравља на раду и друге организације одржавају семинаре, конференције, округле столове, радионице на којима се обрађују теме из безбедности и здравља на раду, што доприноси оспособљавању лица која се баве пословима у области безбедности и здравља на раду.

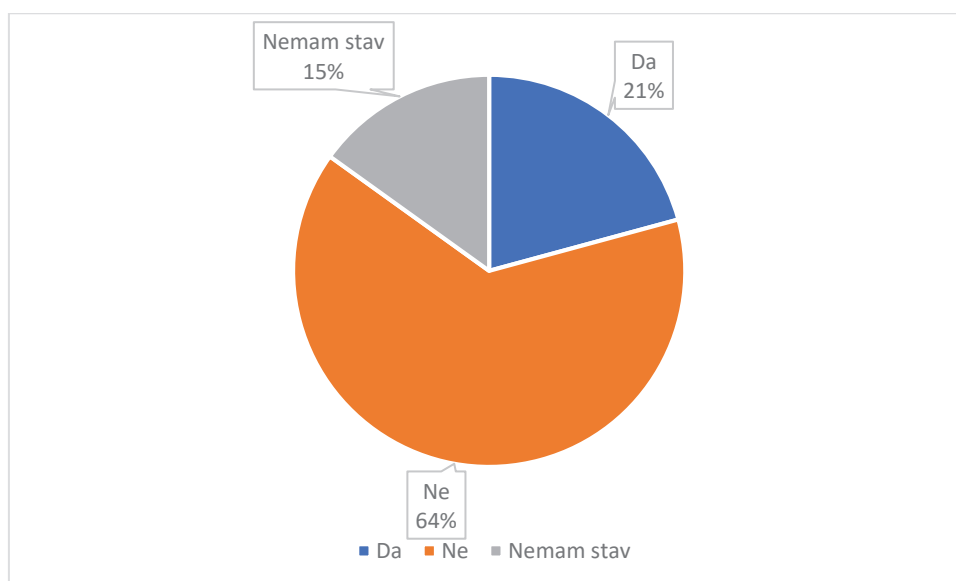
Према подацима Управе за безбедност и здравље на раду у периоду август 2006. године-јун 2017. године стручни испит је полагао 9331 кандидат и са успехом је положило 7467 кандидата. Анализирајући образовну структуру лица која су положила стручни испит уочава се да њих 3102 (41,5%) нема завршен факултет. Имајући у виду да са развојем технологија, али и области безбедности и здравља на раду, долази до пораста комплексности рада у овом пољу, недовољно квалификован кадар би могао да представља изазов у даљем развоју. Образовна структура лица која су положила стручни испит приказана је у Табели. 10.

Табела 11. Број кандидата који су положили испит за обављање послова безбедности и здравља на раду према стручној спреми 2006-2017.

Степен стручне спреме	Број
Трећи	106
Четврти	1167
Пети	61
Шести	1768
Седми	4055
Седми/1	10
Седми/2	59
Укупно	7467

Највећи број учесника анкете негативно оцењује понуду курсева и других облика усавршавања знања из области безбедности и здравља на раду (Графикон 12.).

Графикон 12. Задовољство понудом курсава и других облика усавршавања знања из области безбедности и здравља на раду

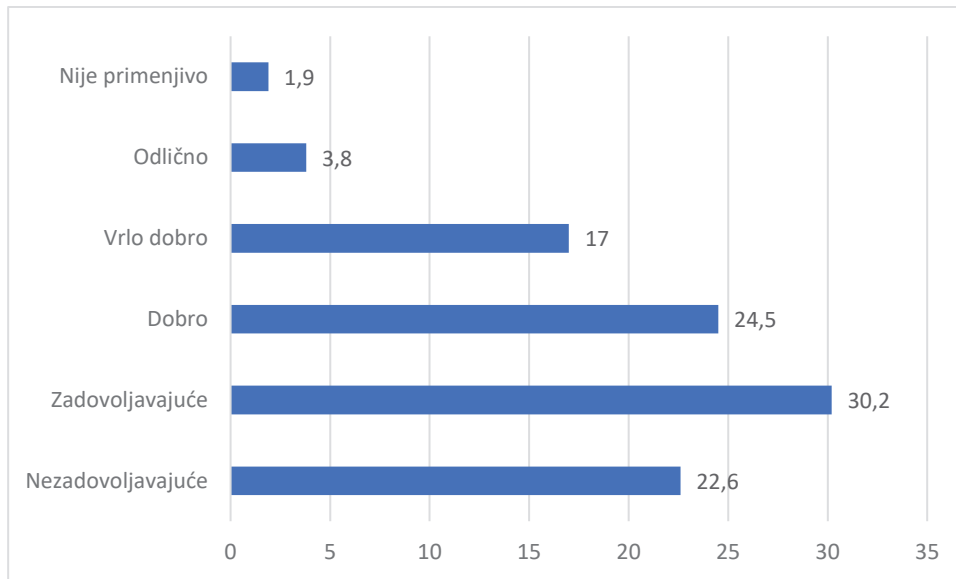
3.8.4 Институције и лабораторије које су специјализоване за процену опасности и ризика (хемијска безбедност, токсикологија, епидемиологија, безбедност производа итд)

У складу са Законом о безбедности и здрављу на раду послодавци су у обавези да на свим радним местима у радној околини изврше процену ризика, односно процену опасности и штетности, поштујући процедуру која је утврђена Правилником о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини. Предуслов за процену ризика је испитивање услова радне околине и преглед и провера опреме за рад ради препознавања опасности и штетности на радним местима. У Републици Србији (01.03.2018.) овлашћена су 22 правна лица са лиценцом, специјализована за вршење испитивања услова радне околине и 27 за прегледе и провере опреме за рад. Наведена правна лица издају стручне налазе о извршеним испитивањима услова радне околине, односно прегледима и проверама опреме за рад. Правна лица која се баве испитивањима услова радне околине и прегледима и проверама опреме за рад морају да испуњавају услове (лабораторије, инструменте, методологије испитивања итд) у складу са Правилником о условима и висини трошкова за издавање лиценци за обављање послова у области безбедности и здравља на раду. Списак ових правних лица налази се на сајту Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

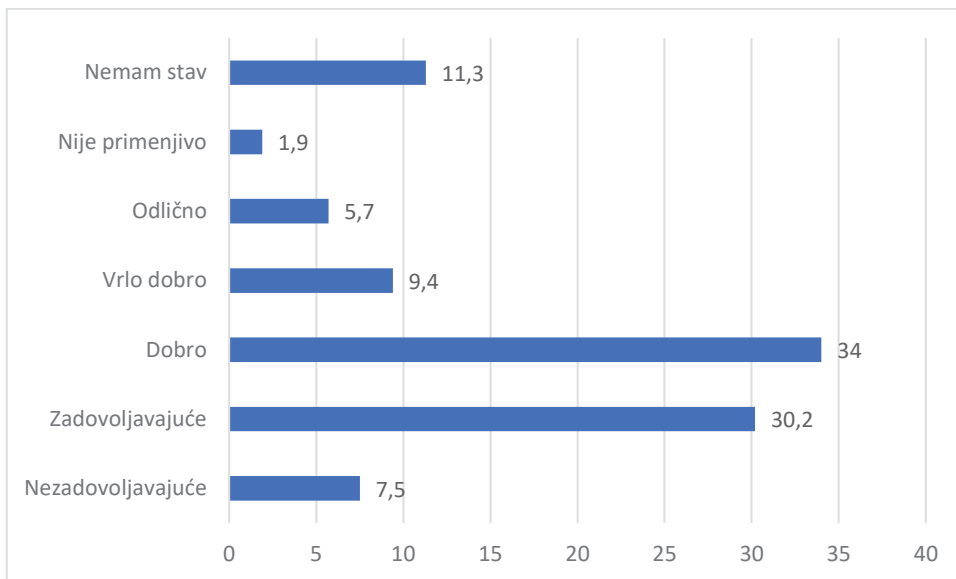
Послодавци, могу да ангажују спољне службе, односно правна лица и предузетнике са лиценцом за обављање послова процене ризика. Укупан број тих правних лица и предузетника (01.03.2018.) је 350. Актуелни списак правних лица и предузетника који се баве пословима процене ризика такође се налази на наведеном сајту Министарства.

Највећи број учесника анкете оцењује спроведену процену ризика на радном месту и у радној околини као задовољавајућу (Графикон 13.). Учесници анкете оцењују квалитет услуга организација које се баве пословима безбедности и здравља на раду оценом добар (Графикон 14.).

Графикон 13. Оцена Спроведене процену ризика на радном месту и у радној околини

Графикон 14. Оцена квалитета услуга организација које се баве пословима безбедности и здравља на раду

3.8.5 Институт за стандардизацију

У складу са Законом о стандардизацији установљен је Институт за стандардизацију Србије као једино национално тело за стандардизацију у Републици Србији. Институт обавља, између осталих, следеће послове:

- Доноси, објављује, преиспитује и повлачи српске стандарде, у складу са правилима Института;
- Обезбеђује усаглашеност српских стандарда са међународним и европским стандардима;
- Делује као информативни центар за стандарде, за информисање и обавештавање о стандардима, у складу са захтевима предвиђеним у одговарајућим међународним споразумима и обавезама које произлазе из чланства у одговарајућим међународним и европским организацијама за стандардизацију;
- Одобрава употребу националног знака усаглашености са српским стандардима, у складу са правилима Института;

- Пружа стручну помоћ за примену односно испуњавање захтева српских стандарда.

Примена српских стандарда и сродних докумената је добровољна. Технички или други пропис се може позивати само на објављене српске стандарде. Институт за стандардизацију својом делатношћу доприноси развоју безбедности и здравља на раду тако што транспонује стандарде ЕУ у српске стандарде.

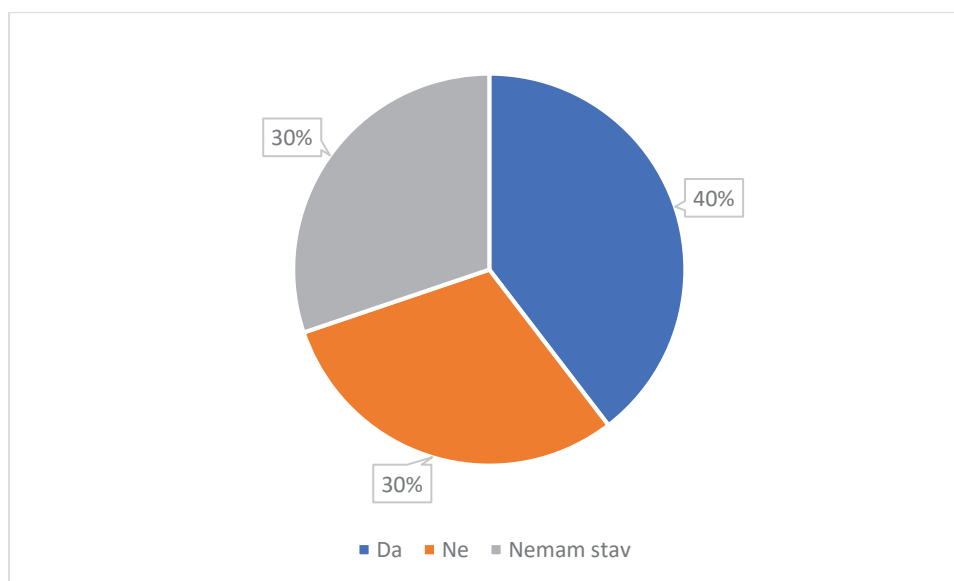
3.8.6 Професионална удружења

Под професионалним удружењима у области безбедности и здрава на раду могу се сматрати удружења која су регистрована код надлежног органа. У Републици Србији регистровано је више удружења која су различито активна. Удружење за безбедност и здравље на раду Србије је добровољна, ванстраначка, непрофитна организација образована ради развијања активности на унапређивању безбедности и здравља на раду, побољшања услова рада и очувања радне и животне околине. Основе организовања и деловања овог удружења заснивају се на следећим циљевима: да развија, подстиче и помаже активности свих заинтересованих на сталном и систематском побољшавању и унапређивању безбедности и здравља на раду и услова рада, да прати и сагледава проблеме у области безбедности и здравља на раду и у оквиру своје активности покреће и предлаже мере заинтересованим и надлежним органима, институцијама и организацијама за њихово решавање и др.

Поред наведеног, на територији Републике Србије делују и друга удружења из области безбедности и здравља на раду, као што су: Удружење за унапређење система безбедности и заштите радника инфраструктуре Србије, Савез заштите на раду Србије, Удружење безбедности и здравља на раду града Београда, Удружење безбедности и здравља на раду Расинског округа, Удружење заштите на раду Мачванског округа, Удружење заштите на раду Шид и др. која такође својим радом доприносе развоју и унапређивању система безбедности и здравља на раду.

Учесници анкете су подељени око оцене доприноса невладиних организација развоју области безбедности и здравља на раду (Графикон 15.).

Графикон 15. Допринос невладиних организација развоју области безбедности и здравља на раду

3.9 Координација и сарадња

У документима МОП-а и документима ЕУ у области безбедности и здравља на раду утврђен је принцип координације и сарадње на свим нивоима почев од националног па до нивоа послодавца.

Такође, Националном политиком Републике Србије промовише се сарадња у области безбедности и здравља на раду на свим нивоима облика организовања послодавца, запослених и државе (Унија послодавца,

синдикати, инспекција, фондови за пензијско инвалидско осигурање и здравствено осигурање, невладиних организација и др). У складу са прихваћеном политиком Законом о безбедности и здрављу на раду прописана је обавезна сарадња послодавца и запослених (члан 48), као и сарадња на националном нивоу (члан 52). На основу обавеза утврђених Законом свим подзаконским прописима промовише се сарадња и координација послодавца и запослених.

3.10 Ситуациона анализа и препоруке

Принцип координације и сарадње прихваћен је углавном код послодавца са страним улагањима где се захтева виши ниво и доследна примена мера безбедности и здравља на раду. Координација и сарадња није оживела на задовољавајући начин код малих и средњих послодавца што је везано за свест тих послодавца да улагања у мере безбедности и здравља на раду представљају трошак.

Препорука је да се што је могуће у већој мери подиже свест о координацији и сарадњи послодавца и запослених увођењем разних врста едукација на свим нивоима. Овакав вид едукације најбоље се може спровести корпоративном одговорношћу послодавца, као и укључивањем цивилног друштва у ову проблематику.

У циљу унапређења знања и вештина у области безбедности и здравља на раду, препоручује се да се сагледају могућности за оснивање и организовање Центра/центра за едукацију у области безбедности и здравља на раду, имајући у виду општу интенцију и праксу развијених земаља за доживотним, односно континуираним учењем. Континуирана едукација/обука из безбедности и здравља на раду би требала да буде организована на три нивоа: основна едукација/обука; напредна едукација/обука; привредно оријентисана едукација/обука.

Препоручује се да се са аспекта безбедности и здравља на раду у наредном периоду посвети посебна пажња оспособљавању samozапослених.

У вези едукација/обука свих заинтересованих у области безбедности и здравља на раду, као и усавршавања лица у овој области препорука је да се што пре приступи стандардизацији конференција, семинара, радионица које би биле релевантне за издавање сертификата. У решавању овог питања драгоцено би било учешће организација цивилног друштва.

Такође, се препоручује да се што пре преиспита, а у циљу лакшег обављања делатности послодавца, као и због нових технологија, да ли сами послодавци могу да врше прегледе и проверу опреме за рад и које опреме, и испитивање услова радне околине, као нпр. микроклиме, осветљења и др.

4 УЛОГА СОЦИЈАЛНИХ ПАРТНЕРА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ

4.1 Програм за безбедност и здравље на раду социјалних партнера

Законом о социјално – економском савету основан је Социјално – економски савет за територију Републике Србије који у свом саставу има Стално радно тело за питања безбедности и здравља на раду које сачињава програм за безбедност и здравље на раду социјалних партнера. Циљ рада овог савета је, између осталог, разматрање питања положаја запослених и послодаваца и услова њиховог живота и рада и развијање социјалног дијалога.

На нивоу послодавца социјални партнери су представници послодавца и представници репрезентативног или репрезентативних синдиката, који могу да сачине програм за безбедност и здравље на раду социјалних партнера, у циљу развијања социјалног дијалога ради боље примене мера безбедности и здравља на раду. Код послодавца где није организован синдикат представници запослених могу са послодавцем да развијају програм за безбедност и здравље на раду социјалних партнера.

4.1.1 Организација послодавца

4.1.1.1 Унија послодавца Србије

У Републици Србији постоји једно репрезентативно удружење послодавца – Унија послодавца Србије. Она активно учествује у поступку доношења Закона, подзаконских прописа, стратешких докумената и пратећих аката система безбедности и здравља на раду. На нивоу УПС формиран је Сектор превентивни инжењеринг који се бави заступањем интереса послодавца кроз стварање одрживог развоја система безбедности и здравља на раду. Циљ УПС је да, између осталог, окупља компаније које се баве пословима безбедности и здравља на раду, подизање свести послодавца о значају безбедних и здравих услова рада, као и подизање опште и пословне културе односно националне културе превенције у области безбедности и здравља на раду. Ради остварења овог циља УПС самостално или у сарадњи са заинтересованим странама и партнерима организује и учествује у бројним активностима и обукама у области безбедности и здравља на раду нарочито код мали и средњих послодавца. УПС као партнер активно учествује у раду Социјално – економског савета.

4.1.1.2 Привредна комора Србије

Привредна комора Србије на нивоу привреде има значајну улогу у спровођењу политике безбедности и здравља на раду, односно стварања привредног амбијента за креирање и доследну примену прописа из ове области.

Привредна комора Србије, у складу са Законом о привредним коморама, сарађује са Народном скупштином, Владом, надлежним органима државне управе и институцијама и њиховим радним групама, у вези са питањима од интереса за привреду тако што учествује у припреми нацрта закона и других прописа од значаја за привреду, па и прописа о безбедности и здрављу на раду и доставља надлежном министарству анализу примене појединачних прописа од значаја за привреду, са предлозима за побољшање квалитета примене тих прописа. Привредна комора Србије, у циљу успостављања социјалног дијалога, сарађује са организацијама послодавца и синдикатима запослених, по питањима радноправног положаја запослених и другим питањима од заједничког интереса.

Привредна комора Србије сарађује са другим привредним коморама, као и са одговарајућим удружењима, институцијама и организацијама у земљи и иностранству.

На територији Републике Србије делују и друге асоцијације које окупљају привреднике.

4.1.1.3 Национална алијанса за локални економски развој (НАЛЕД)

НАЛЕД је независно, непрофитно и нестраначко удружење компанија, општина и организација цивилног друштва које раде заједно на стварању бољих услова за живот и рад у Србији. Од оснивања 2006. до данас, НАЛЕД је израстао у највећу приватно-јавну асоцијацију. НАЛЕД окупља готово 280 чланова, а мрежу партнера чини више од 100 државних институција и међународних организација.

НАЛЕД се позиционирао као кључни саговорник Владе и Парламента у дефинисању регулаторних приоритета и законских решења од значаја за привреду. Даје независну оцену рада државних институција и извештава јавност и Европску комисију о статусу реформи у Србији. Чланови НАЛЕД-а се залажу за ефикасну државу, смањење бирократије и парафискалног оптерећења привреде и лојалну конкуренцију. Све активности НАЛЕД-а усмерене су на побољшање пословне климе на националном и локалном нивоу.

4.1.2 Организација запослених

У Републици Србији постоје три репрезентативна удружења запослених: Савез самосталних синдиката Србије, Уједињени грански синдикати „Независност” и Конфедерација слободних синдиката.

4.1.2.1 Савез самосталних синдиката Србије

Савез самосталних синдиката Србије усвојио је Резолуцију о безбедности и здрављу на раду, а заједно са осталим социјалним партнерима потписник је Декларације о безбедности и здрављу на раду. У СССС као најстаријој синдикалној организацији у Србији, посебна пажња се поклања области безбедности и здравља на раду, па је формиран посебан стручни тим за безбедност и здравље на раду, а грански синдикати формирали су посебна радна тела за безбедност и здравље на раду. СССС непрекидно води активности да се сва права, обавезе и одговорности из радног односа, што значи да се права, обавезе и одговорности из области безбедности и здравља на раду уређују колективним уговором. Због тога је СССС припремио огледни примерак Колективног уговора о безбедности и здрављу на раду код послодавца, који служи, пре свега, као помоћ представницима синдиката али и представницима послодаваца, као смерница и помоћ у преговорима социјалних партнера и закључивању колективног уговора код послодавца. Такође, појединачно или заједно са социјалним партнерима СССС и грански синдикати врше континуирано едукацију чланова синдиката о безбедности и здрављу на раду. Свој рад претежно посвећују високо ризичним делатностима где се најчешће дешавају повреде на раду.

4.1.2.2 Уједињени грански синдикати „Независност”

Уједињени грански синдикати „Независност” у својој програмској оријентацији, као једну од значајних активности издвајају континуирано унапређивање безбедности и здравља на раду. Те активности УГС „Независност” спроводе, пре свега, кроз деловање Програмског одбора за заштиту животне и радне средине. Уједињени грански синдикати „Независност” посебну пажњу посвећују: активностима на развијању квалитетне и ефикасне сарадње са Управом за безбедност и здравље на раду и Инспекторатом за рад, са циљем унапређења безбедности и здравља на раду, примени Закона о безбедности и здрављу на раду, као и пратећих нормативних аката, којима се заокружује ова област, учешћу у трипартитним и бипартитним телима о безбедности и здрављу на раду; активностима на промовисању и примени у пракси Декларације социјално – економског савета Републике Србије о безбедности и здрављу на раду; изради колективних уговора о безбедности и здрављу на раду; промотивним активностима и организовању кампања за смањење повреда на раду и професионалних обољења, посебно у појединим гранама делатности где су оне најчешће (грађевинарство, хемијска индустрија, пољопривреда, здравство и др.), конституисању и функционисању одбора за безбедност и здравље на раду, припреми и изради пропагандног материјала о безбедности и здрављу на раду и едукацији и оспособљавању чланства за правилно и ефикасно деловање везано за безбедност и здравље на раду.

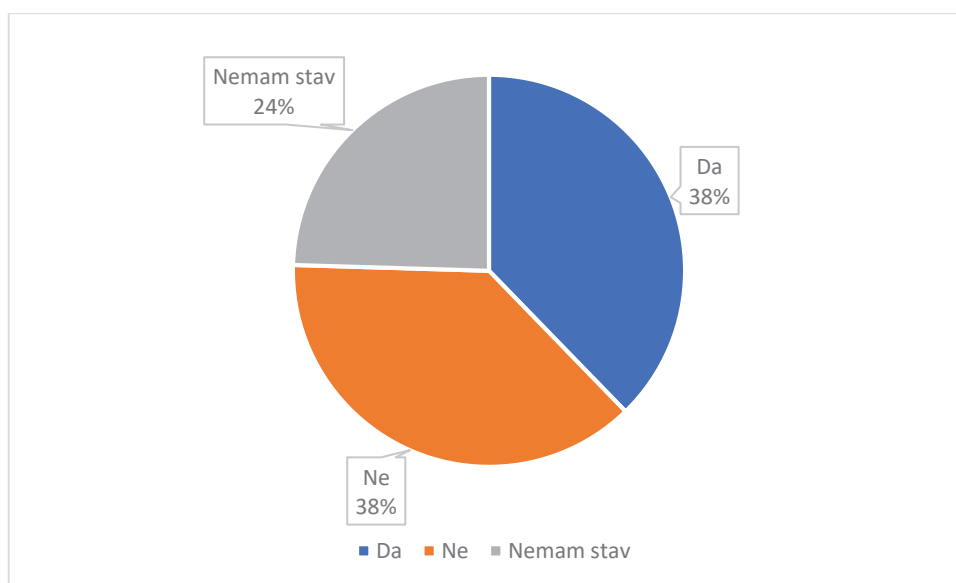
4.1.2.3 Конфедерација слободних синдиката

Конфедерација слободних синдиката је организација удружених синдиката на нивоу Републике Србије организована по гранском и регионалном принципу. Безбедност и здравље на раду представља један од најважнијих сегмената деловања Конфедерације слободних синдиката и реализује се на свим нивоима организовања. На нижим организационим нивоима делује кроз одборе за безбедност и здравље на раду. Конфедерација слободних синдиката се ангажовала преко својих чланица да сваки колективни уговор код послодавца неизоставно садржи поглавље у коме је дефинисана област безбедности и здравља на раду.

У Републици Србији постоји велики број регистрованих синдиката како на нивоу гране тако и на нивоу послодаваца.

Учесници анкете су подељени у оцени доприноса синдиката развоју области безбедности и здравља на раду (Графикон 16.).

Графикон 16. Оцена доприноса синдиката на развоју области безбедности и здравља на раду

4.2 Учествовање на националном, секторском и нивоу предузећа

4.2.1 Учествовање националног трипартитног одбора за безбедност и здравље на раду

Питања представника запослених и њихов избор у Одбор за безбедност и здравље на раду, као и рад Одбора уређени су Законом о безбедности и здрављу на раду у складу са Конвенцијом МОП-а бр. 135, као и оквирном Директивом 89/391/ЕЕЗ.

Трипартитни социјални дијалог у области безбедности и здравља на раду одвија се између представника: запослених, послодаваца и државе. Социјални дијалог на трипартитној основи у овој области води се у оквиру Социјално – економског савета за територију Републике Србије. У оквиру овог Савета постоји радно тело безбедност и здравље на раду.

4.2.2 Бипартитни одбори

Бипартитни социјални дијалог у области безбедности и здравља на раду одвија се између представника: запослених и послодаваца (држава се може појавити у улози послодавца-као осигуравач законодавног и институционалног оквира).

Бипартитни однос на нивоу послодавца одвија се тако што запослени имају право да изаберу једног или више представника за безбедност и здравље на раду. Најмање три представника запослених код

послодавца образују Одбор за безбедност и здравље на раду. Послодавац дужан је да у Одбор именује најмање једног свог представника, тако да број представника запослених буде већи за најмање један од броја представника послодавца. Поступак избора и начин рада представника запослених и Одбора, број представника запослених код послодавца, као и њихов однос са синдикатом уређују се колективним уговором или споразумом закљученим између послодавца и представника запослених.

Послодавац је дужан да представнику запослених, односно Одбору омогући: увид у све акте који се односе на безбедност и здравље на раду, да учествују у разматрању свих питања која се односе на безбедност и здравље на раду, да предлажу и буду консултовани, као и да их информише о свим подацима који се односе на безбедност и здравље на раду.

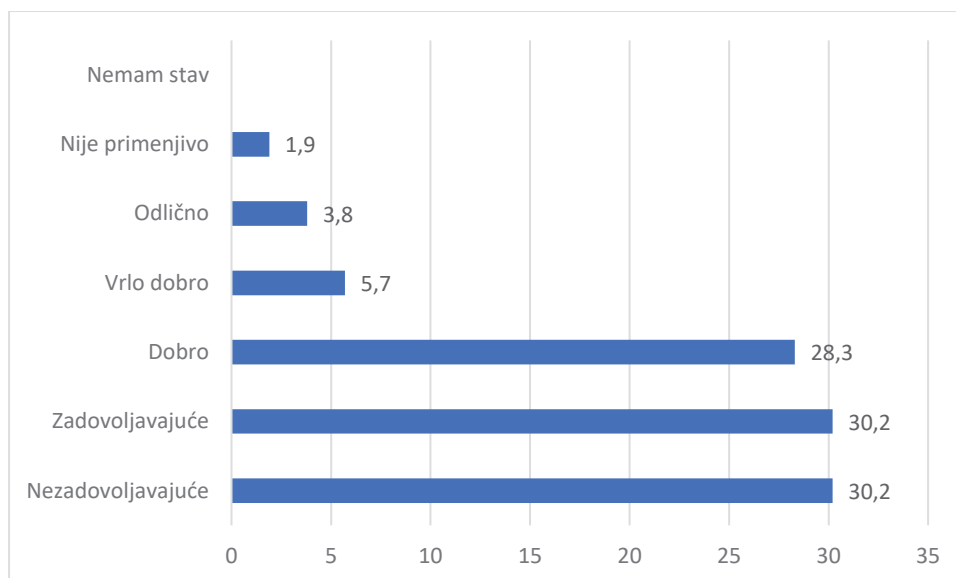
Послодавац и представник запослених, односно Одбор и синдикат, дужни су да међусобно сарађују о питањима безбедности и здравља на рад.

4.2.3 Учествовање на нивоу предузећа

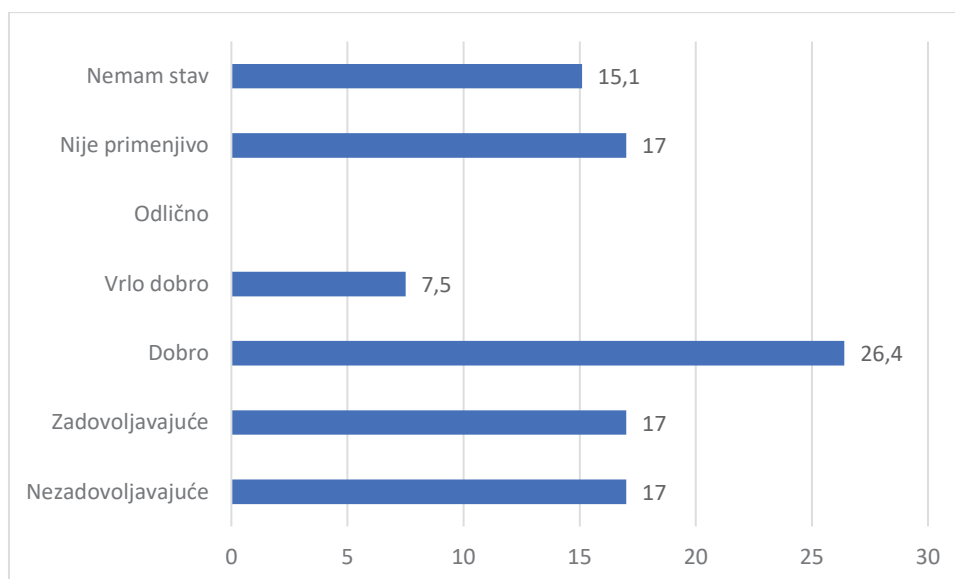
Запослени код послодавца у разматрању питања безбедности и здравља на раду учествују преко синдиката или непосредно преко свог представника, односно преко Одбора за безбедност и здравље на раду и савета запослених, који је релативно мало заступљен у Србији. Послодавац је дужан да омогући представнику запослених несметан рад тако што му омогућава одсуство са рада у обављању послова радног места на које је распоређен у трајању од најмање пет часова рада месечно с правом на накнаду зараде која се обрачунава, као и да му обезбеди техничко-просторне услове у складу са његовим просторним и финансијским могућностима, ради обављања активности представника запослених. У претходној тачки 4.2.2. описан је начин учествовања представника запослених у решавању питања безбедности и здравља на раду на нивоу послодавца.

Учесници анкете су подељени у оцени сарадње послодавца и запослених у области безбедности и здравља на раду (Графикон 17.). Истовремено учесници оцењују добрим допринос Одбора за безбедности и здравље на раду на унапређењу безбедности и здравља на раду код послодавца (Графикон 18.).

Графикон 17. Оцена сарадње послодавца и запослених у области безбедности и здравља на раду

Графикон 18. Оцена доприноса Одбора за безбедности и здравље на раду на унапређењу безбедности и здравља на раду код послодавца

4.3 Безбедност и здравље на раду за колективно преговарање

Колективно преговарање су двострани преговори представника послодавца и представника запослених, односно синдиката чија је сврха склапање колективних уговора.

Колективни уговор може да се закључи као општи, посебан и код послодавца. Питања безбедности и здравља на раду садржана су у свим колективним уговорима и то на свим нивоима ради тога што се синдикати интензивно залажу за уређивање ове проблематике.

Права, обавезе и одговорности у вези са безбедношћу и здрављем на раду, која су утврђена Законом, ближе се уређују општим актом послодавца, колективним уговором или уговором о раду. Законом је утврђено да је послодавац дужан да општим актом, односно колективним уговором, утврди права, обавезе и одговорности у области безбедности и здравља на раду. Такође, утврђено је да послодавац који има до 10 запослених - права, обавезе и одговорности може утврдити уговором о раду.

Законом о раду утврђено је да се колективним уговором код послодавца у области безбедности и здрављу на раду и уговором о раду, могу утврдити већа права и повољнији услови рада од права и услова утврђених овим законом, али не могу се утврдити мања права и неповољнији услови рада од услова утврђених Законом.

По правилу, сва права, обавезе и одговорности код послодавца уређују се колективним уговором.

4.4 Резиме

4.4.1 Резиме одговорности појединих послодавца

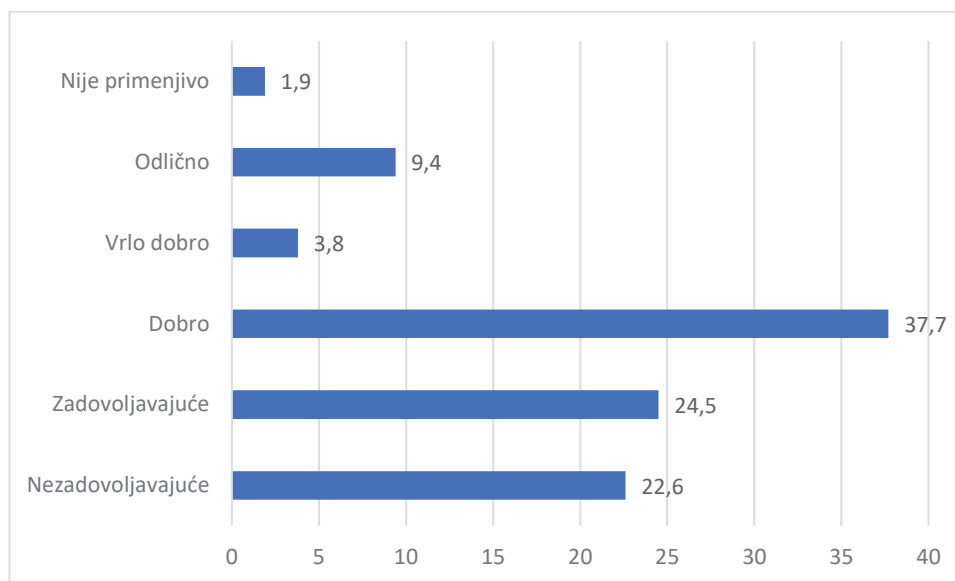
Права, обавезе и одговорности послодавца у области безбедности и здравља на раду, уважавајући захтеве конвенција и директива, утврђена су одредбама Закона о безбедности и здрављу на раду, а ближе се уређују општим актима послодавца, међутим послодавац се не ослобађа обавеза и одговорности у вези са применом мера безбедности и здравља на раду одређивањем другог лица или преношењем својих обавеза и одговорности на друго лице.

Најзначајније обавезе послодавца су да: донесе акт о процени ризика; одреди лице за безбедност и здравље на раду; обезбеди запосленима обављање послова на радном месту на којима су спроведене мере безбедности и здравља на раду; оспособљава запослене за безбедан и здрав рад; обезбеди запосленима коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду; обезбеди одржавање средстава за рад и

средстава и опреме за личну заштиту на раду у исправном стању; обезбеди на основу акта о процени ризика и оцене службе медицине рада прописане лекарске прегледе запослених; обезбеди пружање прве помоћи; заустави сваку врсту рада, који представља непосредну опасност за живот или здравље запослених и др.

Учесници анкете су оценили ангажовање послодаваца на развоју области безбедности и здравља на раду у њиховим организацијама оценом-добар (Графикон 19.).

Графикон 19. Оцена ангажовање послодаваца на развоју области безбедности и здравља на раду у њиховим организацијама

4.4.2 Резиме права радника и обавеза

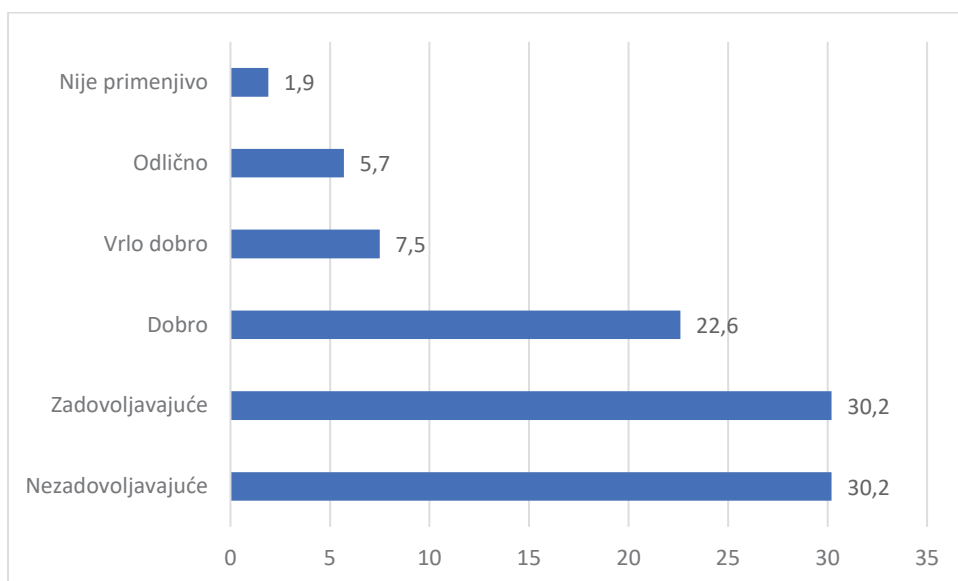
На сличан начин као у тачки 4.4.1. овог документа, права и обавезе запослених у области безбедности и здравља на раду, уважавајући захтеве конвенција и директива, утврђена су одредбама чл. 32 - 36 Закона о безбедности и здрављу на раду, а ближе се уређују општим актима послодаваца.

Посебно се наглашава Законом да запослени има право да, у одређеним случајевима, одбије да ради, и то: ако му прети непосредна опасност по живот и здравље због тога што нису спроведене прописане мере за безбедност и здравље на радном месту на које је одређен, све док се те мере не обезбеде; ако му послодавац није обезбедио прописани лекарски преглед или ако се на лекарском прегледу утврди да не испуњава прописане здравствене услове, за рад на радном месту са повећаним ризиком; ако у току оспособљавања за безбедан и здрав рад није упознат са свим врстама ризика и мерама за њихово отклањање, на пословима или на радном месту на које га је послодавац одредио; дуже од пуног радног времена, односно ноћу ако би, према оцени службе медицине рада, такав рад могао да погорша његово здравствено стање; на средству за рад на којем нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду.

Поред утврђених права запослени имају и обавезе, између осталих, да примењује прописане мере за безбедан и здрав рад, да наменски користи средства за рад и опасне материје, да користи прописана средства и опрему за личну заштиту на раду и да са њима пажљиво рукује, да не би угрозио своју безбедност и здравље као и безбедност и здравље других лица, да пре почетка рада прегледа своје радно место укључујући и средства за рад која користи, као и средства и опрему за личну заштиту на раду, и да у случају уочених недостатака извести послодавца или друго овлашћено лице, као и да сарађује са послодавцем и лицем за безбедност и здравље на раду, како би се спровеле прописане мере за безбедност и здравље на пословима на којима ради.

Учесници анкете су подељени у оцени ангажовања запослених на развоју области безбедности и здравља на раду (Графикон 20.).

Графикон 20. Оцена ангажовање запослених на развоју области безбедности и здравља на раду

4.4.3 Резиме права и одговорности представника за безбедност и здравље на раду

Избор представника запослених код послодавца најчешће се врши у организацији синдиката. Питање представника запослених, имајући у виду обавезе из међународне легислативе, уређено је Законом. Према Закону представници запослених, односно Одбор имају право: да послодавцу дају предлоге о свим питањима која се односе на безбедност и здравље на раду; да захтевају од послодавца да предузме одговарајуће мере за отклањање или смањење ризика који угрожава безбедност и здравље запослених; да захтевају вршење надзора од стране инспекције рада, ако сматрају да послодавац није спровео одговарајуће мере за безбедност и здравље на раду, као и да присуствују инспекцијском надзору.

Исто тако, послодавац је дужан да представника запослених, односно Одбор упозна са налазима и предлозима мера заштите и превентивних мера или предузетим мерама инспекције рада, са извештајима о повредама на раду, професионалним обољењима и обољењима у вези са радом и о предузетим мерама за безбедност и здравље на раду и о предузетим мерама за спречавање непосредне опасности по живот и здравље.

4.5 Ситуациона анализа и препоруке

Развијен социјални дијалог како на нивоу државе тако и на нивоу послодавца доприноси бољем разумевању питања безбедности и здравља на раду, а крајњи циљ је мањи број повреда на раду и професионалних болести. Посебно је значајно на свим нивоима развијати колективно преговарање у делу безбедности и здравља на раду, где велику улогу има синдикат као организација цивилног друштва. Може се рећи да је у Републици Србији социјални дијалог, односно колективно преговарање у области безбедности и здрављу на раду развијено.

У циљу развијања социјалног дијалога препоручује се повећање капацитета организација цивилног друштва које би било утврђено стратешким документима безбедности и здравља на раду. Да би се обезбедила улога организација цивилног друштва у колективном преговарању препоручује се да се, како на нивоу државе тако и на нивоу послодавца, одреде лица за сарадњу са организацијама цивилног друштва која располажу знањима и вештинама неопходним за ове послове.

Имајући у виду потребу да представници запослених морају да имају значајнију улогу у колективном преговарању, може се оценити да улога представника запослених још увек није нашла своје место у пракси код послодавца и има основа да се развија у облику деловања и организација цивилног друштва кроз разне врсте едукација, пружања стручне помоћи, развијање пројеката на стварању иницијативе у спровођењу мера безбедности и здравља на раду.

Посебна препорука би се односила на учешће у колективном преговарању осетљивих група, односно особа са инвалидитетом применом одговарајућих мера за обезбеђење њихове равноправности (нпр. информисање на приступачан начин, омогућавање њиховог присуства састанцима, интернет саветовање у приступачним облицима, обезбеђивање превода на знаковни језик и друго.).

5 АКТИВНОСТИ И БУДУЋЕ АКТИВНОСТИ ПОВЕЗАНЕ СА БЕЗБЕДНОШЋУ И ЗДРАВЉЕМ НА РАДУ

5.1 Промотивни програми и активности

Управа за безбедност и здравље на раду и Инспекторат за рад у саставу Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања а у оквиру својих надлежности врше промоцију безбедности и здравља на раду у Републици Србији кроз низ промотивних програма и активности. Програме и активности на промоцији безбедности и здрављу на раду спроводи са социјалним партнерима, невладиним организацијама и др.

У циљу смањења броја повреда на раду и професионалних болести Управа за безбедност и здравље на раду је у сарадњи са социјалним партнерима вршила едукацију запослених, лица за безбедност и здравље на раду и других учесника у систему безбедности и здравља на раду о примени Закона и подзаконских прописа који обезбеђују функционисање система.

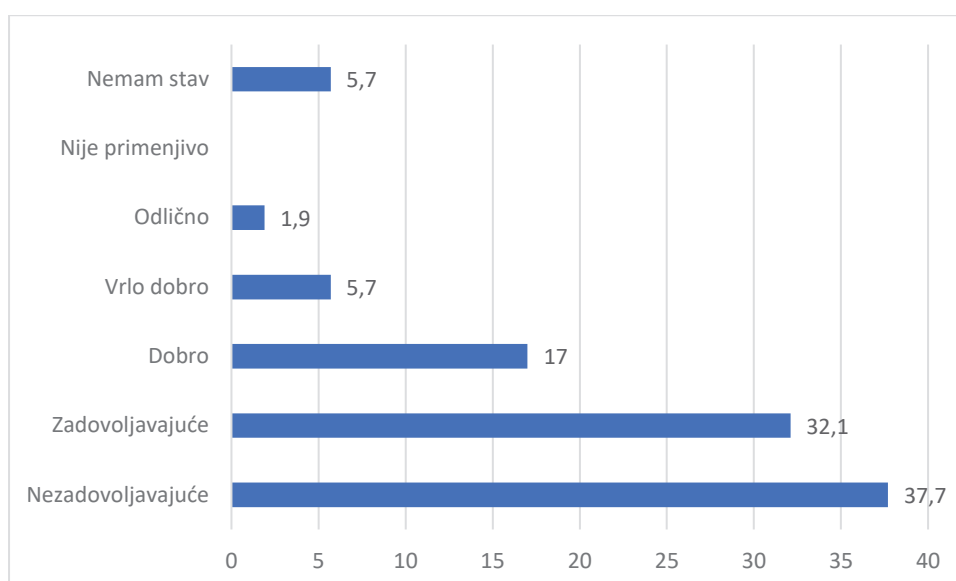
Управа обавља послове Агенцијског повереништва (информативна мрежа) у Србији у циљу размене информација са заинтересованим странама. У раду информативне мреже учествују представници социјалних партнера, удружења за безбедност и здравље на раду, образовних институција и стручњаци у овој области.

Поводом обележавања 28. априла Светског дана безбедности и здравља на раду и Дана безбедности и здравља на раду у Републици Србији, Управа је у сарадњи са Инспекторатом за рад и социјалним партнерима организовала такмичење за доделу националних признања у области безбедности и здравља на раду, и то: Повеља „28. април“ за правна лица/предузетнике у категорији до 250 и преко 250 запослених, Плакета „28. април“ и Похвалница „28. април“.

Управа традиционално, у сарадњи са Инспекторатом за рад, социјалним партнерима, научним и стручним институцијама, невладиним организацијама и другим институцијама обележава дан безбедности и здравља на раду „28. април“, 6. август – Дан рударара, 8. август - Дан грађевинара. Последње недеље октобра организује се Европска недеља безбедности и здравља на раду, сваке друге године сајам безбедности и здравља на раду као и низ других промотивних активности.

Учесници анкете су оценили промотивне активности у области безбедности и здравља на раду незадовољавајућом оценом (Графикон 21.).

Графикон 21. Оцена промотивних активности у области безбедности и здравља на раду

5.2 Међународна градња капацитета техничке сарадње који се директно односе на безбедност и здравље на раду

МОП у области безбедности и здравља на раду пружа техничку помоћ преко представника - Координатора за сарадњу за Републику Србију додељивањем пројеката за унапређивање и промоцију ове области (обележавање Светског дана безбедности и здравља на раду-28 април, закључивање Споразума за достојанствен рад и др).

Агенција за безбедност и здравље на раду ЕУ, са седиштем у Билбау пружа помоћ у обележавању Европске недеље за безбедност и здравља на раду.

Комисија ЕУ преко ТАИЕХ и Експертске комисије помаже Републици Србији у транспоновању директива из области безбедности и здравља на раду.

5.3 Ситуациона анализа и препоруке

У Републици Србији од 2005. године, односно од доношења Закона до данас интензивно се спроводе промотивне активности у области безбедности и здрављу на раду. Носиоци ових активности били су надлежно министарство за безбедност и здравље на раду, репрезентативни синдикати, медији, велике корпорације из разних делатности, факултети, школе, удружења, друге невладине организације и др, што је допринело унапређивању и популаризацији безбедности и здрављу на раду. У циљу промоције ове области штампан је велики број разних публикација, брошура, флајера и др, у сарадњи са социјалним партнерима, МОП-а и Агенцијом за безбедност и здравље на раду ЕУ. У наредном периоду треба наставити са већ утврђеним активностима којима се промовише ова област.

Настојати да се још више остварује сарадња са МОП, Агенцијом за безбедност и здравље на раду ЕУ, Удружењем заштите на раду Македоније и са другим удружењима у региону. Заједно са организацијама цивилног друштва треба настојати да се питања улоге медицине рада, посебног осигурања од повреда на раду, јединственог регистра повреда на раду и друга питања решавају путем пројеката ЕУ, билатералне сарадње са земљама у региону, као и са другим земљама, националним и међународним удружењима.

6 РЕЗУЛТАТИ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

6.1 Евиденција и извештавање повреда на раду и професионалних болести

Као што је то већ истакнуто члановима 50. и 51. Закона о безбедности и здрављу на раду, прописана је обавеза послодавца да одмах, а најкасније у року од 24 часа од настанка, усмено и у писменој форми пријави надлежној инспекцији рада и надлежном органу за унутрашње послове сваку смртну, колективну или тешку повреду на раду, повреду на раду због које запослени није способан за рад више од три узастопна радна дана, као и опасну појаву која би могла да угрози безбедност и здравље запослених. Послодавац је дужан да, најкасније у року од три узастопна радна дана од дана сазнања, пријави надлежној инспекцији рада професионално обољење, односно обољење у вези са радом запосленог.

Правилник о садржају и начину издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу регулише поступак издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу са тачно дефинисаним роковима како за послодавца тако и за остале актере у процесу. Према овом Правилнику послодавац попуњава Извештај у пет примерака, које затим попуњава лекар. Попуњене извештаје послодавац доставља Републичком фонду здравственог осигурања. Према Правилнику Републички фонд здравственог осигурања оверава свих пет примерака извештаја. У пракси, Фонд оверава Извештаје тек по одлуци комисије Фонда. Оверени примерци Извештаја дистрибуирају се на следећи начин: Републички фонд здравственог осигурања задржава један примерак, а преостала четири враћа послодавцу. Послодавац задржава један примерак за себе, један уручује повређеном раднику, један прослеђује Републичком фонду пензијско инвалидског осигурања и један примерак прослеђује Управи за безбедност и здравље на раду. У листи институција које добијају Извештај о повреди на раду нема Института за Јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“ који према Закону о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства (члан 31.) има обавезу да води регистар о повредама на раду.

На евиденцију професионалних болести у Србији утиче нејасна процедура утврђивања професионалног обољења. Наиме, актуелним прописима није дефинисано ко поставља дијагнозу професионалне болести, ко потврђује ту дијагнозу а ни ко сноси трошкове дијагностике професионалног обољења. Такође, треба истаћи да у актуелним прописима није предвиђена ни двостепеност у доношењу одлуке.

Правилник о утврђивању професионалних болести донет је 2003. године на основу правилника донетог 1997. године и њиме је дефинисано 56 професионалних болести и за њих су дати општи критеријуми за утврђивање. Правилник не предвиђа могућност утврђивања професионалног обољења које није на листи чиме се листа професионалних болести Србије сврстава у групу затворених листа.

6.2 Статистика повреда на раду и професионалних болести

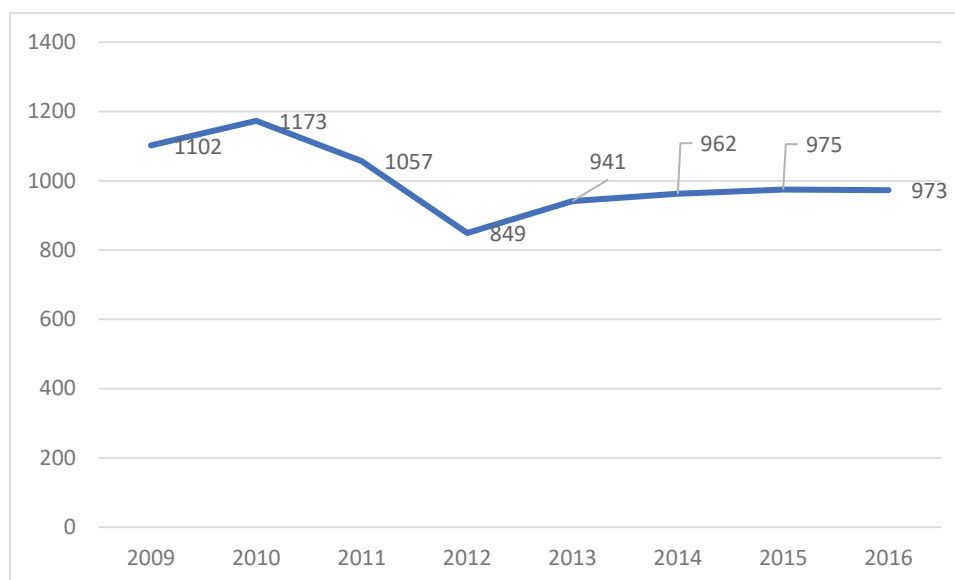
Подаци о повредама на раду потичу из три извора: Републичког фонда здравственог осигурања, Управе за безбедност и здравље на раду и Инспекције рада. Како Инспекција рада има обавезу надзора само у случајевима тешких и смртних повреда на раду, значајна разлика у броју обављених надзора и броја повреда на раду регистрованих у Републичком фонду здравственог осигурања се може само делимично објаснити. Такође, уочава се значајна разлика у броју повреда на раду регистрованих од стране Републичког фонда здравственог осигурања и Управе за безбедности и здравље на раду (Табела 12. Број повреда на раду у Србији 2009-2016.). Треба истаћи да приказани број повреда на раду не укључује повреде на раду у пољопривреди (код индивидуалних пољопривредника), службама безбедности као и војсци.

Табела 12. Број повреда на раду у Србији 2009-2016.

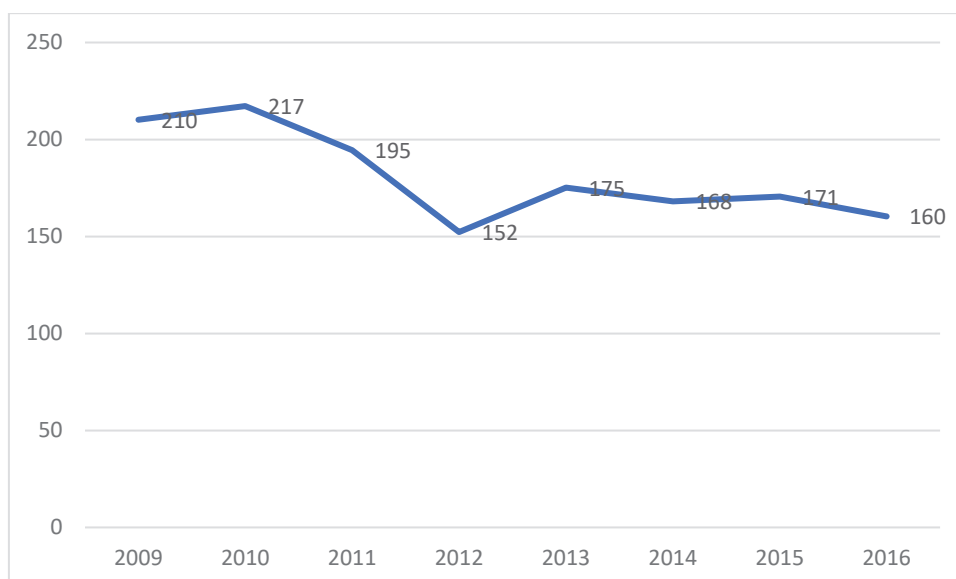
Година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Републички фонд здравственог осигурања								
Број повреда на раду	21,870	22,301	19,717	15,843	17,556	17,759	19,393	19,549
Тешке повреде	4,172	4,130	3,631	2,841	3,268	3,103	3,395	3,223
Смртне повреде	32	37	26	22	32	25	23	47
Управа за безбедност и здравље на раду								
Број повреда на раду	9,391	8,670	10,247	6,765	7,766	7,457	7,991	9,064
Тешке повреде	1,472	1,222	1,387	829	1,237	1,153	1,176	1,236
Смртне повреде	12	4	10	6	3	1	5	8
Инспекција рада								
Број обављених надзора због повреда на раду	1,286	1,322	1,082	1,243	1,146	1,100	947	900
Тешке повреде	1,004	1,026	958	1,003	849	904	780	774
Смртне повреде	37	35	43	39	35	38	38	42

При анализи повреда на раду најчешће се изучава инциденција повреда на раду изражена на 100.000 запослених. Поређење инциденције повреда на раду у Србији са другим земљама је оптерећено разликама у дефиницији повреде на раду и многим другим методолошким проблемима. Инциденција повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016. приказана је у графикону 22. Међутим, имајући у виду сва ограничења уочава се да је инциденција повреда на раду у Србији у 2013. и 2014. нижа него у развијеним земљама Европе. У Србији је она у наведеном периоду била око 950 повреда на 100.000 запослених а у Француској преко 3000, Немачкој 1900, Аустрији, Словенији и Италији око 1500 (1). Значајно нижу инциденцу имају Грчка, Бугарска и Румунија код којих је она око 100. Инциденција тешких повреда на раду у Србији на 100.000 запослених у периоду 2009-2016. приказана је у графикону 23.

Графикон 22. Инциденција повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.

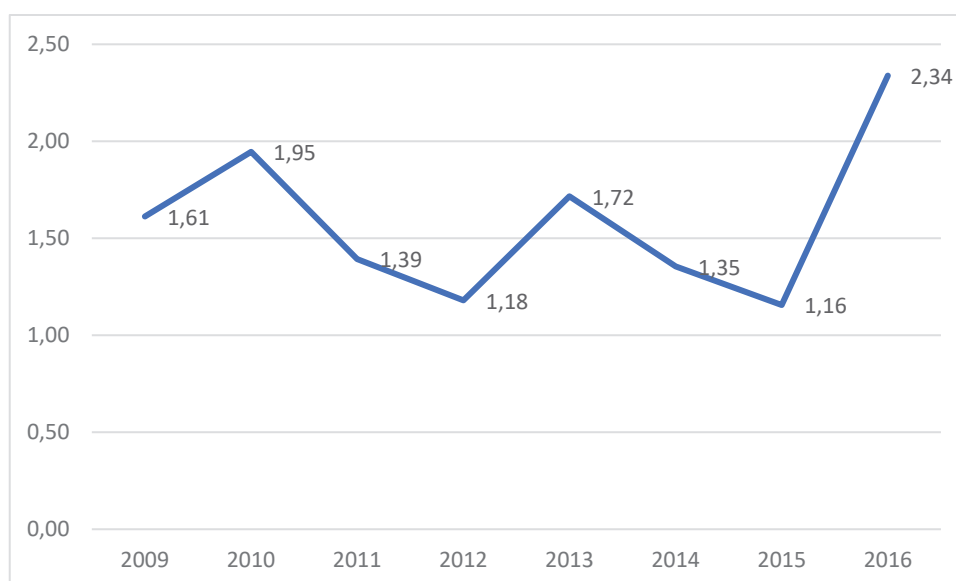

Графикон 23. Инциденција тешких повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.

Упоредивања инциденције смртних повреда на раду са земљама ЕУ указује да је инциденција смртних повреда у Србији слична инциденцији у најразвијенијим земљама у 2013. и 2014. У Србији је она у тим годинама била око 1,5 смртних повреда на 100000 запослених а у Шведској, Енглеској и Финској је она била нешто испод 1. Насупрот њима су подаци о инциденцији смртних повреда у Бугарској, Латвији, Литванији и Румунији у којима је забележена инциденција преко 4 на 100000 запослених (1). У графикону 24 приказана је Инциденција смртних повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.

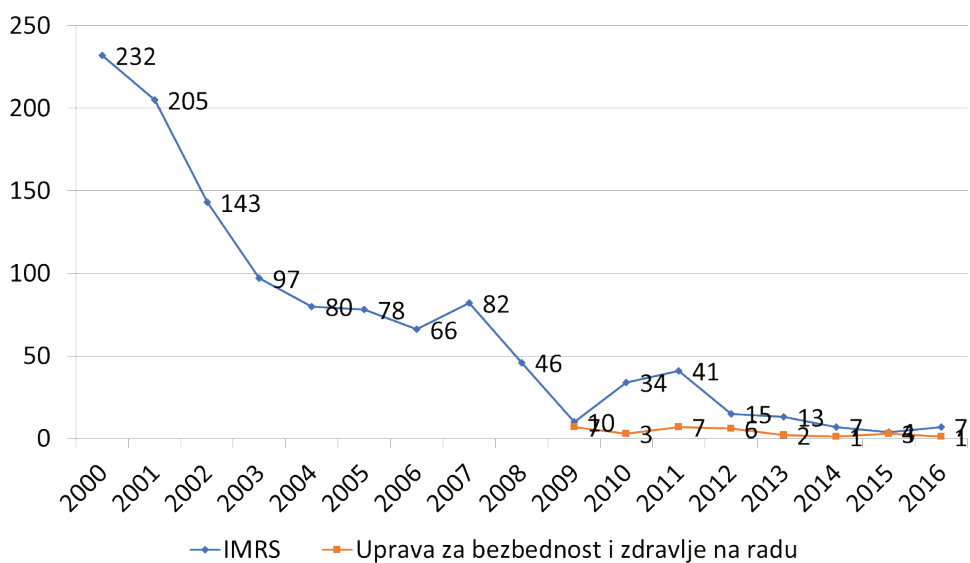
Графикон 24. Инциденција смртних повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.

Број утврђених професионалних обољења у Србији опада из године у годину. Почетком двехиљадитих година инциденција је била преко 100 случајева годишње да би после 2013. пала на испод 10 случајева годишње односно на 0,5 случајева на 100.000 запослених. Број пријављених професионалних обољења Управи за безбедност и здравље на раду је још нижи и последњих година је достигао ниво занемаривог. Према подацима Европске комисије, инциденција професионалних болести у земљама ЕУ 2001. године била је 37 случајева на 100000 запослених (2). Једним делом, ова изузетно велика разлика, може се објаснити

разликом у нормативном уређењу ове области у Србији и земљама ЕУ, међутим разлика је енормна, инциденција професионалних болести у земљама ЕУ је преко 70 пута веће него у Србији. Ова разлика је још већа ако се подаци ЕУ земаља упореде са подацима Управе за безбедност и здравље на раду. Кретање инциденције професионалних болести у Србији у периоду 2000-2016. приказано је у графикану 25.

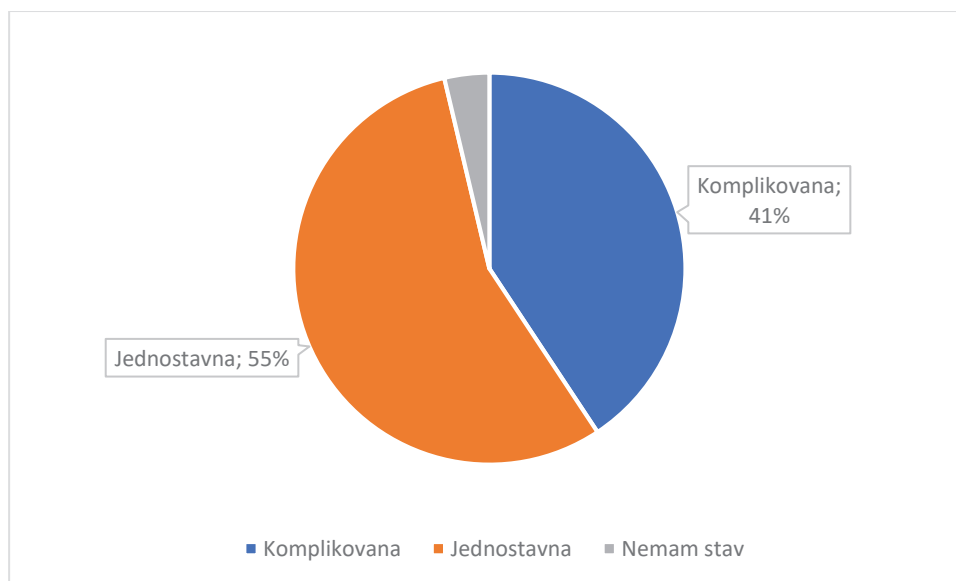
Графикон 25. Инциденција професионалних болести у Србији у периоду 2000-2016.

6.3 Индикатори учинка

Поређење података о инциденцији професионалних болести и повреда на раду у Србији са државама ЕУ указује да је њихова инциденција нереално ниска у Србији и да на основу ових података није могуће реално проценити стање безбедности и здравља на раду у Србији. Спроведена анкета указује да 40,7% анкетираних сматра да је процедура пријављивања повреде на раду компликована. Резултати анкете приказани су у графикану 26.

Графикон 26. Компликованост процедуре пријављивања повреде на раду

6.4 Ситуациона анализа и препоруке

Као што је већ истакнуто инциденција професионалних болести и повреда на раду у Србији је нереално ниска те би први корак у унапређењу стања безбедности и здравља на раду у Србији требало да буде унапређење прикупљања и квалитета података. Прикупљање података о повредама на раду је веома брзо могуће унапредити имплементацијом већ постојећег софтверског решења односно изменом система регистрације повреда. Предложени концепт предвиђа да покретање поступка пријаве повреде на раду креће од лекара који је први видео повређеног а не као до сада, од послодавца. У том, новом, концепту, послодавац би попуњавао електронску форму извештаја о повреди на раду након што је лекар већ унео детаље о повреди. На овај начин омогућило би се да се региструје значајно већи број повреда на раду, да се оне квалитетно анализирају као и да се на основу резултата анализа предузимају адекватне превентивне мере.

Унапређење регистрације професионалних обољења је значајно комплекснији процес јер захтева много више измена у систему. У првом реду потребно је прецизно дефинисати ко дијагностикује професионално обољење и ко сноси трошкове њихове дијагностике. Наравно, потребно је осавременити листу професионалних болести, увести могућност утврђивања професионалних обољења која нису на листи и омогућити двостепеност у том процесу.

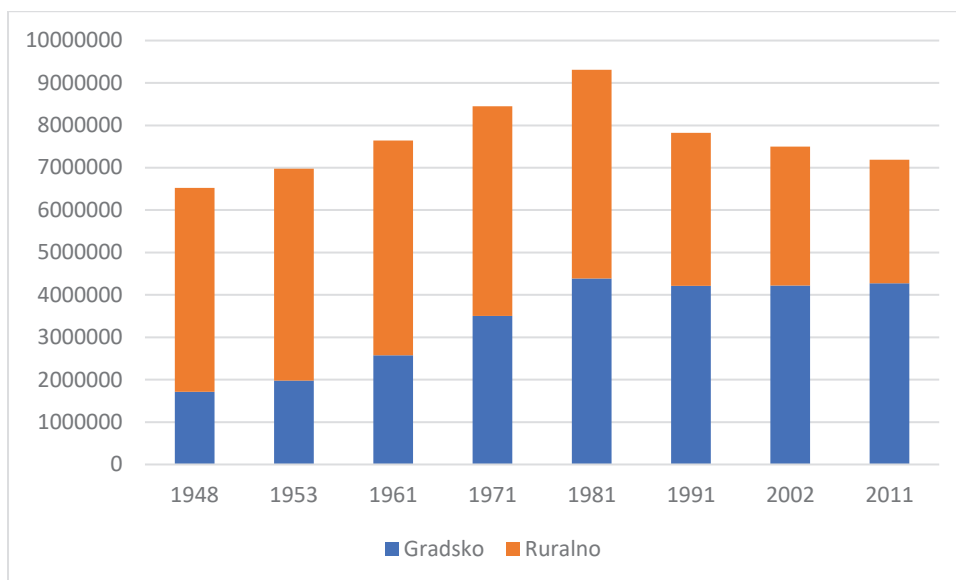
Уређење области регистрације професионалних болести и повреда на раду је основни предуслов за увођење осигурања од професионалних болести и повреда на раду без кога није могуће остварити одрживи напредак у области безбедности и здравља на раду. Увођење осигурања од професионалних болести и повреда на раду подржавају готово сви анкетирани, а резултати анкете су приказани у графикаону 10.

7 ОСНОВНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

7.1 Демографски подаци

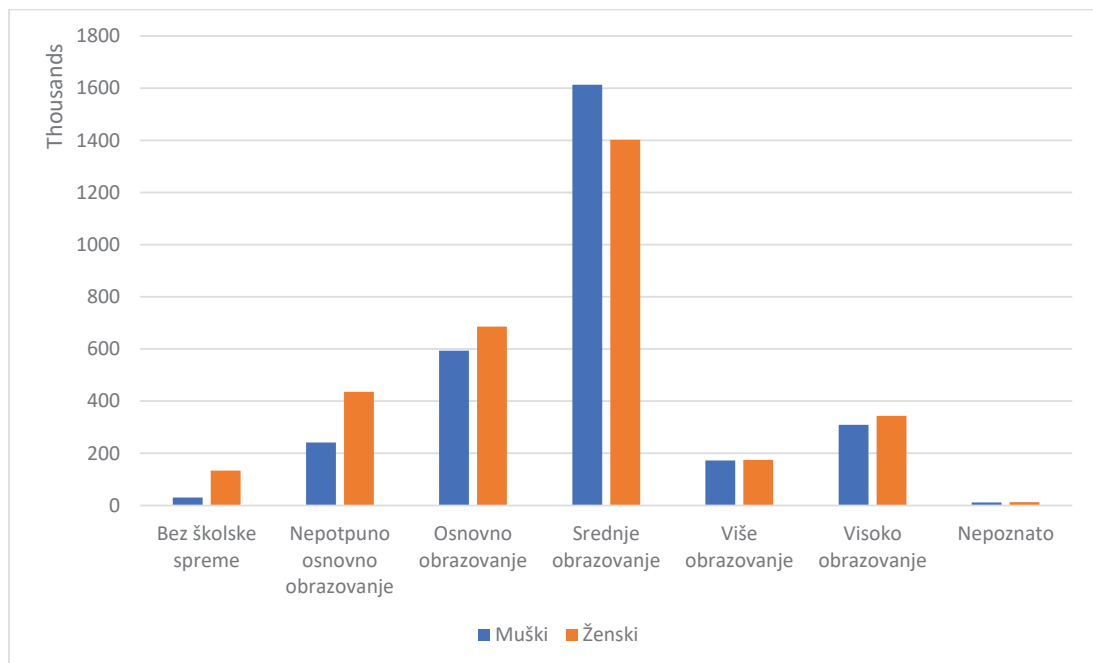
Према званичним подацима пописа становништва обављеног 2011. године у Србији је живело 7.186.862 становника, од тог броја њих 3.499.176 (48,69%) су мушког пола а 3.687.686 (51,31%) женског пола. Резултати пописа указују да је просечна старост становника Србије 2011. године била 42,2 године. Такође, према резултатима пописа у Србији је 2011. године постојало 2.487.886 домаћинстава а просечан број чланова домаћинства је био 2,9 (3). Како Република Србија има негативан природни прираштај (-5,6) (4), процене Републичког завода за статистику су да је у Србији 31.12.2016. живело мање становника него 2011, односно да су популацију Србије чинила 7.040.272 становника, од тог броја њих 3.429.027 су мушког пола а 3.611.245 женског пола (5). Већи део становништва Србије живи у градским срединама (59,4%) при чему се рурална популација константно смањује. Графикон 27 приказује кретање броја становника Србије у периоду 1948.-2011. као и миграцију из руралних у градске средине (6).

Графикон 27. Кретање броја становника Србије у периоду 1948.-2011. у односу на место пребивалишта

Радно активно становништво Републике Србије према попису из 2011. године чинило је 6.161.584 становника, од тога њих 2.971.868 мушког пола и 3.189.716 женског пола. У образовној структури становништва доминира средње образовано становништво. Од укупног броја радно активне популације њих око 10% има потпуно високо образовање. Образовна структура становништва Србије према полу, на основу података пописа становништва из 2011. године, приказана је у графикону 28.

Графикон 28. Образовна структура становништва Србије према полу (подаци пописа становништва из 2011.)

Резултати Анкете о радној снази Републичког завода за статистику Србије трећи квартал 2017. године указују да, аналогно паду броја укупне популације, постоји и пад броја становника који се сврставају у радно активну популацију. Према резултатима Анкете за трећи квартал 2017. године радно активну популацију Србије чинило је 5.981.200 становника. Ова Анкета указује да је у Србији било запослено 2881900 становника, од тога формално запослено 2.253.500 становника а неформално 628.400 становника. На основу Анкете о радној снази сагледава се да је стопа неформално запослених 21,8. Према резултатима Анкете највећи проценат незапослености регистрован је у најмлађим групама становништва. Треба истаћи да Анкета о радној снази у анализу укључује и формално и неформално запослено становништво па податак о високој незапослености најмлађих популационих група тим више указује на проблем овог дела популације. Подаци о старосној и образовној структури радно активног становништва Србије (31.12.2015.) приказани су у Табели 13. Највећи број неформално запослених припада категорији помажућих чланова домаћинства и самосталним привредницима без запослених, а како највећи број њих живи у руралним насељима може се претпоставити да је реч о пољопривредницима. У групи неформално запослених заступљеније су категорије ниже образованих становника. Резултати Анкете о радној снази у према професионалном статусу, образовању, занимању, полу и типу насеља у четвртм кварталу 2015. године приказани су у табели 14.

Табела 13. Старосна и образовна структура радно активног становништва Србије
(Анкета о радној снази 2015. године).

	Укупно (хиљада)	Укупно (хиљада)			
		активни	запослени	незапослени	неактивни
Становништво старо 15 и више година - укупно	6039,3	3135,6	2580,8	554,8	2903,7
Старосне групе становништва					
15–24 године	768,6	232,1	127,8	104,3	536,5
25–34	934,8	744,4	568,4	176,0	190,4
35–44	980,3	835,6	712,5	123,1	144,7
45–54	953,4	747,4	651,7	95,8	206,0
55–64	1079,0	461,6	407,4	54,2	617,4
65+	1323,2	114,4	113,1	/	1208,8
Образовање					
Без школе	105,7	(10,5)	(8,1)	2,3	95,2
Ниже	1706,9	512,5	435,1	77,4	1194,5
Средње	3125,1	1845,6	1483,1	362,5	1279,5
Високо	1101,6	767,1	654,6	112,5	334,5

Табела 14. Формално и неформално запослени према професионалном статусу, образовању, занимању полу и типу насеља (четврти квартал 2015.)

	Укупно (хиљада)	Пол (хиљада)		Тип насеља (хиљада)	
		мушкарци	жене	градско	остало
Запослени - укупно	2580,8	1470,7	1110,1	1492,9	1087,9
Формално запослени	2053,5	1173,2	880,3	1333,9	719,6
Према професионалном статусу					
Запослени радници	1683,2	885,2	798,0	1168,6	514,6
Самостални са запосленима	92,1	69,1	23,0	65,0	27,0
Самостални без запослених	278,3	218,9	59,4	100,2	178,0
Према образовању					
Без школе	/	/	-	/	/
Ниже	222,9	150,5	72,4	63,7	159,1
Средње	1209,9	739,7	470,3	745,7	464,2
Високо	619,0	281,7	337,3	523,8	95,2
Неформално запослени	527,3	297,5	229,8	159,0	368,3
Према професионалном статусу					
Запослени радници	119,2	77,6	41,6	68,1	51,1
Самостални са запосленима	/	/	-	/	/
Самостални без запослених	195,8	152,7	43,1	64,5	131,3
Помажући чланови домаћинства	210,1	65,2	144,9	25,1	185,0
Према образовању					
Без школе	(6,4)	/	(4,3)	/	(5,1)
Ниже	212,2	98,0	114,2	29,1	183,1
Средње	273,1	178,0	95,1	106,5	166,6
Високо	35,6	19,4	16,2	22,1	(13,5)
Стопа неформалне запослености	20,4	20,2	20,7	10,7	33,9
Занимања-укупно					
Руководиоци (директори), функционери и законодавци	100,9	69,5	31,4	82,7	18,2
Стручњаци и уметници	337,1	142,5	194,7	286,5	50,6
Инжењери, стручни сарадници и техничари	304,5	140,0	164,5	236,6	67,9
Административни службеници	188,2	70,3	117,9	143,2	45,0
Услужна и трговачка занимања	399,3	190,2	209,1	261,9	137,4
Пољопривредници, шумари, рибари и сродни	482,6	301,3	181,2	55,5	427,1
Занатлије и сродни	299,1	244,3	54,7	171,7	127,4
Руковаоци машинама и постројењима, монтери и возачи	215,9	176,1	39,8	119,1	96,8
Једноставна занимања	232,2	116,2	116,0	119,7	112,5
Војна занимања	21,1	20,2	/	(16,1)	(5,0)

7.2 Економски подаци

Према подацима Агенције за привредне регистре (закључно са 01.03.2018.) у Србији је регистровано 144.343 привредна друштва, 243.215 предузетника, 31.118 удружења, 70 страних удружења, 567 туристичких агенција агенције, 13.914 удружења, друштава и савеза у области спорта и 15 комора. Подаци Републичког завода за статистику значајно одступају од овог броја због чињенице да се њихове публикације издају са одређеним временским кашњењем као и због чињенице да се у њиховим публикацијама обрађују само активни привредни субјекти. Према подацима Републичког завода за статистику (закључно са 31.12.2015.) у Србији је регистровано 125.565 привредних друштава, 217.293 предузетника, 26.842 удружења, 12.828 удружења, друштава и савеза у области спорта као и 17 комора (7). Највећи број правних субјеката бави се трговином на велико и мало. У овој области доминирају микро и мала предузећа. Правни субјекти из прерађивачке делатности запошљавају највећи број радника, при чему је највише њих запослено у великим предузећима. Табеле 15 и 16 приказују број пословних субјеката према грани, величини и броју запослених.

Табела 15. Број пословних субјеката према грани и величини (2015)

	Укупно	Величина пословних субјеката			
		Микро (0-9)	Мала (10-49)	Средња (50-249)	Велика (250 и више)
Република Србија	86138	74446	9127	2084	481
Рударство	320	249	46	15	10
Прерађивачка индустрија	16391	12761	2570	849	211
Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	761	684	44	27	6
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	864	554	150	133	27
Грађевинарство	7293	6254	809	192	38
Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	32196	28941	2787	390	78
Саобраћај и складиштење	5232	4440	640	118	34
Услуге смештаја и исхране	3123	2652	403	64	4
Информисање и комуникације	4336	3765	460	89	22
Пословање некретнинама	1043	973	51	18	1
Стручне научне, иновационе и техничке делатности	11416	10446	846	114	10
Административне и помоћне услужне делатности	3163	2727	321	75	40

Табела 16. Број запослених лица према грани и величини пословног субјекта (2015)

	Укупно	Величина пословних субјеката према броју запослених			
		Микро (0-9)	Мала (10-49)	Средња (50-249)	Велика (250 и више)
Република Србија	1025273	208746	181933	215874	418720
Рударство	25767	599	1056	1707	22405
Прерађивачка индустрија	324271	36638	54304	88512	144817
Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	29366	1063	1092	2939	24272
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	36987	1563	3700	16337	15387
Грађевинарство	72379	16347	16431	19932	19669
Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	233881	81049	52363	38413	62056
Саобраћај и складиштење	100122	13868	13023	11870	61361
Услуге смештаја и исхране	24472	7949	7933	6334	2256
Информисање и комуникације	50670	10268	8823	9182	22397
Пословање некретнинама	5393	2159	1011	1971	252
Стручне научне, иновационе и техничке делатности	63482	29751	15632	11084	7015
Административне и помоћне услужне делатности	58483	7492	6565	7593	36833

Привреда Републике Србије остварује бруто друштвени производ од око 40 милијарди долара, односно непуних 6000 долара по становнику. Бруто друштвени период у последњих десет година има значајне осцилације. У табели 17. приказан је бруто друштвени производ Републике Србије у периоду 2008-2017.

Табела 17. Бруто друштвени производ Републике Србије 2008-2017.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
БДП – укупно, мил. USD	49223,7	42684,6	39370,4	46463,7	40675,9	45512,1	44143,1	37145,7	38295,6	41531,9
БДП – по становнику, USD	6697	5831	5400	6421	5648	6351	6190	5235	5426	5899
БДП, стопе реалног раста (%)	5,4	-3,1	0,6	1,4	-1,0	2,6	-1,8	0,8	2,8	1,9

7.3 Здравствена статистика

Према подацима Светске здравствене организације, као и у већини земаља, очекивани животни век особа женског пола у Србији је дужи него за особе мушког пола. Према подацима из 2014. године очекивана дужина живота особа женског пола 78 година а мушког пола 73 године. Очекивана дужина живота порасла је за око 3 године у претходних десет година. Наиме, за 2004 годину процењено је да је очекивана дужина живота особа женског пола 75 година а мушког пола 73 године. Такође, порастао је и број лекара на 100.000 становника па је у 2014. години износио 307 према 270 у 2004. Порасла су и издвајања за здравство, за 2014. годину процењено је да она износе 10% БДП а у 2004. је било 6,05% БДП. Стандардизована стопа смртности у Србији за 2014. годину износи 887 случајева на 100000 а главни узроци смртности су обољења кардио-васкуларног система (449 случајева на 100.000 становника) и малигне болести (199 случајева на 100.000 становника). Табела 18. приказује основне показатеље здравствене статистике Републике Србије.

Табела 18. Основни показатељи здравствене статистике Републике Србије

Индикатор	Година	Вредност
% популације 0–14 година	2014	14
% популације 65+ година	2014	18
Стопа смртности на 1000 становника	2014	14
Процењена смртност новорођенчади на 1000 живорођене деце	2015	6
Болничких кревета на 100 000 становника	2014	552
Инциденција туберкулозе на 100 000	2014	25
Очекивана дужина живота на рођењу (година)	2014	75
Очекивана дужина живота на рођењу (година), женски пол	2014	78
Очекивана дужина живота на рођењу (година), мушки пол	2014	73
Живорођене деце на 1000 становника	2014	9
Лекара на 100 000	2014	307
Стандардизована стопа смртности свих узрока, свих старосних група, на 100 000	2014	887
Стандардизована стопа смртности, болести кардио-васкуларног система, свих старосних група, на 100 000	2014	449
Стандардизована стопа смртности, спољашњи узроци повреда и тровања, свих старосних група, на 100 000	2014	34
Стандардизована стопа смртности малигне неоплазме, свих старосних група, на 100 000	2014	199
Укупни трошкови за здравље % БДП (Процена СЗО)	2014	10

Подаци Светске здравствене организације

8 ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

На основу спроведене анализе система безбедности и здравља на раду у Републици Србији може се закључити следеће:

- Систем безбедности и здравља на раду заснован је на међународним стандардима (ЕУ и МОП). Република Србија је ратификовала, односно потврдила, велики број конвенција МОП-а, и транспоновала низ ЕУ директива из области безбедности и здравља на раду у национално законодавство.
- Међународни стандарди су у великој мери имплементирани у аспекту превентивних мера као и процесу изградње институционалних оквира. Ово је и потврђено резултатима спроведене анкете.
- Поред легислативе која се приближила европским стандардима, имплементација прописа још увек није на задовољавајућем нивоу, нарочито у малим и средњим предузећима.
- Иако постоји законски оквир на основу кога би запослени могли да остваре права по основу повреда на раду и/или професионалних болести још увек није у потпуности имплементиран у делу који се односи на накнаду штете по овом основу.
- Република Србија је препознала потребу да се формира посебан орган-Управа за безбедност и здравље на раду у оквиру Министарства за рад, која врши транспоноване директива ЕУ у овој области.
- Инспекторат за рад, на основу резултата анкете и сагледавања извештаја, је организационо и функционално унапредио свој рад а посебно у 2017. години радом на терену, међутим сагледава се изазов у делу административно-техничких капацитета и ресурса.
- Један од стубова безбедности и здравља на раду-Медицина рада није довољно добро уграђена у основе система безбедности и здравља на раду (законодавно, организационо и функционално).
- Лица за безбедност и здравље на раду, као и спољне службе које обављају послове безбедности и здравља на раду, су утемељени у систем безбедности и здравља на раду Србије. Постоје изазови у статусу лица за безбедност и здравље на раду код послодаваца као и делу њихових компетенција. Такође, намеће се питање бољег надзора над радом спољних службе које обављају послове безбедности и здравља на раду.
- Правосудни органи са аспекта казнене политике не прате на задовољавајући начин примену мера безбедности и здравља на раду.
- Недостају научно-истраживаче активности у области безбедности и здравља на раду на свим нивоима.
- Иако су теме из области безбедности и здравља на раду уграђене у већину настаних планова и програма, недостаје њихова практична имплементација у већини образовних профила (формалних и неформалних).
- Иако постоји законска обавеза усавршавања лица за безбедност и здравље на раду, недостаје регистар и прецизно структуриран систем релиценцирања ових лица.
- Спектар едукација из области безбедности и здравља на раду је сужен а истовремено не постоји систем њихове акредитације.
- Иако је у систему безбедности и здравља на раду активан већи број удружења, има доста простора за повећање њиховог утицаја на ову област.
- Цивилно друштво и социјални партнери учествују у доношењу прописа и одлука из области безбедности и здравља на раду на нивоу државе али је њихов утицај на нивоу послодаваца лимитиран.
- Улога представника запослених за безбедност и здравља на раду није у довољној мери заживела на нивоу послодавца.
- Промотивне активности из области безбедности и здравља на раду су на високом нивоу али у круговима оних који се баве овим пословима. Нажалост, ове активности нису у довољној мери присутне у медијима, што је једна од констатација спроведене анкете.
- Регистрација повреда на раду и професионалних болести није на нивоу међународних стандарда.

На основу спроведене анализе система безбедности и здравља на раду у Републици Србији проистичу следеће препоруке:

- Потребно је да Република Србија и даље у своје законодавство транспонује легислативу ЕУ у овој области као и да настави даље ратификовање и потврђивање конвенција МОР. Такође, потребно је повећати учешће организација цивилног друштва у овим процесима.
- Унапредити имплементацију прописа из области безбедности и здрављу на раду у микро, малим и средњим предузећима у сарадњи са свим субјектима укључујући организације цивилног друштва, увођењем нових алата, водича, смерница и др.
- Потребно је реформисати систем регистрације и осигурања од повреда на раду и професионалних болести.
- Унапредити административно-техничке капацитете и ресурсе инспекције рада.
- Реформисати организациону и функционалну улогу медицине рада у систему безбедности и здравља на раду.
- Кроз унапређење компетенција лица за безбедност и здравље на раду унапредити њихову улогу и статус код послодавца.
- Кроз едукацију судија за прекршаје и тужилаштва у области безбедности и здравља на раду унапредити сарадњу са инспекцијом рада у циљу квалитетније примене прописа из ове области.
- Кроз посебне фондове стимулирати научно-истраживачки рад у области безбедности и здравља на раду. Такође, стимулирати сарадњу Универзитета са послодавцима у циљу трансфера нових технологија из ове области у производне процесе.
- Едукацијом наставног кадра основних и средњих школа унапредити имплементацију практичне наставе из безбедности и здравља на раду.
- Потребно је оформити акредитационо тело, у оквиру Националног савета за безбедност и здравље на раду или Министарства за рад, борачка и социјална питања, које ће вредновати квалитет и акредитовати програма обуке и образовања из области безбедности и здравља на раду, што ће представљати основу за релиценцирање.
- У оквиру Закона за безбедност и здравље на раду дефинисати профил лица за безбедност и здравље на раду и њихове компетенције на основу њиховог образовања.
- Потребно је системски регулисати улогу организација цивилног друштва и социјалних партнера у систему безбедности и здравља на раду, чиме би се повећао њихов утицај на решавање питања из ове области.
- Изменом Закона, стимулирати послодавце да омогуће веће учешће представника запослених у решавању питања везаних за безбедност и здравље на раду.
- Обезбедити посебну едукацију за представнике медија из области безбедности и здравља на раду како би се повећао њихов интерес за ову област.
- У сарадњи Управе за безбедност и здравље на раду, Инспектората за рад са послодавцима, социјалним партнерима укључујући и организације цивилног друштва, организовати посебне промотивне активности из области безбедности и здравља на раду.

Литература:

1. EUROSTAT. Accidents at work statistics [Internet]. Available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Accidents_at_work_statistics
2. Anonymous. Occupational Diseases in Europe in 2001. 2004.
3. Republički zavod za Statistiku RS. Popis 2011 [Internet]. Available from: <http://popis2011.stat.rs/?lang=cir>
4. Republički zavod za Statistiku RS. Prirodno kretanje stanovništva u Republici Srbiji 2016. [Internet]. Available from: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>
5. Republički zavod za Statistiku RS. Procena stanovništva za 2016. godinu [Internet]. Available from: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=162>
6. Republički zavod za Statistiku RS. Uporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 i 2011. godine [Internet]. Available from: http://popis2011.stat.rs/?page_id=2162
7. Republički zavod za Statistiku RS. No Title [Internet]. Strukturne poslovne statistike 2017. Available from: http://www.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/64/83/08-Strukturne_poslovne_statistike.pdf

Списак табела:

Табела 1. Подзаконски прописи којима се ближе уређују поједина питања из Закона	12
Табела 2. Подзаконски прописи којима су транспоноване директиве ЕУ у национално законодавство	13
Табела 3. Подзаконски прописи који се и даље примењују као правна правила, ако нису у супротности са Законом	15
Табела 4. Прописи које је донела Влада Републике Србије.....	16
Табела 5. Основни прописи над којима инспекција рада врши надзор	18
Табела 6. Прописи који регулишу област инспекције рада.....	20
Табела 7. Други прописи који су у вези безбедности и здравља на раду	23
Табела 8. Конвенције МОР-а које чине основ за уређивање система безбедности и здравља на раду у Републици Србији	28
Табела 9. Прописи којима су транспоноване директиве ЕУ у национално законодавство.....	30
Табела 10. Старосна структура специјалиста медицине рада у Србији.....	40
Табела 11. Број кандидата који су положили испит за обављање послова безбедности и здравља на раду према стручној спреми 2006-2017.....	49
Табела 12. Број повреда на раду у Србији 2009-2016.....	65
Табела 13. Старосна и образовна структура радно активног становништва Србије (Анкета о радној снази 2015. године).....	71
Табела 14. Формално и неформално запослени према професионалном статусу, образовању, занимању полу и типу насеља (четврти квартал 2015.).....	72
Табела 15. Број пословних субјеката према грани и величини (2015).....	73
Табела 16. Број запослених лица према грани и величини пословног субјекта (2015).....	74
Табела 17. Бруто друштвени производ Републике Србије 2008-2017.....	74
Табела 18. Основни показатељи здравствене статистике Републике Србије	75

Списак графикана

Графикон 1. Оцена стања безбедности и здравља на раду у Републици Србији	17
Графикон 2. Оцена законске регулативе у области безбедности и здравља на раду у Републици Србији.....	17
Графикон 3. Потреба прописивања посебних мера у области безбедности и здравља на раду.....	18
Графикон 4. Задовољство усаглашавања прописа у области безбедности и здравља на раду са прописима ЕУ	32
Графикон 5. Допринос инспекције рада развоју области безбедности и здравља на раду.....	36
Графикон 6. Задовољство услугама медицине рада	41
Графикон 7. Подржавање увођења обавезе послодавцима да обезбеде услуге медицине рада за све запослене.....	42
Графикон 8. Допринос лица за безбедност и здравље на раду рада развоју области безбедности и здравља на раду.....	43
Графикон 9. Допринос правосудних органа развоју области безбедности и здравља на раду	44
Графикон 10. Подршка увођења посебног осигурања од повреда на раду и професионалних болести	46
Графикон 11. Подршка увођењу наставе из области безбедности и здравља на раду у образовање.....	48
Графикон 12. Задовољство понудом курсева и других облика усавршавања знања из области безбедности и здравља на раду	50
Графикон 13. Оцена Спроведене процену ризика на радном месту и у радној околини	51
Графикон 14. Оцена квалитета услуга организација које се баве пословима безбедности и здравља на раду	51
Графикон 15. Допринос невладиних организација развоју области безбедности и здравља на раду	52
Графикон 16. Оцена доприноса синдиката на развоју области безбедности и здравља на раду	56
Графикон 17. Оцена сарадње послодаваца и запослених у области безбедности и здравља на раду.....	57
Графикон 18. Оцена доприноса Одбора за безбедности и здравље на раду на унапређењу безбедности и здравља на раду код послодавца	58
Графикон 19. Оцена ангажовање послодаваца на развоју области безбедности и здравља на раду у њиховим организацијама.....	59
Графикон 20. Оцена ангажовање запослених на развоју области безбедности и здравља на раду.....	60
Графикон 21. Оцена промотивних активности у области безбедности и здравља на раду	62
Графикон 22. Инциденција повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.	65
Графикон 23. Инциденција тешких повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.	66
Графикон 24. Инциденција смртних повреда на раду у Србији на 100.000 запослених 2009-2016.	66
Графикон 25. Инциденција професионалних болести у Србији у периоду 2000-2016.	67
Графикон 26. Компликованост процедуре пријављивања повреде на раду	67
Графикон 27. Кретање броја становника Србије у периоду 1948.-2011. у односу на место пребивалишта.....	69
Графикон 28. Образовна структура становништва Србије према полу (подаци пописа становништва из 2011.)....	70

